

Uio • Universitetet i Oslo

Tradisjon og nyanser mellom to permer

en analyse av biografier om Fridtjof Nansen

Jørgen Sandnes

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Historisk fakultet

Masteroppgave i historie

29.05-2020

Forord

Dypt inn i Oslos østmark, en vinterdag i 2018, startet dette prosjektet. Jeg ville skrive om polarhelter, og loddet var kastet. Veien fra idé til ferdig prosjekt har vært lang og krevende, og ruten har endret seg underveis selv om målet har vært det samme. Dersom det finnes likheter mellom å skrive en lang tekst og å gjennomføre polare ekspedisjoner så stopper det lignementet her. Jeg har fått betydelig hjelp og langt mindre oppmerksomhet enn mine helter; den oppmerksomheten vil jeg snarere rette mot de som har hjulpet og støttet meg på veien. Tusen takk, Ulrike Spring, for gode samtaler og diskusjoner. Du har gitt gode råd og evnet å holde meg motivert og fokusert. Mamma og pappa – dere har vært til uvurderlig hjelp, så tusen takk for deres positive holdning og motiverende ord. Resten av min kjære familie, mine gode venner og kjære Hellen har vært viktige støttespillere i denne skriveprosessen. Vil selvfølgelig gi en god dose heder og ære til mine kloke og hyggelige medstudenter; tiden med dere kommer jeg til å savne nå som arbeidslivet igjen, kan hende, knakker på døra. Nina, Natalie og Vilde – tusen takk for foto-teknisk og fotnote-teknisk support. Ett klapp på egen skulder, før resten av min takknemmelighet rettes mot mine polare ekspedisjonshelter som har trosset fornuft og entret de nordligste og sydligste områder på vår jord, spent på seg skiene og sagt «Vestkysten eller døden».

Sammendrag

I denne oppgaven analyserer jeg hvordan seks norske biografier om Fridtjof Nansen presenterer ham i perioden *frem til sommeren 1889*, da han og hans ekspedisjonskollegaer returnerte til Kristiania etter å ha vært de første til å krysse Grønlands iskappe. Hans suksess førte ham for alvor frem på den internasjonale arena og han klatret helt til topps som norsk nasjonalhelt og symbol. I ettertid er mye skrevet om Nansen, i mange ulike formater og kategorier. Sjangeren jeg skriver om er biografier, fordi det er livsskildringer og fordi bøkene har hatt stort og bredt nedslagsfelt i befolkningen. Det er altså mange som har lest livsskildringene om Nansen og i så måte har de hatt betydning for minnet om ham. Jeg analyserer *norske* biografier ettersom noen av spørsmålene jeg tar opp er kontekstualisert rundt mottakelsen av biografiene for et norsk publikum. Et annet aspekt jeg belyser er hvordan biografiene om ham har utviklet seg over tid, så derfor bruker jeg biografier som er skrevet over et stort tidsspenn. Biografiene jeg har brukt som forskningsmateriale er skrevet av: Waldemar Christopher Brøgger og Johan Nordahl Brun Rolfsen (1896), Jon Sørensen (1931), Tim Greve (1973), Øystein Sørensen (1993), Carl Emil Vogt (2011) og Harald Dag Jølle (2011). Jeg belyser og sammenligner forfatternes presentasjoner av Nansen for denne perioden av hans liv, og jeg analyserer deres vinklinger og forklaringer i lys av periodene bøkene er skrevet i, og historiefaglige- og biografiteoretiske strukturer. Jeg argumenterer for at forfatternes presentasjoner må sees i lys av disse strukturenes utvikling fra slutten av 1800-tallet til starten av 2000-tallet. Med progresjon både i historiefaget og biografisjangeren, bedre tilgang til kilder og tidligere publikasjoner på feltet, kommer mer detaljerte og, kan hende, mer presise fremstillinger av Nansens liv og personlighet frem.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Kapittel 1 – Innledning	9
Oppgavens problemstilling.....	10
Ekspedisjoner, mystikk og nasjonalfølelse	10
Biografisjangeren – noen utviklingstrekk.....	13
Kapittel 2 – Litteratur, teori og metode	15
Biografier om Nansen.....	15
Teoretiske betraktninger på kildebruk for å skrive biografi.....	15
Kriterier for valg av biografier	19
Biografiene	20
<i>Fridtjof Nansen 1861-1893</i> - Waldemar Christopher Brøgger og Nordahl Rolfsen (1896)	20
<i>Fridtjof Nansens Saga</i> - Jon Sørensen (1931).....	21
<i>Fridtjof Nansen 1861-1904</i> - Tim Greve (1973).....	21
<i>Fridtjof Nansen, Mannen og myten</i> - Øystein Sørensen (1993).....	22
<i>Fridtjof Nansen, Mannen og verden</i> - Carl Emil Vogt (2011).....	23
<i>Nansen, Oppdageren</i> - Harald Dag Jølle - (2011)	23
Biografenes bruk av kilder	24
Denne oppgavens kilder	27
Biografier som ble valgt bort.....	27
Begreper og definisjoner	28
Oppgavens struktur	28
Kapittel 3 – Forfatterens intertekstualitet og Nansens oppvekst	31
Bakgrunn	32
Dansk-norsk embetsstand på farssiden	32
Morsiden fra Wedel Jarlsberg-slekten	32
Oppvekstårene	33
Brøgger og Rolfsen (1896).....	34
Farssiden av slektstreet.....	35
Morssiden av slektstreet	36
Arven fra foreldrene.....	38
Heltefremstillende anekdoter fra oppveksten.....	39
Jon Sørensen (1931)	40
Nansens slekt.....	40
Oppdragelse	42

Ski og friluft	43
Tim Greve (1973)	44
Slekten	45
De første årene, et nært bilde	45
Nyanserte betraktninger på Nansens betydning for skisporten	46
Distansert forhold til tidligere biografier	47
Øystein Sørensen (1993)	48
Nansens slekt	48
Analytisk syn på anekdotene om Nansens oppvekst	49
Carl Emil Vogt (2011)	51
Folkelig helt, på tross av storborgerlig slekt	51
Familieliv	52
Én av flere	53
Harald Dag Jølle (2011)	53
Foreldrene som sidefortelling til toktet med <i>Viking</i> og <i>Fram</i>	54
Nasjonal kontekst i lys av Brøgger og Rolfsen fremstillinger av Nansens oppvekst	55
Sammendrag	56
Kapittel 4 – Perspektiver på Nansens modningsprosess, som forsker og som menneske	59
Bakgrunn	59
Vitenskapelig tokt i polarisen	59
Tiden i Bergen	60
Utenlandsreise og vitenskap	61
Brøgger og Rolfsen (1896)	62
Dagboknotater	62
Vitenskapelige autoriteter og faderlige relasjoner	63
Skiturer og nasjonalromantikk	65
Studiereise	66
Jon Sørensen (1931)	67
Sjømannsliv	67
Bruken av bilder og Nansens tegninger	69
I hjemland og utland	69
Tim Greve (1973)	71
Perspektiver på historiene fra ishavet	72
Relasjoner	73
Hans vitenskapelige ettermæle	75
Øystein Sørensen (1993)	76

Nansens første bilde av Nordishavet	76
Vitenskapstiden i Bergen.....	78
Carl Emil Vogt (2011).....	80
Nedtonet helte-fremstilling fra toktet med <i>Viking</i>	80
Relasjoner, flammer og prestens kone.....	81
Nasjonalromantiske beskrivelser av skituren over fjellet	83
Harald Dag Jølle (2011).....	84
<i>Viking</i> , på nært hold	84
Progressive holdninger til likestilling og mote	85
Dyptgående presentasjon av Nansens vitenskapelige arbeider	87
Sammendrag	89
Kapittel 5 – Grønlandsekspedisjonen, hans definitive gjennombrudd	91
Bakgrunn	92
Planen.....	92
Grønland.....	93
Hjemkomst	94
Brøgger og Rolfsen (1896).....	94
Vitenskapelig forankring til planen og lederen	95
Kritiske til kritikken.....	95
Ekspedisjonens kaptein og de menige	96
Vitenskapelig kontekst i den nasjonale feiringen.....	97
Jon Sørensen (1931).....	98
Utvelgelse av mannskapet.....	99
Ledelse.....	100
Vakre og unøyaktige bilder.....	101
Nasjonal omfavnelse	102
Tim Greve (1973).....	103
Inkluderende tilnærming.....	103
Saksorienterte beskrivelser av lederskapet	103
Fremstillingen av en nasjonalhelt.....	105
Øystein Sørensen (1993)	107
Forståelsen av en leder	108
Bilder av alle gutta.....	109
En nasjonalhelt å samle seg om	112
Carl Emil Vogt (2011).....	113
Mannskapet.....	113

Fremstillingen av en leder – Umitormiut Nalagak	114
Folkefest i Kristiania, men alle var ikke i feststemning	114
Harald Dag Jølle (2011).....	116
Ledelse, bekymring og uro	116
Vitenskapelig og postkolonialt perspektiv	117
Hjemkomst	119
Sammendrag	120
Kapittel 6 – Konklusjon.....	123
Litteraturhenvisning	127

Kapittel 1 – Innledning

Da jeg som ung gutt på barneskolen lærte at det ikke var Kristoffer Columbus som først oppdaget Amerika for europeerne, men at en norsk viking som het Leiv Eiriksson gjorde det 500 år tidligere, følte jeg meg både glad og stolt. Uten at jeg reflekterte mer over det ble nok min nasjonalfølelse påvirket for en liten stund før andre distraksjoner igjen tok over. I ettertid har jeg forstått mer av hvorfor jeg ble så henrykt, og det er noen av de perspektivene jeg har jobbet med i denne oppgaven. Ekspedisjoner til verdens uoppdagede områder har engasjert og imponert mange mennesker, unge som gamle og fra ulike land. I norsk tradisjon er Fridtjof Nansen en av de største oppdagerne. Han var den første som krysset Grønlands iskappe; for den bragden høstet han internasjonal anerkjennelse og han var helt i toppen hva gjaldt popularitet og nasjonal anseelse i Norge. Den dag i dag, 90 år etter hans død, er han fortsatt ansett som et nasjonalt ikon av høyeste karat, og han omtales og refereres til i forbindelse med både vitenskap, ekspedisjoner, humanisme og nasjonsbygging. Det er skrevet mye om Nansen, fra alle ulike epoker og områder av hans liv. De biografiske fremstillingene av ham har nådd frem til et stort og bredt spekter av lesere, til mennesker i alle aldre og fra ulike samfunnslag. Derfor har biografiene hatt stor betydning for folkets minne om hans historie, og derfor ønsker jeg å skrive om biografiens fremstillinger av Fridtjof Nansen.

Formålet med denne oppgaven er å foreta en historiografisk analyse av norske biografiers presentasjon av Nansen. Mer spesifikt vil jeg se på deres presentasjon av hans liv frem til hjemkomsten fra Grønlandsekspedisjonen i 1889 og rollen som nasjonalhelt han da ble skjenket. Jeg vil belyse hvordan forfatterne skriver om ham *før* hans gjennombrudd og hvilke aspekter de vektlegger i sine beskrivelser. Det er nødvendig med en avhandling som analyserer hvordan norske biografer skriver om Nansen i denne tidlige perioden av hans liv, for det belyser hvordan de ulike biografene plasserer seg i diskursen rundt Nansen og hans posisjon som nasjonalhelt, og hvordan de fremstiller hans barndom og oppvekst i lys av det. Jeg vil også undersøke om fremstillingene holder seg konstante eller om de endrer seg over tid. Disse spørsmålene danner grunnlag for oppgavens problemstilling.

Oppgavens problemstilling

Noen allmenne forståelser av Nansens karakter er at han var ambisiøs, talentfull, egenrådig og at han var en sterk leder. Andre forståelser er at han var temperamentsfull, at han til tider følte seg ensom og kunne ha et mørkt sinn. De fleste av hans posisjoner og roller i samtiden blir belyst i biografiene, men forfatterne skriver om betydningene og forklaringene av disse på ulikt vis, og i den sammenheng er det behov for analytiske betraktninger på deres presentasjoner. Mitt mål er å kunne presentere de ulike persepsjonene på Nansen og diskutere hvilke årsaker som ligger bak de ulike fremstillingene. Jeg søker også å finne svar på hvordan forfatternes ulike operative tidsperioder har vært påvirkende faktorer for deres biograferte versjon av ham. Har nasjonale aspekter på slutten av 1800-tallet og gjennom det påfølgende århundre, vært førende for biografenes posisjoner? På hvilken måte har et stadig større kildemateriale, og historiske og litterære utviklingstrender påvirket forfatternes fremstillinger? Ovennevnte spørsmål og aspekter muliggjør en utvidet forståelse av biografiers fremstillinger av hans liv frem til sommeren 1889, og ligger følgelig til grunn for oppgavens problemstilling.

Hvordan fremstiller norske biografier Fridtjof Nansen, frem til han returnerte til Kristiania etter Grønlandsekspedisjonen i 1889?

Oppgaven har tre empiriske hovedkapitler som belyser og analyserer biografienes fremstillinger av tre ulike epoker i Nansens liv, frem til sommeren i 1889. I Disse kapitlene stiller jeg spørsmål til de mest sentrale trendene og temaene i biografiene for gjeldende periode. Men først noen aspekter på ekspedisjoner, mystikk og nasjonalfølelse, og hvilken betydning de elementene har hatt for forståelsen og omtalen av Nansen.

Ekspedisjoner, mystikk og nasjonalfølelse

Historiker Torgrim Titlestad skriver at vikingenes oversjøiske reiser har betydd mye for idéene om norsk nasjonal selvfølelse og identitet, og at «denne forhistorien blir aldri foreldet, men må stadig tas fram på lik linje med hendelser fra moderne tid. Det blir nødvendig å kjenne

vikingtiden for å forstå det samfunnet vi har i våre dager.»¹ En slik påstand er det mulig å argumentere imot for den er meget vid og kan ikke ha tatt hensyn til alle ulike forståelser av dagens samfunn. Samtidig trekker den frem et viktig poeng, nettopp at vikingtiden og vikingferdene har en sentral plass vårt kollektive historiske minne, og det er nok trygt å hevde at vellykkede oppdagelsesreiser og ekspedisjoner, både i vikingtiden og i senere tider, har satt følelsene i sving til de som møtte dem da de kom seilende tilbake.

Fortellingene om vinlandsferdene, som jeg ble så stolt av i barndommen, er vevd sammen med myter og sagn. De oppfyller ikke Rankes *samtidighetsprinsipp* da de er nedskrevet noen hundre år etter hendelsene skal ha funnet sted, og derfor er det vanskelig å tillegge dem entydig historisk nøyaktighet.² Likevel er det liten tvil om at det oppstod faste bosetninger på østkysten av dagens Canada rundt år 1000, som Helge Ingstads utgravninger på Newfoundland på 1960-tallet siden har bekreftet.³ Denne blandingen av myter, sagn og historiske kilder om ekspedisjoner, har allikevel hatt betydning for en forståelse om nasjonal tilknytning til ferdene. Fridtjof Nansen var en tydelig stemme i den historiske debatten på starten av 1900-tallet som diskuterte hvorvidt sagaberetningene kunne sies å være troverdige eller ikke. Nansen og hans venner i Lysakerkretsen var sterkt påvirket av folkloristikk, altså studiet av ikke-materiell folkekultur, og deres posisjon i samfunnsdebatten påvirket derfor mange til å se på vikingsagaenes historiske troverdighet på linje med sagn og diktning.⁴ Selv om Nansen var kritisk til å bruke vikingsagaene til historiske kilder var han tydelig bevisst på å beskrive fortidige reiser og ekspedisjoner i arktiske strøk, og koble de til norsk historie, for eksempel i hans bok *Nord i tåkeheimen* fra 1911.⁵ På den måten har Nansen videreført diskursen om ekspedisjoner og nasjonal tilhørighet, selv om han var kritisk til sagaberetningene som historiske kilder. Også boken *Paa ski over Grønland*, som han ga ut i 1890, og reiseskildringer fra hans transalpine skiturer i 1884 og 1885, har hatt betydning for diskursen om nasjonal tilknytning til disse tåkebelagte og utilgjengelige områdene. Nansens popularitet og anseelse synes åpenbart å ha hatt betydning for hans beretningers nedslagsfelt og posisjon, i hans

¹ Titlestad, *Norge i vikingtid*, s. 270.

² Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var*, s. 59.

³ Ingstad, *Vesterveg til Vinland*, s. 134-136.

⁴ Titlestad, *Norge i vikingtid*, s. 285.

⁵ Nansen, *Nord i tåkeheimen*, s. 181.

samtid og i vår tid. I forståelse av Foucault og hans diskursbegrep, som belyser sammenhengen mellom språk, kunnskap og makt – leser jeg mottakelsen av Nansens tekster og koblingen mellom ham, ekspedisjoner og nasjonalfølelse, som en konsekvens av hans ulike roller, hans integritet og hans formidlingsevne.⁶ Trolig har disse ulike aspektene hatt betydning for forståelsen av den nasjonale diskursen i Nansens tekster, i biografier om ham og annen litteratur som er basert på hans liv og beretninger. Nansen mente det var viktig å sikre at ekspedisjonene han ledet skulle bli sett på som norske, med bruk av norske ekspedisjonsdeltakere og norsk finansiering så langt det var mulig. Det var å bli sett på som en klar forutsetning for å fremme nasjonale interesser i selvstendighetsprosessen som styrket seg i Norge på slutten av 1800-tallet, hevder Wråkberg i *Norsk Polarhistorie*.⁷ Kunnskapstørste og heltemodige menn ble i Nansens bøker til viktige hendelser i Norges nasjonale historie. Han uttrykte at det var de nordligste seilasene som tydeligst formet det norske folk og gjorde dem stolte: «Ta de arktiske reiser ut av vor historie, blir den ikke fattigere?»⁸

Disse aspektene blir belyst av flere nåtidige historikere og Nansen-kjennere, og med historisk kunnskap blir nyanserende aspekter vurdert på nytt, for en mer helhetlig forståelse. Silje Solheim Karlsen diskuterer spørsmål som har blitt fremmet vedrørende polarbragdernes betydning for den norske historien, og hun viser til forskjeller for betydningen for den politiske historien og den kulturelle. I hennes doktorgradsavhandling påpeker hun at populariteten og interessen for polarhistorie og polarlitteratur har hatt stor betydning for den kulturelle historien i Norge.

Polarfarerne fikk stor betydning for norsk nasjonal kulturhistorie og polområdene ble en del av den nye nasjonale selvforståelsen i Norge rundt år 1900. Ekspedisjonsberetningene til de store norske polarheltene har således inngått i en nasjonal diskurs. I et historisk perspektiv kan man tenke seg at nettopp den nasjonale diskursen var særdeles viktig rundt århundreskiftet 1800-1900, da Norge ble en selvstendig nasjon.⁹

Nansens rolle i denne sammenheng er sentral fordi han var først ute til å bli nasjonalhelt på bakgrunn av sine arktiske reiser, og han var meget påpasselig med å fremstille ekspedisjonene i en nasjonal kontekst. Karlsen fremhever Øystein Sørensens poeng om at Nansen, på

⁶ Foucault, Michel, *Diskursens orden*. s. 39-40.

⁷ Wråkberg, «Polarområdenes gåter», s. 48.

⁸ Nansen, *Nord i tåkeheimen*, s. 3.

⁹ Karlsen, *Triumf, lojalitet, avstand*. s. 10.

bakgrunn av hans ekspedisjoner og hans integritet, etablerte seg som en mytisk skikkelse mens han enda levde, nettopp på bakgrunn av hans bevisste måte å fremstille seg selv og sine bragder for offentligheten.¹⁰ Dette poenget fremhever også Narve Fulsås i *Norsk Polarhistorie*: «Ingen oppdaga så mykje land som Otto Sverdrup, ingen sette så mange rekorder som Roald Amundsen. Likevel oppnådde heller ikkje Amundsen den same internasjonale statusen som Nansen.»¹¹ Det er nettopp Nansens ulike roller og hans evne til å iscenesette disse på fengslende måter, som har bidratt til at hans status har blitt så stor som den har blitt. Dette underliggende aspektet har igjen betydd mye for biografienes omtale av hans roller og hans historie. Utviklingen og historien til biografisjangeren er et stort litteraturhistorisk forskningsfelt som det er skrevet mye om, og noen små drypp av det vil jeg i det følgende skrive om. Jeg vil likevel begrense meg til *kun* å skrive om de mest sentrale aspektene og epokene relatert til denne oppgavens tidsperiode og tema.

Biografisjangeren – noen utviklingstrekk

Biografier er en av de eldste litteraturformene vi har og i litterære fagmiljøer er det fortsatt diskusjon rundt dens herkomst, men ordet «biografi» stammer opprinnelig fra gresk og det henspiller til «skriftlige fremstillinger av et liv». Slike skrifter kan spores tilbake til omtrent 500 år f.v.t, da grekerne søkte å skille nedskrevne beretninger om fortidige hendelser og individorienterte beretninger med én klar hovedperson. Livsskildringene fra antikken og senere gjennom middelalderen hadde klare hagiografiske strukturer, som fremstilte helgenaktige bilder i sine skildringer av enkeltpersoner. Disse fremstillingene skiller seg markant fra biografiene vi kjenner fra nyere tid, hevder Marianne Egeland.¹² Det var først på 1700-tallet, i sammenheng med et større lesende publikum at *person-begrepet* i biografiene var skildret med en omtrentlig nærhet som vi kjenner i vår tid. På bakgrunn av teoriene til John Locke og David Hume, som fremmet sansenes innvirkning på læring og empiriske studier av menneskets utvikling og psykologi, fikk biografisjangeren en nærmere tilknytning til den biografertes personlighet.¹³ Utover på 1800-tallet ble det mer vanlig at biografene søkte å fremme nasjonale, samlende og ideelle karaktertrekk. I norsk biografisk tradisjon var det

¹⁰ Karlsen, *Triumf, lojalitet, avstand*. s. 10.

¹¹ Fulsås, «En æressag for vor nation», s. 209.

¹² Egeland, *Hvem bestemmer over livet?* s. 17-19.

¹³ Egeland, *Hvem bestemmer over livet?* s. 43.

Henrik Wergeland som i særlig grad ble biografert i nasjonsbyggende kontekster.¹⁴ I europeisk tradisjon, som hadde stor innflytelse på den norske, var det betydningsfulle menn, deres bragder og politiske status som var de sentrale temaene å fremstille i biografier, hevder Hermione Lee.¹⁵ Denne innholdsmessige retningen har igjen utviklet seg til i sterkere grad også gi plass til et *dypere og nærmere* blikk på den biograferte, som viser hovedpersonenes kompleksitet, utvikling og sårbarheter i sterkere grad. Dette kommer på bakgrunn av et mer komplekst menneskesyn og forståelsen for, og interessen av, mer personlige detaljer. I biografisjangeren går det et hovedskille mellom *populære biografier* og *akademiske / vitenskapelige biografier*. De *akademiske og vitenskapelige biografiene* har et større ansvar av å opptre innenfor akademias rammer, hva gjelder kildebruk og kildekritikk. Denne sjangeren har styrket seg i Norge fra 1990-tallet, selv om det også finnes gode eksempler fra tiårene før. De *populære biografiene* er definert mer av bredden i publikum de henvender seg til og massene de når ut til. Språkbruk og kildebelegg blir derfor underlagt mindre strenge kontrollmekanismer for typiske *populære biografier*, hevder Egeland.¹⁶ Et avgjørende poeng for mottakelsen i befolkningen for en biografi er nettopp hvem den biograferte er, og om livet anses som spennende å lese om. Slik sett kan både *populære* og *vitenskapelige* biografier bli sett på som spennende og lærerike. Biografiene som denne oppgaven behandler er skrevet mellom 1896 og 2011. For denne perioden finnes det utviklingstrender som kommer til syne gjennom mine analyser. Et åpenbart fellestrekk mellom biografiene er at den biografertes status og popularitet er betydelig, og det er knyttet spennende fortellinger til hans historie. Men forfatternes kildebehandling og språkbruk skiller biografiene fra hverandre, og det er noen av temaene jeg vil drøfte i denne oppgaven.

¹⁴ Egeland, *Hvem bestemmer over livet?* s. 147-177.

¹⁵ Lee, *Biography*, s. 54-71.

¹⁶ Egeland, *Hvem bestemmer over livet?* s. 89.

Kapittel 2 – Litteratur, teori og metode

Biografier om Nansen

Elin Grønneberg m.fl sin hovedoppgave, «Spor etter Fridtjof Nansen – en bibliografi», viser at det frem til år 2000 var skrevet hele 138 biografier om ham. Et makeløst antall som fortsatt er stigende, vel 20 år senere. Av de 138 biografiene er 34 norske, 21 britiske og 20 tyske. Danmark, Sverige, USA og Russland har stått for 9-10 utgivelser hver, mens de resterende har blitt utgitt nær sagt over hele kloden, blant annet i Argentina, Canada, Japan, India, Israel, og i flere østeuropeiske og asiatiske land. Bibliografien til Grønneberg m.fl. viser at det er stor ulikhet i biografienes format. Noen omtaler Nansens liv i én del av en bok om norske storheter, internasjonale vitenskapsmenn eller betydningsfulle personer på globalt nivå. Andre biografier er billedbaserte, barnebøker og det er også noen digitale fremstillinger.¹⁷ Bibliografien kategoriserer disse 138 biografiene om Nansen som fullstendige, der hans liv og virke blir beskrevet i en helhetlig presentasjon.

Ytterligere litteratur som er skrevet om Nansen er mer direkte koblet til utvalgte deler av hans mangesidete liv. Om hans familie, friluftsliv, etikk og livssyn, kunst og kultur, forskning og vitenskap, polarekspedisjoner, unionsoppløsningen, politikk, humanitært arbeid og fredsarbeid – kan bibliografien vise til ytterligere 441 utgivelser fra hele verden, i større eller mindre omfang.¹⁸

Teoretiske betraktninger på kildebruk for å skrive biografi

Et spørsmål jeg har stilt meg i prosessen med å analysere biografiene går på bruken av kilder hos biografene. I hvilken grad er kildene synlige og hvor troverdige er de? Hvordan å forstå forfatterens valg og deres tolkninger? I disse vurderingene har det ligget selvfølgelig premisser om at kildematerialet om ham har blitt større og mer tilgjengelig med årenes løp. Det henger sammen utviklingen og profesjonaliseringen av historiefaget som, fra 1960-tallet gjennomgikk kvalitative organiseringer, fikk flere akademiske institusjoner og rikere og mer

¹⁷ Grønneberg et al., *Spor etter Fridtjof Nansen*, s. 69-96.

¹⁸ Grønneberg et al., *Spor etter Fridtjof Nansen*, s. 96-170.

tilgjengelige arkiver.¹⁹ Biografiene som er skrevet etter 1970-tallet støtter seg i større grad på arkiver innen de ulike fagfeltene Nansen var en del av, både i Norge og i utlandet. Forfatterne av de to første biografiene hadde tilgang til Nansen og hans nærmeste krets for å få førstehåndsberetninger fra noen deler av hans liv. Dette kan sees på som en unik ressurs for å få kvalitative beretninger fra den biograferte selv, eller hans nærmeste. Samtidig kan slike samtaler legge subtile føringer og premisser for hvordan å presentere ham. Derfor tar jeg, og forfatterne av de fire siste bøkene, forbehold om at noen historier fra de to første biografiene kan være i overkant flatterende beskrevet. Bruk av Nansens memoarer og dagbøker som kilder har vært en forutsetning for forfatterne, men det kan også ha ført til noen teoretiske utfordringer da de kan ha blitt farget av nærhet, entusiasme og en subjektiv tilnærming. Særlig er det fare for det med bøker som er skrevet lang tid etterpå, basert på memoarer av forfatteren selv. I boken Nansen skrev i 1924, *Blant sel og bjørn, min første ishavs-ferd*, kommer det tydelig frem hvordan han var svært nøye med å skrive ned sine opplevelser fra turen med selfangerskuta *Viking* i 1882, og at han brukte store og maleriske bilder da han i ettertid, i 1924, beskrev opplevelsene på ny.

Klaren var lang, ikke var det godt å vite hvor dyret kunde dukke op igjen; jeg fikk se å komme over til stor-flaket på andre siden, det lå just to is-stykker mitt i klaren som jeg vel kunde hoppe på. Med et langt sprang dalte jeg ned på det første stykket; det var så vitt det bar, jeg sto og vippet for å få balansen og samle mig til neste hopp, da stakk det svære bjørne-hodet op ved det vesle is-stykket foran; dyret kastet sig halvveis op på det, og i neste øieblikk gjalt det mig. Jeg fikk så vitt balanse at jeg kunde få riflen til kinnet, satte kulen mitt i brystet på den så hårene ble svarte av krutt-røken.²⁰

Egeland har skrevet noen oppklarende aspekter relatert til subjektiviteten og troverdigheten i memoarer og selvbiografier. Hun peker på at det subjektet som skriver i nåtid, nødvendigvis er eldre og, kan hende, klokere enn det subjektet som beskrives i fortid. Konflikten mellom subjekt som skriver i nåtid, og subjekt som beskrives i fortid – er styrt av språklige strukturer og språkets makt.²¹ Dette aspektet fordrer en analytisk tilnærming, både i forfatternes behandling av kildene for å skrive om ham, men også for meg for å forstå biografienes presentasjoner. Slik er det også med fotografier og tegninger, som Nansen var tidlig ute med å bruke for å dokumentere ekspedisjonene. Han var svært bevisst på hvilken rolle bildene ville

¹⁹ Dahl, *Norsk historieforskning i det 19. og 20. århundre*, s. 269-271.

²⁰ Nansen, *Blant sel og bjørn*, s. 268.

²¹ Egeland, *Hvem bestemmer over livet?* s. 95.

ha i arbeidet med å skape publisitet og for å ordne finansielle spørsmål.²² I boken *Blant sel og bjørn* finnes mange av Nansens egne tegninger slik han har fremstilt situasjonene i ettertid. Det er ingen tvil om at han var en god tegner, og situasjonene er fascinerende fremstilt, men bruken av de i kombinasjon med hans memoarer gjør det naturlig å drøfte om denne bokens fortellerform, og bruk av bilder og tegninger, har vært med å skape presedens for noen av historiene om ham.

Et interessant spørsmål er om Nansens memoarer kan ha satt føringer for hvordan folkeopinionen evnet å se på hans bragder da. Det kan kanskje virke som et paradoks at en persons liv og virke blir beskrevet i ettertid av en annen person, basert på hovedpersonens dagbøker og memoarer. Særlig blir dette vanskelig dersom den som skal skrive biografien vil lage en bok som er så tett på virkeligheten som mulig, nemlig at den er sann. Harald Dag Jølle har også reflektert rundt dilemmaene enhver biograf vil oppleve i streben med å ivareta «sannheten» i fortellingene om den biograferte. Han hevder at det ikke er mulig å skrive en helt «sann» biografi om Nansen, eller noen andre, men at det kan la seg gjøre å forsøke å skrive så fortellende og forklarende biografi som mulig, og samtidig ivareta troverdige fortolkninger av kildematerialet.²³ Alle biografier har reflektert rundt dette problemet, det er i hvert fall mitt fromme ønske at de har ofret det noen små tanker. Likevel synes ikke «oppskriften» tindrende klar, for enhver forfatter har sine egne mål og premisser for sitt bokprosjekt, hva gjelder dramaturgi, spenning, temaer, analysenivå og sannhetsgehalt. Sir Sidney Lee hevder i sin bok om biografier fra 1911, at «målet med en biografi er den sanne overføring av en personlighet».²⁴ Dette utsagnet viser utfordringen en forfatter ubønnhørlig vil komme til, ved å skulle formidle *den sanne overføringen av en personlighet*. For dersom *sannhet* er en bevisbar fakta, og *personlighet* er en mer uklar egenskap – vil det by på problemer for biografier å forene disse begrepene i én tekst, uten å trække feil. For hva er vel en biografi om Nansen dersom den ikke tar med de eventyrlige historiene om hans ekspedisjoner i isødet og hans ville jakthistorier? – (*Les gjerne jaktskrøner*). Når biografene har brukt Nansens egne dagbøker og memoarer for sine fremstillinger, vil de måtte ha opplevd å stå i noen dilemmaer. Forfattere av biografier vil, på generelt grunnlag, stadig bli trukket i den ene og i den andre

²² Larsen, *Polfarernes vei inn i den visuelle kulturen*, s. 12-13.

²³ Jølle, *Innledning til en historiefaglig biografi*, s. 40.

²⁴ Woolf, «Den nye biografien (1927)», s. 39.

retningen, mellom sannhet og personlighet, for å gjøre biografien spennende lesning og for å forsøke å gjøre leseren kjent med den biograferte. I den sammenheng er deres bruk av retoriske virkemidler og deres analyse- og diskusjonsnivå i fremstillingene, perspektiver jeg vil belyse og drøfte.

Jeg har brukt Hermione Lees definisjon av biografi «Biography is the story of a person told by somebody else» som styrekompas for mine analyser.²⁵ Definisjonen er kort, men den omfavner stort. Den åpner for at forfatterne kan ha tatt høyde for personlige, kulturelle, faglige, historiske og samtidige aspekter for sine vinklinger. Noen valg må gjøres for å sjalte ut det som er mest fruktbart og relevant, det har også forfatterne gjort. Det er heller ikke gitt at biografene skal ha fulgt en kronologisk narrativ struktur i sine presentasjoner av Nansen, selv om det har vist seg å være det mest foretrukne av de jeg har analysert. Min teoretiske bakgrunn i forbindelse med analysene av biografienes språk og retorikk har jeg basert på Egelands bok, *Hvem bestemmer over livet?* Jeg bruker også artikkelsamlingen *The Seductions of Biography* av Rhiel og Suchoff, og boken *Biography. A Very Short Introduction* av Lee, i dette arbeidet. Ottar Dahls bok *Norsk historieforskning i det 19. og 20. århundre*, har vært nyttig for å kontekstualisere biografenes arbeidsmetoder med den norske historieforskningens utvikling. Det samme vil jeg si om boken *Norske polarheltebilder 1888-1928*, i arbeidet med å forstå bruken av bilder i biografiene og særlig bilder som er tatt av Nansen på hans ekspedisjoner. Annen forskningslitteratur som har gitt meg teoretisk hjelp og innsikt for å analysere heltefremstillinger av Nansen, familieforhold, omtale av minoriteter og nasjonsbevegelsen i Norge – er listet opp bak i litteraturlisten. Biografiene, mine primærkilder, er det mer utfyllende informasjon om nedenfor.

²⁵ Lee, *Biography*, s. 5.

Kriterier for valg av biografier

Som tidligere nevnt er mengden av litteratur om Nansen så omfattende at det ikke ville være overkommelig å lese alt, og langt mindre til bruk i et begrenset prosjekt som denne oppgaven har vært. Mitt valg av biografier er gjort på bakgrunn av følgende fire kriterier.

1. Biografiene skal være skrevet av norske forfattere

Dette er viktig for min oppgave, da deler av argumentasjonen baserer seg på hvordan forfatterne kobler Nansen med den nasjonale bevisstheten og selvstendighetstanken i Norge på hans tid. Dette aspektet kan naturligvis også komme frem i biografier skrevet av utenlandske forfattere, men min argumentasjon ser også på hvilken posisjon forfatterne hadde og har, relatert til Norge. Av den grunn er det mest hensiktsmessig å utelate forfattere fra andre land.

2. Utgivelsesårene forografiene skal strekke seg over så stort tidsrom som mulig

Grunnen til at dette er viktig for min analyse er at jeg søker å se etter kontinuitet eller skifte i presentasjonen av Nansen. Oppgaven baserer seg på biografier som er gitt ut i 1896, 1931, 1973, 1993 og de to sisteografiene er begge fra 2011. Årsaken til at jeg velger å ha to biografier fra 2011 er at de er skrevet av relativt unge og vel anerkjente historikere med hvert sitt «spesialfelt» innenfor Nansen og hans bragder. Deres ulike biografier står stødig uten å komme på kollisjonskurs med hverandre.

3. Kjente og godt mottatte biografier

Bøker som er lest av mange har også hatt større betydning for forståelsen av Nansen, enn bøker som få personer har lest. Derfor har jeg søkt etter opplagstall forografiene. I varierende grad har jeg funnet ut av det nøyaktige opplaget for de eldste bøkene, men på bakgrunn av disse forfatternes solide posisjon i samtiden, og omtaler av bøkene deres i litteraturen om Nansen og senere biografier om ham, har jeg dannet meg bilde av bøkene deres nedslagsfelt. Videre har jeg søkt i Nasjonalbibliotekets digitale arkiver, etter annonsering avografiene i datidens aviser, gitt indikatorer på hvor populære disse bøkene har vært.

4. Akademisk forankring

At forfatterne har eller hadde en faglig forankring innen historie-, samfunn- eller naturvitenskapene – som Nansen selv var en premissleverandør av – anser jeg som en nødvendighet. Grunnen til det er at mine analyser baserer seg på forfatternes forståelse og presentasjon av Nansen, sett i lys av forfatternes samtid og relevante politiske strømninger i Norge og innenfor akademia.

Biografiene

Fridtjof Nansen 1861-1893 - Waldemar Christopher Brøgger og Nordahl Rolfsen (1896)

Denne boken er et selvsagt verk å ha med for å skrive om biografier om Fridtjof Nansen. Boken til Brøgger og Rolfsen er den første store biografien om Nansen, og en bok de senere biografene er nødt til å ha hatt et forhold til. Boken var meget populær da den kom ut i 1896, samme år som Nansen returnerte med *Fram* til Kristiania, etter tre år i isen og den dramatiske ferden mot Nordpolen. Boken kom ut 34 år før hans død, så den omfavner ikke alle sidene ved ham. Likevel er den vurdert som en biografi, og den presenterer Nansens liv og arbeidsfelt for det norske folk i en tid han var umåtelig populær. Nansens slekt, hans styrke og karakter blir beskrevet på heroiserende og mytedannende måter. Dette fokuset har vært interessant å se på i forståelsen av diskursene om Nansen, i nasjonsdannende og heroiserende kontekster. Boken har også flere kapitler om geologiske forhold i polare strøk på den nordlige halvkule, og historiske beretninger om tidligere utforskninger i de områdene.

Waldemar Christopher Brøgger (1851-1940) var en ledende kapasitet innen geologi og andre naturvitenskapelige fag fra slutten av 1800-tallet til starten av 1900-tallet. Han inspirerte mange med sin kunnskap, han ble førstemann til å beskrive flere typer av mineraler og bergarter, og han formidlet faget slik at andre vitenskapsmenn kunne bygge videre på hans erfaringer. Dagens hjemlige forskere nyter fortsatt godt av hans innsikt i naturfagene og hans

driftighet til å skaffe midler til forskning.²⁶ Johan Nordahl Brun Rolfsen (1848-1928) var forfatter og pedagog. I 1892 skrev han *Lesebok for Folkeskolen*, som var det mest brukte læreverket i sin tid. Fra dens utgivelse til midten av 1950-tallet ble den trykket i mer enn 8 millioner eksemplarer for norske skoleelever. Den skilte seg markant fra tidligere lesebøker da den hadde mer allsidige innhold og en tydelig norsk språktone.²⁷ Biografien Brøgger og Rolfsen har skrevet sammen er utgitt på Det nordiske forlag i 1896. Nøyaktig opplag er ikke funnet, men på bakgrunn av omtale av den i nyere biografier og annen litteratur om Nansen og norsk polarhistorie – har denne biografien definitivt vært meget populær og hatt et stort og bredt nedslagsfelt.

Fridtjof Nansens Saga - Jon Sørensen (1931)

Jon Sørensen (1868-1936) var mesteparten av sin yrkesaktive karriere aktiv som fylkes- og folkehøyskolelærer. Han ledet private skoler på idealistisk grunnlag, og han gjorde seg godt bemerket i det offentlige skolesystemet. Mesteparten av karrieren hadde han på Romerike, og han er mest kjent som eier og bestyrer av Eidsvoll folkehøgskole mellom 1908-1918. I perioden skolen var i hans ledelse var den et kulturelt og livlig tilskudd til området. I løpet av hans mangeårige innsats for skolevesenet viste han også en sterk interesse for kunst, diktning og historie. Han skrev flere bøker og store artikler, og biografier om blant annet Welhaven i 1897 og Ibsen i 1898 og 1900.²⁸ Hans biografi om Nansen var også svært populær da den kom ut, bare ett år etter Nansens død. Boken har også hatt betydning for de senere biografene da de ved ulike anledninger har nevnt denne. Boken er utgitt på Jacob Dybwad forlag i 1931. Boken står oppført med et opplag på 6000, men med en utgivelse fra 1940 er det totale opplaget på minst 8000.

Fridtjof Nansen 1861-1904 - Tim Greve (1973)

Tim Greve (1926-1986) var vel anerkjent i journalistiske og politiske kretser gjennom hele sitt voksne liv. Han kom fra et borgerlig hjem i Bergen og tok utdanning i statsvitenskap ved

²⁶ Store norske leksikon, s.v. «Waldemar Christopher Brøgger», av Inge Bryhni. 20. mai 2020.

²⁷ Store norske leksikon, s.v. «Nordahl Rolfsen», 20. mai 2020. https://snl.no/Nordahl_Rolfsen

²⁸ <https://lokalhistoriewiki.no>, s.v. «Jon Sørensen», av Pål Giørtz, 21. mars. 2019.

Universitetet i Oslo. Han studerte også ved Nansenskolen i Lillehammer hvor han ble opptatt av fredsarbeid, menneskeverd og mellommenneskelig samarbeid. Disse feltene skulle senere prege mye av hans virke som blant annet norsk diplomat, direktør for Nobelinstituttet, formann for Kringkastingsrådet og sjefredaktør i VG. Han ble utnevnt til ridder av 1. klasse av St. Olavs Orden i 1968, og han fikk ærefulle utmerkelser både i Tyskland og Danmark.²⁹ Greve var gift med Marit Nansen, datteren til Nansens 4. barn, den anerkjente arkitekten Odd Nansen. Men Greves nære tilknytning til familien Nansen kommer ikke direkte til syne i biografien. Det er en godt balansert biografi, som beskriver Nansens arbeid og karakter på en jordnær måte. Den klarer også å se Nansens bragder og de tidligere biografienes beskrivelser av dem i et vurderende lys, noe som vitner om at Greve hadde en kritisk og tidsmessig distanse i sitt arbeid med boken. Det hevdes at Greve, i løpet av sin tid som sjefredaktør i VG, flere ganger forsøkte å rette opp eller dempe spekulative oppslag på avisens førsteside, mange ganger uten å få gjennomslag for det hos eierne. I 1982 skrev han til redaktørene: «Vi bør få de ansvarlige på desken til straks å slutte med å lete etter det pikante, det spesielt uhyggelige, det mistenkelige, det halvt injurierende, og det mest tendensiøse i det vi vil ha på 1.siden.»³⁰ Den kampen synes nå tapt, men hans biografi om Nansen ble så visst et godt bidrag i rekken av Nansen-biografier. Boken er utgitt på Gyldendal Norsk Forlag i 1973. Nøyaktige opplagstall har jeg ikke kunnet oppdrive, og heller ikke Gyldendal forlag kunne hjelpe meg med den informasjonen.

Fridtjof Nansen, Mannen og myten - Øystein Sørensen (1993)

Øystein Sørensen (født 1954) er professor ved institutt for arkeologi, konservering og historie ved Universitetet i Oslo. Politisk idéhistorie med særlig vekt på utviklingen av norsk nasjonal identitet, samt nasjonalsosialisme og totalitære politiske ideologier, har til nå vært hans viktigste forskningsfelt.³¹ I 1990-årene var Øystein Sørensen leder for prosjektet «Utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet». Det har resultert i en rekke publikasjoner om norsk nasjonal identitet og nasjonalisme.³² Denne biografien drøfter mytedannelsen av

²⁹ Store norske leksikon, s.v. «Tim Greve», av Arne Bonde, 3. januar 2013. https://nbl.snl.no/Tim_Greve

³⁰ Store norske leksikon, s.v. «Tim Greve», av Arne Bonde, 3. januar 2013. https://nbl.snl.no/Tim_Greve

³¹ Store norske leksikon, s.v. «Øystein Sørensen», av Tor Ragnar Weidling, 28. april 2017.

https://snl.no/%C3%98ystein_S%C3%B8rensen

³² <https://no.wikipedia.org>, s.v. «Øystein Sørensen», 29. desember. 2019.

Fridtjof Nansen, sett i lys av nasjonal identitet og nasjonalisme, slik Nansen tidligere har blitt presentert i ulike medier. Boken er rik på bilder, både av Nansens liv og av mediens omtale av ham. På den måten får leseren selv se flere av oppslagene og omtalene av Nansen, slik han har blitt fremstilt. Øystein Sørensen vurderer fremstillingen av Nansen på en kritisk analytisk måte, med gode skildringer av hans liv og gjerninger. Boken er utgitt på Universitetsforlaget i 1993. Etter forespørsel om opplagstall til forlaget fikk jeg til svar at de ikke lenger hadde den informasjonen. Bokens forfatter svarte vennlig på en senere henvendelse at han trodde opplaget var på omkring 7500.

Fridtjof Nansen, Mannen og verden - Carl Emil Vogt (2011)

Carl Emil Vogt (født 1974) er forfatter og historiker. Hans interessefelt er bredt, og særlig interessert er han i internasjonale organisasjoner og humanitært arbeid i tiden mellom 1900 og 1940. Han har også arbeidet med norsk utenrikspolitikk og Norges forhold til Russland, og han har studert norsk nasjonalisme på 1800- og 1900-tallet.³³ Vogt ble i 2011 nominert til Brageprisen for biografien om Fridtjof Nansen. Tre år senere kom han ut med en ny biografi om en norsk nasjonal bauta, *Herman Wedel-Jarlsberg, Den aristokratiske opprøreren*. Hans doktorgradsavhandling i historie handler om Fridtjof Nansens humanitære arbeid, arbeid for flyktninger, sultrammede og krigsfanger.³⁴ Vogts interesse for mellommenneskelige forhold og samfunn kommer til syne i hans skildringer av Nansen. Boken er utgitt på Cappelen Damm forlag i 2011, med et opplag på 4 700.

Nansen, Oppdageren - Harald Dag Jølle - (2011)

Harald Dag Jølle (født 1971) er historiker og forsker ved Norsk Polarinstitutt i Tromsø, hvor han arbeider med polarhistorie. Særlig har han vært befattet med prosjektet Norsk Polarhistorie, som har resultert i nettstedet polarhistorie.no og trebindsverket fra Gyldendal, *Norsk Polarhistorie*.³⁵ Jølle fungerte da som hovedredaktør sammen med Einar-Arne Drivenes, og han forfattet kapittelet; *Nordpolens naboer* - som gjør rede for tidlig etnografisk forskning

³³ <https://www.hlsenteret.no>, s.v. «Carl Emil Vogt», 5. september 2019.

³⁴ <https://no.wikipedia.org>, s.v. «Carl Emil Vogt», 5. september 2019.

³⁵ Kristiansand folkebibliotek, s.v. «Harald Dag Jølle», 5. september 2019. <http://krsbib.no/jolle-harald-dag-f-1971/>

i polarområdene.³⁶ Jølles tilnærming til Nansen har et naturvitenskapelig preg i den forstand at utforskning og vitenskap står som kontekstualiserende premisser i beretningene om denne fasen av Nansens liv. Jølle har gjennom hele sitt liv også vært interessert i og utforsket naturen, og i senere tid også polare områder. I 2011 nådde han Sydpolen sammen med Vegard Ulvang, Stein P. Aasheim og Jan-Gunnar Winther, etter å ha fulgt samme rute som Roald Amundsen gjorde, nøyaktig 100 år tidligere. Denne boken er første del av to bind. Siste del av Nansens liv er enda ikke beskrevet av Jølle. Boken tar for seg Nansens liv og virke frem til sommeren 1912, da han igjen seilte nordover og inn i tåkeheimen, den gang med skuta *Veslemøy*.³⁷ For denne biografien vant Jølle Sørlandets litteraturpris i 2012, i kategorien sakprosa.³⁸ Jølle har skrevet en doktorgradsavhandling som er en innledning til den historiefaglige biografien, *Nansen- Oppdageren*. Doktorgradsavhandlingen til Jølle belyser elementer jeg drøfter i oppgaven, og for det skal han ha takk. Biografien er utgitt på Gyldendal forlag i 2011, med et opplag på 7000.

Biografenes bruk av kilder

Biografiene som er skrevet om Nansen støtter seg til et ulikt utvalg av kilder. Grunnen til det er at kildegrunnet har blitt større med årene og at forfatterne har hatt ulike prioriteringer.

Brøgger og Rolfsen retter i sin innledning en takk til personer i de akademiske kretser, som har bidratt med opplysninger. Den svenske professoren Gustav Retzius og den tyske baron Eduard von Toll blir nevnt, i likhet med Henrik Mohn og Ole Andreas Øverland. Fra Nansens tid i Napoli har professor von Dohrn gitt forfatterne opplysninger. Videre blir familien til Nansen takket for uvurderlig hjelp og informasjon om hans barndom og det familiære. Særlig har broren Alexander og husholdersken, Maren Larsen, fortalt om sine opplevelser med Nansen.³⁹ Brev, dagbøker og samtaler med Nansen selv, har også gitt næring til fortellinger med et personlig preg. Bjørnstjerne Bjørnson blir også takket for god hjelp, og han fikk æren av å innlede boken,

³⁶ Jølle, «Nordpolens naboer», s. 259-328.

³⁷ Jølle, *Nansen*, s. 489.

³⁸ Kristiansand folkebibliotek, s.v. «Harald Dag Jølle», 5. september 2019. <http://krsbib.no/jolle-harald-dag-f-1971/>

³⁹ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, i forordet.

med diktet han skrev om Nansen i forbindelse med *Frams* ferd mot Nordpolen.⁴⁰ Brøgger kjente godt til Nansen grunnet det vitenskapelige miljøet de begge var en del av. Han var også passasjer noen uker på første *Fram*-ferd i 1893 før skuta kom inn i isen, og han fikk da snakket mye med Nansen og skrevet i biografien på bakgrunn av de samtalene. Fotnoter er brukt ved enkelte anledninger for å gi leseren mer informasjon eller referanse til kilder. Fotnotebruken er av en så beskjeden karakter at den ikke kan være representativ for alle kildene som er brukt. Det foreligger heller ingen litteraturhenvisning i denne boken.

Jon Sørensen kunne, i motsetning til Brøgger og Rolfsen, se tilbake på hele livet til Nansen da han skrev sin biografi. Også han har brukt samtaler med Nansen og hans bekjente som kilder, i tillegg til dagbøker, brev, avisartikler og biografien til Brøgger og Rolfsen. Jon Sørensen nevner sine kilder bak i boken. Verk og artikler som er skrevet av Nansen og publikasjoner skrevet om ham er listet opp, men det eksisterer ikke noe referansesystem for å vise hvor i boken de aktuelle kildene er brukt.⁴¹ I et historiefaglig perspektiv er dette manglende referansesystemet en utfordring, da det er vanskelig å kontrollere kausaliteten til det som er skrevet.

Tim Greves biografi har noter for hvert kapittel med henvisning til sidetall, bakerst i boken. Den informasjonen går jeg god for, for mine kontrolleringer har vist at han har vært presis i noteføringen. Utfordringen til denne bokens referansesystem er at det ikke er noteført underveis i teksten, slik at leseren umiddelbart skal forstå hvilke passasjer i boken som har en referanse. Notehenvisning med sidetall finnes mellom side 243 og 256 i bind 1, og mellom side 282 og 306 i bind 2. Begge bindene innehar et omfattende navneregister. Det er ingen litteraturliste i bind 1, men bind 2 viser til kilder og litteratur. Primærkildene er kategorisert etter kildetype, mens sekundærlitteraturen er ordnet etter tema og epoke.⁴² Greve har brukt et stort spekter av litteratur og kilder som gjenspeiler hans akademiske bakgrunn og kapasitet. På starten av 1970-tallet var også arkiver og kilder mer tilgjengelig.

⁴⁰ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, i innledningen.

⁴¹ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 345-350.

⁴² Greve, *Fridtjof Nansen, 1861-1904*, s. 307-315.

Øystein Sørensen's biografi er et resultat av Universitetsbibliotekets prosjekt om å bevare en omfattende samling av brev, bilder, tegninger og notater etter Nansen. I 1989 ble det besluttet å bevare bildene etter ham, både private, offentlige og alle de man ikke kjente opphavet til, slik at bildene kunne bli tilgjengelige via en database. Et stort og godt utvalg av bildene er presentert i boken til Øystein Sørensen, kombinert med historikernes biografiske fremstilling av Nansen. Litteraturen som er brukt for å skrive om Nansen er ikke noteført, men listet opp i kronologisk rekkefølge bak i boken.⁴³ Fotografiene som er brukt, der fotografen er kjent, er registrert i alfabetisk rekkefølge bak i boken.⁴⁴ Forfatterens prioritering om ikke å ha noter i teksten er forståelig, da bokens primære mandat var å presentere bilder av Nansen og hans liv, og se den tidligere presentasjonen av mannen i et metaanalytisk perspektiv – ikke å være en omfattende historisk fremstilling av ham.

Carl Emil Vogt har sluttnoter for hvert kapittel, omfattende og vel organisert kilde- og litteraturhenvisning, samt bilderegister. Han oppgir å ha brukt flere avdelinger i russiske arkiver, deriblant det føderale statsarkiv, arkiv for sosial og politisk historie og utenrikspolitiske arkiver. Ukrainske og sveitsiske arkiver er brukt, i tillegg til Folkeforbundets arkiver. I Norge har Nasjonalbibliotekets arkiver, håndskriftsamlingen og Nansenarkivet særlig blitt brukt.⁴⁵ De humanistiske sidene av Nansen som Vogt har beskrevet har altså sin bakgrunn i forfatterens mange arkivreiser som er gjort i arbeidet med denne boken.

Harald Dag Jølle har sluttnoter for hver av biografiens fire deler. Han har en utfyllende og vel organisert kilde- og litteraturhenvisning, samt bildekreditering. Utenlandske arkiver som Jølle oppgir i registeret er; Universitetsbiblioteket i Cambridge, Minnesota Historical Society og det Kungliga Vetenskapsakademiens arkiv i Stockholm. Nasjonalbiblioteket i Oslo har blitt brukt for å lese dagbøker, brev, manuskripter og etterlatte papirer etter Nansen og personer tilknyttet ham. Polarmuseet i Tromsø og flere vitenskapelige arkiver i Oslo og Bergen har også

⁴³ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 157.

⁴⁴ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 158.

⁴⁵ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 523-551.

blitt brukt, i tillegg til aviser og stortingsdokumenter.⁴⁶ Forfatterens vitenskapelige fokus på Nansens mangfoldige karriere gjenspeiles altså i hvilke arkiver han har besøkt.

Denne oppgavens kilder

I denne oppgaven har de seks utvalgte biografiene i hovedsak vært mine primærkilder. Det forekommer at forfatterne har nevnt eller problematisert tidligere utgitte biografier, og i den sammenheng vil disse bøkene fungere som sekundærlitteratur. Jeg har brukt bøker og artikler som omhandler sentrale temaer i biografiene, for å forstå forfatternes intensjoner i en akademisk kontekst. Bøker om oppvekst, familieforhold, heltefremstillinger, fremstillinger av urfolk, skisportens utvikling, nasjonale strømninger i Norge og bøker om polarhistorie - har alle fungert som kontekstualiserende bærebjelker for å diskutere biografiens omtale av Nansen. Bøker om teori og utvikling i biografisjangeren har vært nyttige for å kunne betrakte biografiene på bakgrunn av gjeldende teoretiske praksiser og forstå de i en litteratur-historisk kontekst.

Biografier som ble valgt bort

Per Egil Heggens biografi om Fridtjof Nansen, *Bare én vilje* fra 2002, er en god biografi som oppfyller de nevnte kriterier og dermed også kunne ha inngått i denne oppgaven. Vurderingen min for likevel ikke å ta den med er at den tidsmessig kom ut relativt nære biografiene til Øystein Sørensen, Vogt og Jølle, og i den forbindelse ville det ha blitt i overkant tett med bøker fra de siste 25 årene. Det finnes flere norske biografier om Nansen som det kunne ha vært spennende å skrive om. Jeg vil trekke frem biografien i to bind som hans datter, Liv Nansen Høyen har skrevet; *Eva og Fridtjof Nansen* fra 1954 og *Nansen og verden* fra 1955. Der er de personlige koblingene i kraft av at hun er hans datter for tydelige til å kunne bidra i en fagmessig analyse av biografier om Nansen. Men bøkene er gode og jeg anbefaler å lese dem for et nært og personlig bilde av Fridtjof Nansen, sett gjennom eldstedatterens øyne.

⁴⁶ Jølle, *Nansen*, s. 490-519.

Begreper og definisjoner

Hvert analysekapittel har en introduksjonsdel med bakgrunnsinformasjon, en tidslinje, for å gjøre rede for noen av de sentrale aspektene ved Nansens liv som biografene skriver om. Der gjør jeg rede for begreper og definisjoner som er aktuelle for de kapitelene. Allikevel er det noen begreper jeg vil klargjøre nå, for å gjøre lesingen mer sømløs. Der jeg omtaler forfatterne har jeg som hovedregel brukt deres etternavn. Men to av forfatterne har det samme etternavnet, altså Jon *Sørensen* og Øystein *Sørensen*, og i tilfellene jeg omtaler dem vil jeg strekke meg til å bruke både for- og etternavn, for ikke å skape forvirring. Det hender også at jeg har skrevet forfatterne eller biografer, for variasjonens skyld. Slik er det også med Nansen, han blir stundom omtalt som den biograferte og i noen få tilfeller Fridtjof – for å lette lesingen og for å skille mellom han og hans far, Baldur Frithjof Nansen. Norges hovedstad het Christiania da Nansen ble født, det het den frem til 1871 da den fikk en norsk skrivemåte; Kristiania, før den ble hetende Oslo fra 1925. Denne tradisjonen har jeg stilt meg bak. De resterende begrepene håper jeg er tilstrekkelig forklart og brukt i hvert av analysekapitlene som kommer etter en kort gjennomgang av oppgavens struktur.

Oppgavens struktur

Oppgaven har kronologisk struktur på to nivåer. De første biografiene som ble skrevet om Nansen har hatt betydning for forståelsen av ham, hvilket de senere biografene, i større eller mindre grad, har latt prege sine fremstillinger av ham. For å vise utviklingstrekkene i biografenes forståelser av Nansen, bruker jeg en kronologisk struktur for å analysere biografiene. Noen avvik fra dette tar jeg meg frihet til, der jeg søker å belyse mine aspekter med en sammenligning som går på tvers av denne kronologien. De ulike epokene i Nansens liv har naturligvis fulgt tidens løp. For å belyse utviklingen av hans liv har biografiene, i all hovedsak, støttet seg til kronologi. Denne tradisjonen finner også jeg mest hensiktsmessig, men ved noen anledninger går jeg bort fra forfatternes og mine egne prinsipper. Mine vurderinger er at en tematisk fremstilling av denne materien kunne ført til unødvendig mye hopp og sprang mellom tider, steder og forfattere, og dermed forpurret et viktig aspekt, nemlig utviklingen i den biografiske fremstillingen av Nansen.

Analysekapitlene er på mellom 25 og 30 sider, for å forsøke å få med de mest sentrale elementene som belyser fremstillingen av Nansen, og mine analyser av disse. Følgende kapittel, kapittel tre, belyser biografenes fremstilling av hans oppvekst, i perioden frem til han ble student og gjorde sine første vitenskapelige undersøkelser. I dette kapittelet blir også Nansens slektstre belyst, da det er et betydelig tema i de fleste av bøkene. Kapittel fire ser på hans første møte med vitenskapelige studier, i en periode han erfarte feltarbeid i ishavet og modningsprosess som menneske og forsker. I denne perioden bodde han i Bergen, men han foretok studiereiser sørover i Europa og han var flere ganger på farten over fjellene i Norge. Det er også i denne perioden han for første gang snuste litt på offentligheten, og han tok sine første skritt mot å bli en omtalt person, innen forskning, samfunnsdebatten og med planleggingen av ekspedisjonen over Grønland. Kapittel fem behandler Grønlandsekspedisjonen i 1888 og 1889, som for alvor gjorde Nansen til en nasjonalhelt i Norge og en berømt personlighet i utlandet. Hans rolle som leder blir belyst, og biografienes omtaler av de andre ekspedisjonsdeltakerne og inuittene på Grønland er et tema til diskusjon, før mottakelsen han fikk ved hjemkomsten til Kristiania blir vurdert i lys av deres omtale av den og forståelsen av Nansen som nasjonalhelt i lys av dette. Kapittel seks er til konklusjon der jeg knytter sammen de tidligere kapitlene slik at generelle historiografiske linjer vedrørende Nansen-biografier kan belyses.

Kapittel 3 – Forfatternes intertekstualitet og Nansens oppvekst

Dette kapittelet belyser hvordan forfatterne skriver om Nansen i tiden *før* han gjorde seg bemerket i offentligheten. Den tidsmessige avgrensningen går til 1880, da han fullførte reallinjen og tok sine valg for videre karriere. Hans slektstre blir omtalt i betydelig grad så det er nødvendig for meg å belyse biografiens presentasjoner av hans herkomst også. Det er særlig tre temaer som utmerker seg i biografiene, både i form av redegjørelse og drøfting, og det er disse temaene jeg fokuserer på i mine analyser.

- Forfatternes motivasjon for å skrive om Nansen og deres befatning med tidligere biografier om ham, danner grunnlag for å analysere biografienes intertekstualitet.
- Tendensen er at biografene skriver om Nansens slekt i starten av bøkene, men det er med ulik tyngde og betydning den blir koblet til hans liv og person. I de to første biografiene er dette temaet utfyllende redegjort for, med et klart budskap til leseren om slektens betydning for hans karakter. De senere biografiene viser en tydeligere distanse hva gjelder påvirkning og arv fra fortidens familiemedlemmer.
- Forfatterne skriver i varierende grad om beundringsverdige episoder og anekdotiske heltefortellinger. Et aspekt jeg undersøker i denne forbindelse er hvilke temaer og hendelser forfatterne kobler til Nansen, og hvordan han presenteres som unik og genial, nærmest som en helt. Dette aspektet gjelder også for beskrivelsene av hans forfedre.

Flere av passasjene i biografiene har forgreninger til hverandre. Det er ofte en naturlig forbindelse mellom temaene, slik at det på ingen måte bør være overraskende at Nansens forhold til natur og ski settes i sammenheng med hans kommende rolle som helt og nasjonalt symbol. På samme måte blir hans slekt og familiebakgrunn forbundet med hans personlighet og karakter, på linje med miljøets påvirkning for ham. Forfatternes presentasjoner av Nansens familie, oppvekst og hans forhold til ski og natur - drøfter jeg i lys av teorier om familie- og samfunnshistorie, og teorier om heltedannelse og utviklingen av norsk skisport.

Bakgrunn

Noen vel omtalte hendelser for denne perioden gjør jeg rede for i starten av kapittelet, slik at deler av tidslinjen er nevnt før analyse og diskusjon overtar. Jeg belyser også noen av sidene ved Nansens slektstre siden det har fått betydelig plass i noen av biografiene. I denne empiriske gjennomgangen vil biografiene i hovedsak fungere som mine sekundærkilder, mens i analysedelen av kapittelet er de mine primærkilder.

Dansk-norsk embetsstand på farsiden

Hans Nansen, født i København i 1598, omtales som Nansen-treets stamfar. Som 16-åring var han med sin onkels skute i det nordlige Russland, og som 21-åring ledet han sin første ekspedisjon til Kvitsjøen. Det førte til økte økonomiske interesser i nord og flere besøk til de nord-russiske områdene.⁴⁷ Han var en ambisiøs og velstående kjøpmann som senere skulle bli en høyt aktet borgermester i København.⁴⁸ Han ledet det danske forsvaret mot svenskens angrep på Skjelland i 1658.⁴⁹ Hans Nansens oldebarn, Hans Leierdahl Nansen, kom til Norge da han var midt i 30-årene etter først å ha levd i Danmark. Etter at han kom inn i politikken i 1813 arbeidet han for å styrke nasjonalfølelsen i Norge og særlig blant trønderne, for etter hans oppfatning var det viktigste politiske spørsmålet om deres landsdel skulle bli svensk eller vedvare som norsk.⁵⁰ Hans sønn skulle bli Fridtjof Nansens far, Baldur Frithjof Nansen. Han var jurist, praktisk anlagt og religiøs, og han var bestemt på at sønnene skulle velge seg skikkelige utdannelse. Han kunne være streng og konservativ, men kjærlighet for sine sønner og stebarn var viktige verdier for ham.⁵¹

Morsiden fra Wedel Jarlsberg-slekten

Moren til Nansen, Adelaide Johanne Thekla Isidore Wedel Jarlsberg, var datter av baron Christian Wedel Jarlsberg og Hedevig von Witzleben som var fra en tysk-dansk adelsfamilie.⁵² Hun giftet seg med en mann fra lavere sosiale lag som foreldrene stilte seg negativt til. Den første mannen hennes, Jacob Bølling, døde av kolera i 1853 og han etterlot henne deres fem

⁴⁷ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 11.

⁴⁸ Store norske leksikon, s.v. «Hans Nansen» 20.mai. 2020. https://snl.no/Hans_Nansen

⁴⁹ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 6.

⁵⁰ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 9.

⁵¹ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 12-15.

⁵² Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 15.

barn og den store eiendommen de akkurat hadde kjøpt på Frøen, på Nedre Blindern.⁵³ I etterkant av dødsfallet fikk Adelaide hjelp av Baldur Frithjof Nansen med å forvalte eiendom og arv. Det førte til at de giftet seg og bosatte seg i hennes villa på Frøen.⁵⁴

Oppvekstårene

Adelaide og Baldurs første felles barn ble født i januar 1859, og han het Frithjof. Han døde brått i mai 1860, bare ett år gammel. Deres andre barn ble født i oktober 1861. Også han fikk navnet Frithjof, som han siden fornorsket skrivemåten på, til Fridtjof. Fridtjof fikk en lillebror som het Alexander. De lekte mye sammen og utforsket nærområdene før turene ble lengre og naturopplevelsene sterkere. Alexander skal ha merket seg at Fridtjof var evnerik og at faren hadde et særskilt øye til ham.⁵⁵ På Frøen bodde Adelaide og Baldur med deres syv barn og en husholderske som het Marte. Da Adelaide døde i 1877 flyttet Baldur med Fridtjof og Alexander til en mindre leilighet bak slottet.⁵⁶ Brødreparet var glade i å bruke naturen slik de eldre halvøsknene også var. Både ski, skøyter, jakt og fiske brukte de mye tid på. Skisporten var på fremmarsj i Christiania før Nansen-guttene var født og utover på 1870-tallet kom bruken av ski på moten blant overklasseungdommen.⁵⁷ Nansen ble medlem i Christiania Skiklub da den ble stiftet i 1877 og han fikk seg gode venner innen skisporten, både noen av de beste tekniske løperne fra Telemark, men også eldre og mektigere personer som Thomas Fearnley, Axel Heiberg og Ellef Ringnes, som siden skulle bli den første Framekspedisjonens «redere».⁵⁸

Forfatterne begrunner sine motivasjoner for å skrive om Nansen på ulike måter, og i ulik grad bygger biografiene på hverandre og andre tilgjengelige kilder. Disse variasjonene danner grunnlag for å analysere forfatternes hensikter, som må sees i lys av periodene bøkene er skrevet i, og påvirkningen de eldre biografiene har hatt på de nyere. Jeg støtter meg til en kronologisk gjennomgang i min behandling av biografiene for nettopp å vise utviklingstrendene i biografiens fremstilling av Nansens oppvekst.

⁵³ Jølle, *Nansen*, s. 11.

⁵⁴ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 17.

⁵⁵ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 19.

⁵⁶ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 14.

⁵⁷ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 14.

⁵⁸ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 27-28.

Brøgger og Rolfsen (1896)

I forordet skriver forfatterne at de ser det som en viktig oppgave å skrive om Nansen for å vise sammenhengen mellom ham og *den norske folkekarakter*, som et bindeledd ut til verden.

Men allerede nu var det, forekom det os, af interesse at paavise udviklingen af en karakter saa typisk og saa helstøbt som Fridtjof Nansens og at vise dens sammenhæng med den norske folkekarakter, en sammenhæng, som maatte blive af særlig betydning i et verk, der skulde henvende sig ikke blot til de nordiske lande, men ogsaa til de store kulturlande. Thi det er mænd som Fridtjof Nansen, der danner bindeleddet mellem vort land og den store verden.⁵⁹

Henspeilingene til Nansens helstøpte og typiske norske folkekarakter, vitner om en sterk nasjonal bevisstgjøring i deres forståelse av ham. Denne posisjonen var de ikke alene om, og de bruker et dikt av Bjørnstjerne Bjørnson som en lyrisk inngang til deres biografi.

-----Fridtjof Nansen-----

Han satte ut, som tanken går
fra kjænt mot ukjænt, ved at ane.
Århundreders gjætning angstfull står,
der han forsvant med Norges fane.

Normanna-åndens mot og tro
i fanen våker hos den stærke.
Når ser vi dem igjæn, de to,
den ranke mann med Norges mærke?

Det er, som hadde han ombord
det unge Norges unge lykke,
som hænter han os hjem fra Nord -
i midnatssol vort sejers-smykke.

Som fra vor tvedragt ut han brød,
de onde ånder at besvæрге;
ti smæltet i en stordåds glød,
vi hærdes sammen til ett værge. (Bjørnstjerne Bjørnson 1895)⁶⁰

Bruken av diktet gjenspeiler Brøgger og Rolfsens forståelse av Nansens betydning i nasjonsbyggingsprosjektet på slutten av 1800-tallet. På den tiden var utforskninger i arktiske strøk sterkt forbundet med nasjonale spørsmål, men i senere tid har polarbragdenes betydning i nasjonsbyggingsprosjektet blitt diskutert og ulike vinklinger blir belyst både av

⁵⁹ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, i forordet.

⁶⁰ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, i forordet.

historikere og av polarforfattere.⁶¹ Forståelsen av den nasjonale konteksten i biografien fortellinger om Nansen gjør seg også synlig der hans slekt blir behandlet.

Farssiden av slektstreet

Nansens slektstre vies 14 sider i starten av boken, der hans forfedre på både fars- og morssiden presenteres som evnerike, viljesterke og betydningsfulle. Særlig trekkes Hans Nansen frem, med tydelige paralleller til Fridtjof Nansen, selv om de er født med over 250 år mellom seg. Deres liv som eventyrlystne og ambisiøse unge menn settes i sammenheng og presenteres med maleriske bilder. Koblingen og fremstillingen forstår jeg som et initiativ til å sette noen ekstra aktverdige penselstrøk på presentasjonen av Fridtjof Nansen. Forfatterne skriver at for Hans Nansen var det viktig å bevare den borgerlige frihet og dansk selvstendighet, i de vanskelige tidene i København etter det svenske angrepet på Skjelland i 1658. Forfatterne trekker tydelige linjer fra Hans Nansens karakter mot Fridtjof Nansens, i det de beskriver førstnevntes vilje og kraft.⁶²

Saaledes, naar det gjælder at møde fienden udenfor voldene, og den samme energiske paagaahen som fører for borgerskabet og forkjæmper for dets privilegier, den samme hurtighed og aandsnærværelse i de dage, da statsomveltningen skal gennemføres og Danmark blive et arverige. Som vi ser ham staa der og pege paa stormklokken i Frue taarn^[63], da Otto Krag truer ham med Blaataarn^[64], er der et drag af übøielig vilje, en evne til at gaa til det yderste, som uvilkaarlig bringer tanken hen paa den ungdom, som i disse blade skal skildres. Hvor ofte denne evne har været fremme, og hvor ofte den har slumret i slegtens levnetsløb; — til at afgjøre dette foreligger der visselig ikke materiale. Men vist er det, at der er mærkelige berøringpunkter mellem den gamle borgermester og hans sønnesøns sønnesøns sønnesøn.⁶⁵

Brøgger og Rolfsen inviterer til å se en likhet mellom den gamle borgermesteren i København og Fridtjof Nansen. De forsterker dette poenget med å vise hvilke ordelag Nansen selv har omtalt sin slekt i. De skriver at arven fra stamtreet var viktig for Nansens forståelse av egen karakter, og han skal ha nevnt sin slekt, denne «Nansenske stolthed», i et av brevene han skrev til sin far. De gjengir ikke *hva* Nansen skrev i dette brevet og heller ikke *når* det ble skrevet,

⁶¹ Fulsås, «En æressag for vor nation», s. 174-176.

⁶² Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 6.

⁶³ <http://denstoredanske.dk>, s.v. «Vor Frue Kirke», 13. mai 2020. [...] i mange henseender ansett for å være Danmarks hovedkirke. Først bygget på 1200-tallet.

⁶⁴ <https://snl.no>, s.v. «Blåtårn», 13. mai 2020. [...] dansk statsfengsel i København. [...] Blåtårn var hovedtårnet på Københavns gamle slott. Det ble revet i 1732.

⁶⁵ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 6-7.

men de hevder at den «Nansenske stolthed» gjennom Fridtjof Nansen, viste seg aller tydeligst med hans ubøyelighet og stahet, når det virkelig gjaldt.⁶⁶

Knut Kjeldstadli skriver om arv og identitet i historieskriving, hvorpå «Historisk identitet synes nesten å være viktigst der den ikke er gitt, ikke er til stede som noe sjølsagt.»⁶⁷ Kjeldstadli forklarer dette med å påpeke at det synes viktig for mennesket å vite noe om sin egen fortid, fra før en ble født.⁶⁸ Dette aspektet gjør seg gjeldene i Brøgger og Rolfsens utførlige fremstilling av Hans Nansens betydning for Fridtjof Nansen. At forfatterne fokuserer på de tydelig heltedannende karakteristikkene av Hans Nansen, forstår jeg som at de forsøker å presentere ham som en reell påvirkningsfaktor for Fridtjof Nansen.

Brøgger og Rolfsen skriver også utførlig om Hans Leierdahl Nansen, farfaren til Fridtjof Nansen. Måten de beskriver ham på vitner om et forsøk på å styrke den norske selvfølelsen og den historiske identiteten. Det sosiale aspektet kommer tydelig frem ved at middelklassens bønder og soldater kobles til eliten i landet, og at de vil kjempe sammen for norsk selvstendighet. Forfatterne gjengir syv vers av en krigssang Hans Leierdahl Nansen skrev til trønderske soldater, hvor både kampmoral, lokalpatriotisme og nasjonalfølelse trekkes frem.⁶⁹ De historiefaglige tradisjonene som var gjeldende i Norge da Brøgger og Rolfsen skrev biografien, kan ha vært med å påvirke deres valg. I *Nordic Historiography in the 20th Century*, skriver Frank Meyer at det som tydeligst kjennetegner norsk historieskriving på 1800-tallet er dens kobling til selvstendighetsprosessen og legitimeringen av Norge som ung nasjonalstat.⁷⁰ Den oppildnende tonen biografene bruker i fremstillingen av Nansens forfedre viser et tydelig bifall til disse nasjonsfokuserede historiske fremstillingstradisjonene. Samme betydning tilskrives ikke morssiden av Nansens slektstre.

Morssiden av slektstreet

Forfatternes presentasjon av morens Wedel Jarlsberg-slekt er på kun én snau side i denne biografien. Det er bemerkelsesverdig kort sammenlignet med de 13 sidene Nansens slekt på

⁶⁶ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 7.

⁶⁷ Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var*, s. 23.

⁶⁸ Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var*, s. 23.

⁶⁹ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 9-11.

⁷⁰ Meyer og Myhre, *Social structure*, s. 39.

farssiden tilskrives. Hastferdig kobles hennes Wedel-slekt til Gyldenløve og Jarlsberg i Tønsberg på slutten av 1600-tallet, og videre til grev Herman Wedel Jarlsberg, som var Nansens grand-onkel og aktiv i rikspolitikken i 1814.⁷¹ Denne hurtige gjennomgangen av morens slekt yter ikke rettferdighet når den sees i forhold til farssidens gjennomgang. Avslutningsvis skriver Brøgger og Rolfsen: «Er stolthed, trang til bedrift og eventyr saa at sige roden i det fædrene stamtræ, saa savnes ikke disse egenskaber i morens; de skyder jevnt frem under den hele vekst.»⁷² For å ta forfatterne på ordet så er det flere personer med en stolt og ærerik historie på Nansens morsside. Nettopp derfor finner jeg det underlig at de vekter fremstillingen på en slik ujevn måte.

Kjønnsforsker, Nira Yuval-Davis tar opp skjevfordelt historisk kjønnspersepsjon i sin bok *Gender & Nation*. Der skriver hun at kjønnsrelaterte hendelser i samfunnshistorisk kontekst tradisjonelt har blitt delt inn i et offentlig og et privat domene. Kvinnene og familiene har vanligvis blitt plassert i det private domenet og har dermed ikke vært av offentlig og politisk relevans, i historisk kontekst.⁷³ Er Brøgger og Rolfsens prioritering, med tydelig vektlegging av farssiden, et uttrykk for at de mente at Nansens farsside er mer ærefull og relevant å lese om, enn slekten på morssiden? Det ville ha vært merkelig fordi det er flere personer som hadde ærefulle og viktige stillinger på morssiden og som har hatt stor betydning for Norge som nasjon. Forfatterne nevner noen av dem. Kan det være at kildegrunlaget deres ikke var utfyllende nok for å skrive mer om hennes slekt? Dette spørsmålet faller på sin egen urimelighet, da den fornemme slekten var en vel kjent familie med politisk engasjement og stort økonomisk albuerom i Norge på 1800-tallet, og som følge av det har de satt sine spor i den norske historien. Dermed ser det ut til at de kjønnsmessige strukturene og tradisjonene i historisk forskning på 1800-tallet har fungert som et filter for Brøgger og Rolfsen, slik at de kvinnelige aspektene i historien om Nansens slekt til en viss grad har blitt selektert bort. «Men hvad der end kan være usikkert i de arvelige dispositioner, saa er barndomshjemmets indflydelse desto mere utvilsom.»⁷⁴ Slik avslutter de deres grundige beretning om Nansens slekt. Deres forbehold om at de arvelige disposisjoner fra slekten kan ha vært usikre, er ikke

⁷¹ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 8.

⁷² Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 8.

⁷³ Yuval-Davis, *Gender & Nation*, s. 12.

⁷⁴ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 14.

inntrykket deres første kapittel gir. Snarere har slektens betydning og de arvelige disposisjoner en sentral rolle for dannelsen av Nansens karakter, i Brøgger og Rolfsens første kapittel.

Arven fra foreldrene

Brøgger og Rolfsen beskriver noen særegne sider og kvaliteter ved foreldrene til Nansen, og kobler de til utviklingen av hans karakter og kommende meritter, både inne forskning og ekspedisjoner. De beskriver Baldur som langt fra like sportslig anlagt som Fridtjof, og han var hverken eventyrlysten eller modig. Men han skal ha vært en pliktoppfyllende detaljplanlegger, og han var streng og nøysom.⁷⁵ «Og karakteristisk for Fridtjof Nansen — i kroppens hærkning og i aandens utvikling — er netop denne lidenskabelige, men ogsaa pligtmæssige fordybelse i alle arbeidets detaljer, denne murfaste paalidelighed mod sig selv. Og her tør farens karakter have sat sine merker.»⁷⁶

Adelaide beskrives som en dyktig, bestemt og rettferdig dame, som ikke hadde noen ukledelige pretensiøse sider fra sine fromme slekt og familieforbindelser. De fremhever sider av henne som blir ansett som maskuline og sterke, som igjen bringes videre til Nansens karakter. De skriver at hun hadde vilje som en mann og at hun stod på ski som også ble sett på som lite feminint på den tiden. Hun var driftig og hun tilegnet seg ny kunnskap gjennom hele livet.⁷⁷ Den kvinnelige persepsjonen i historieskrivingen har tradisjonelt vært preget av kvinnenens posisjon innen fellesskapet, hevder Davis. Hun peker på at kvinnene i hovedsak har blitt koblet til fellesskapet som objekt, snarere enn subjekt og drivkraft i historieskrivingen.⁷⁸ I forståelse av Davis' resonnement er det moren til Nansens sterke egenskaper som hennes *vilje og drivkraft*, hvilke Brøgger og Rolfsen omtaler som mannlige, som blir fremhevet. Samtidens tradisjonelle kjønnsroller kommer dermed til syne i Brøgger og Rolfsens beskrivelser av moren.

⁷⁵ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 14.

⁷⁶ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 17.

⁷⁷ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 17.

⁷⁸ Yuval-Davis, *Gender & Nation*. s. 47.

Heltefremstillende anekdoter fra oppveksten

Fra barne- og ungdomsårene skriver forfatterne om flere bemerkelsesverdige hendelser som fremstiller Nansen som unik, robust og heltemodig. Et lite utvalg av disse anekdotiske fortellingene vil jeg vise i sin helhet, for de står seg best i sin originale form.

Heroppe paa Frøens tun gjorde gutten sine første ekspeditioner, og det var den varme sone, som først viste sig livsfarlig. Han gik i kjole endnu, var 3 aar gammel og stod just og hamred paa en trillebør, formodentlig for at forberede den. Da opdaged de med forfærdelse inde fra kjøkkenet, at der stod en røgsøyle op af gutten. «Han brænder!» skreg de. Ud fór husholdersken og rev klæderne af ham. Han havde paa sine streiftog været inde i bryggerhuset; det havde spraket fra varmen bort i filtskjørtene hans, og nu havde han paa et hængende haar brændt lys levende op – uden at merke noget.⁷⁹

De skriver også om fiske- og jaktture, guttestreker og oppdagelser som Nansen hadde med broren, Alexander, hvorpå Nansen skal ha fått fiskekroken fast i underleppa. «Da tog fru Nansen fars barberkniv, gjorde et resolut snit og trykked angelen ud. Bramfrit og stille paa begge sider. Ikke et kny.»⁸⁰ En annen episode de beskriver fra da Nansen og broren var omtrent 14 år gamle, viser tydelig hans *ridderlighet*, ifølge forfatterne. En kveld de var på vei hjem fra dans møtte brødrene tre mannfolk, som trakasserte og gikk til angrep på en dame og hennes tjenestepike, nedenfor «Smithebakken».⁸¹ Fridtjof skal ha sagt til Alexander at de måtte hjelpe, og de løp mot den voksne overmakt for å sloss med dem.⁸²

Fridtjof har faaet en af karene op til et gjærde. Han sætter den ene næve i brystet paa slusken og river med den anden sin vinterfrak tilside. «Ved De ikke, hvem jeg er?» raaber han og peger paa alle kotillonsordenerne⁸³, som funkler i maaneskinnet. Dette virker. De to gutter blir seierherrer, kvinderne er frelst.⁸⁴

Denne heltefortellingen settes for ordens skyld i et analytisk og humoristisk perspektiv, i det de avrunder beretningen. De poengterer at denne historien ikke fikk den klassiske og romantiske slutt den hadde fortjent, siden guttene dro hjem *uten* at Nansen giftet seg med damen, og broren fikk heller ikke tjenestepiken. «Sligt hænder i romanerne, ikke paa

⁷⁹ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 20.

⁸⁰ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 21-22.

⁸¹ <https://no.wikipedia.org>, s.v. «Smithebakken», 7. mai. 2020. [...] Byområde ved Homansbyen, Frogner i Christiania.

⁸² Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 28.

⁸³ <http://denstoredanske.dk>, s.v. «Kotillon», 7. mai 2020. [...] Kotillon var på 1800-tallet en type selskapslek, men ordet dekker også distinksjoner, sløyfer og ordener som ble utdelt når det ble bydd opp til dans.

⁸⁴ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 29.

«Smithebakken»», avslutter de.⁸⁵ Det er vanskelig å vite med sikkerhet hvordan disse historiene fra Nansens oppvekst i realiteten fortonet seg. Det er heller ikke et mål med denne analysen å bevise eller avkrefte de faktiske forhold ved disse anekdotiske fortellingene, men det er grunn til å problematisere denne fremstillingen av Nansen. Beskrivelsene om hans smerteterskel da han satte fiskekroken fast i underleppa, og da han var nær ved å brenne opp i treårsalderen uten å merke det selv, er fascinerende, men de har ingen referanser i teksten slik at de kan kontrolleres. Forfatterne skriver heller ikke noen nyanserende betraktninger, for å vise at de tar høyde for at noen av historiene kan ha vært overdrevne. Betydningen av å ha med slike anekdoter om Nansens barndom i biografien om ham, kan vanskelig tolkes annerledes enn at forfatterne ønsker å stille ham i et særegent og robust lys. Disse unike og heltmodige anekdotiske fortellingene fra hans barndoms- og ungdomstid kan ha vært oppbyggende faktorer i diskursene rundt Nansens roller. Natur, ski og heltemot er temaer og karakteristikk Brøgger og Rolfsen skriver mye om, og boken har vært toneangivende for senere bøker om Nansen. I det følgende vil jeg belyse hvordan Jon Sørensen tilnærmer seg å beskrive Nansens slekt og oppvekst.

Jon Sørensen (1931)

I forordet skriver Jon Sørensen at han fikk i oppdrag av Jacob Dybwads Forlag å skrive en folkelig bok om Fridtjof Nansen. En bok som skulle være til orientering for folk flest. Han poengterer at Nansens egne minner skulle komme tydelig frem, gjennom sitater og memoarer som han og hans krets har bidratt med.⁸⁶ Jon Sørensen komplementerer memoarene med et ordelag som stiller seg på linje med Nansen og informantenes beskrivelser, uten å vurdere etterretteligheten og troverdigheten i de mest iøynefallende episodene. Forfatteren beskriver Nansen i heltmodige vendinger gjennom anekdotiske fortellinger fra hans oppvekst og beretninger om hans slekt.

Nansens slekt

Fire av de innledende sidene i boken vies Hans Nansen. Han beskrives som eventyrlysten, heltmodig og betydningsfull, hvorpå hans arktiske reiser i ungdommen og hans senere

⁸⁵ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 29.

⁸⁶ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, i forordet.

politiske liv danner grunnlag for denne aktelsen. Hans kvaliteter og fremtoning blir nært knyttet til Fridtjof Nansens personlighet, og Jon Sørensen åpner for at deres slektskap skulle ha betydning for utviklingen av livet og karakteren til etterkommeren.

Stamtreet's første vink om hvad der er i vente, er Københavns berømte borgermester i 1658 og 60, - Hans Nansen, født i Flensborg 1598, død 1667. Han er ikke bare stamtreet's store pyrd, men lyslevende gjenopstått i sin store ætling. Både i lynne og livsgang. [...] Årvåken, rådsnar, besluttsom, ubøielig. Herlig lik sin sønnesønns sønnesønns sønnesønn.⁸⁷

Forfatteren peker på elementer i Hans Nansens liv, der det åpenbart finnes berøringspunkter til Fridtjof Nansens, og det er underholdende å lese. Det som denne fremstillingen derimot mangler er et tydeligere analytisk perspektiv med forbehold om ukritisk å henge Hans Nansens bragder om halsen til Fridtjof Nansen. De klare heltefremstillende parallellene kan, for et folkelig publikum, med letthet bli overført til Nansens konto, selv om han ikke skulle ha behov for noe ekstra påfyll der. Et annet aspekt å belyse med Jon Sørensen's bruk av Hans Nansen som referanse til Fridtjof Nansen, er at fremstillingen har flere likheter med Brøgger og Rolfsens biografi. Dette viser seg i språkbruk han har adoptert; for eksempel «herlig lik sin sønnesønns sønnesønns sønnesønn», uten å ta nødvendige forbehold om de vel 250 år de hadde mellom sine liv.

Morssiden til Nansen beskrives på én av totalt fem sider om slekten, som relativt sett er mer enn i Brøgger og Rolfsens biografi, som omtaler morssiden på én av 14 sider. Innholdsmessig har biografiene flere likheter, hva gjelder personene som er nevnt og deres posisjoner i samfunnet, men Jon Sørensen er mer kompakt i sine beskrivelser. Han beskriver hvordan Nansen fikk «Wedel-blodets arv» i seg gjennom en hedring av hans grandonkel, grev Herman Wedel Jarlsberg.

Et prakteksemplar av et mannfolk, som likte sig best når det gikk på livet løs, – i svarte stormnetter tilhavs, når han i krigs- og nødsårene drog i åpen båt til Jylland for å skaffe korn; – eller når han på eget ansvar styrte Norges finanser gjennom brått og brann med dristige kupp, hvor han satte også sin egen eksistens på spill, stillet for riksrett for sitt dristige styre, men strålende frikjent. En uredd, uvørren kar, en mann, en høvedsmann.⁸⁸

⁸⁷ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 3-6.

⁸⁸ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 6.

Jon Sørensen sine beskrivelser av Nansens slekt, på fars- og morssiden, har klare oppbyggende karakteristikk som tydelig peker mot Nansen gjennom det han kaller «Wedel-blodets arv». Dette heltefokuserede narrativet har således også nasjonale undertoner, som kobler Nansens forfedre til nasjonale prosesser i Norge på starten av 1800-tallet. I det følgende er det de familienære relasjonene og oppdragelse som blir belyst av Jon Sørensen.

Oppdragelse

Jon Sørensen trekker frem *arvelige* disposisjoner i sine beretninger om foreldrenes påvirkning på Nansen, selv om denne forklaringsmodellen er noe utypisk for tiden biografien ble skrevet i. I årene mellom 1920 og 1950 var de mest toneangivende røstene om oppvekst og oppdragelse inspirert av freudianske og sosiokulturelle teorier om *miljøets* påvirkningskraft for barnets oppvekst.⁸⁹ Jon Sørensen trekker frem at Nansen *arvet* de mer nøkterne og arbeidsvillige sidene fra faren, fremfor de atletiske og heltemodige.

Det var ikke den lysende intelligens han hadde å gi sin sønn, men karakter, vilje, selvtukt, iherdigheten i trening og arbeide, omtensksomheten og forsiktigheten, ifølge Shakespeare tapperhetens bedre halvdel, tålmodigheten, pliktfølelsen i smått og stort, og det rettsinn og den følsomhet som særmerker hans samaritantjeneste i verdenskrigens spor.⁹⁰

Sterk vilje og karakter hadde også moren, skriver Jon Sørensen. «Hun var høi og kraftig, djerv og bestemt.»⁹¹ Andre kvaliteter ved henne trekkes også frem for å forklare utviklingen av Nansens karakter. Hun var egenrådig og tøff, hun trosset opinionen og drev gjerne med idrett og særlig skigåing, som ikke sømmet seg for datidens kvinner. I tillegg til å være en sterk og varm husmor var hun stadig aktiv i å tilegne seg ny kunnskap og holde åndelige interesser ved like.⁹² «Fra slik en mor hadde skjebnens genius et rikt tilfang å føie til de andre arvens gaver fra begge sider i slekten.»⁹³ Jon Sørensen setter altså tidens freudianske trender, om miljøets rolle i oppveksten, i en mindre signifikativ sammenheng i sine beskrivelser av foreldrenes påvirkning på Nansen. Senere i biografien, der Nansens forhold til ski og friluftsliv beskrives, viser han tendenser til å nyansere denne oppfatningen om de arvelige disposisjoner i forhold til miljø.

⁸⁹ Rowe, *The Limits of Family Influence*, s. 8-10.

⁹⁰ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 10.

⁹¹ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 10.

⁹² Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 10.

⁹³ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 11.

Ski og friluft

Jon Sørensen fremhever at Nansens ski- og villmarksturer i oppveksten var sentrale for dannelsen av hans identitet som eventyrer. Han fremhever også sitt syn på Nansens betydning for utviklingen av skisporten i Norge. Disse passasjene beskrives med bruk av Nansens egne memoarer fra villmarksturene, og settes i en nasjonal kontekst av forfatteren. Jon Sørensen gjengir hvordan Nansen kunne være ukesvis alene i skogen, uten å ha med alt av utstyr og begrenset med proviant, på en måte som fremhever de selvstendige og robuste sidene ved ham. «Jeg greide mig med en brødskorpe og kokte min fisk på gloen. Jeg elsket å leve som en Robinson Crusoe i villmarken.»⁹⁴ I en annen passasje fra Nansens memoarer beskriver han turens hjemkomst slik: «Ja den natten og den dagen fra Katnosa til byen, det var en strid tårn, 24 timer og bare en brødskorpe, litt tørret hestekjøtt og litt melk, det var det hele.»⁹⁵ Flere bemerkelsesverdige historier om hans talent på ski og skøyter fra han bare var 14 år gammel i 1875, til han som ung forsker i 1884 gikk alene på ski over fjellene mellom Bergen og Kristiania, fremheves av Jon Sørensen.⁹⁶ Nansen blir med disse referansene beskrevet som viktig for utviklingen av skisporten og friluftslivet i Norge.⁹⁷

Men Jon Sørensen unngår å presentere skigåingens gradvis økende omfang i Norge allerede fra slutten av 1700-tallet, da de nye nasjonale helterollene ble nært knyttet til skiløping. Frem til siste del av 1700-tallet var bruk av ski forbeholdt bønder og militære som et arbeidsredskap, men gradvis ble skigåing et viktig symbol og identitetsmarkør for den norske helterollen, hevder Olav Christensen.⁹⁸ Tanken om Norden som et frihetens urhjem, med isolerte og sterke fjellbønder som var rustet for kulde og slit, ble i denne perioden legitimert fra allment europeisk hold.⁹⁹ At Jon Sørensen tillegger Nansen mye av æren for å ha inspirert andre nordmenn til å gå på ski og nyte villmarken, henger nok sammen med hans solide posisjon nasjonalt og internasjonalt, da han skrev boken i 1931. Nansen og hans interesser ville mange identifisere seg med, og Jon Sørensens biografi bidro til nettopp det. Også den organiserte skisportens tilblivelse tillegges Nansens fortjeneste i denne biografien, gjennom hans

⁹⁴ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 20.

⁹⁵ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 21.

⁹⁶ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 21.

⁹⁷ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 21.

⁹⁸ Christensen, «Helterollen og det nasjonalistiske prosjekt», s. 51.

⁹⁹ Christensen, «Helterollen og det nasjonalistiske prosjekt», s. 50.

engasjement og posisjon noe senere i livet. Hans karakter og skikkelse presenteres i et legendedannende perspektiv, der hans status nærmest er uangripelig. Referansen og kommentaren til Nansens tale på 25-årsfesten til Christiania Skiklub, i februar 1902, er i så måte betegnende.

[...] da vek veggene bort, da var det Norge, fedrelandet, som lå der i et syn for hans øie, han talte, står der i beretningen «begeistret og i særdeles heldige ordelag for fedrelandet, de 60 sang «Ja vi elsker», så hallen skalv.» Så tentes faklene, og utover bakken bar det, mann efter mann utover et hopp, med flammende fakler.¹⁰⁰

Jon Sørensen levner liten tvil om hans syn på Nansens rolle og betydning for utviklingen av norsk skisport. Biografiens fokus på Nansens historie og ski-bragder forskyver dermed årsaksforklaringene om Norges utvikling til å bli en skinasjon, bort fra de bakenforliggende trendene som utviklet seg i Europa og Norge på slutten av 1700-tallet, og i retning av Fridtjof Nansens fortjeneste, nærmest alene. *Fridtjof Nansens Saga*'s beretninger om Nansens oppvekst er preget av en heltefremstilling i nasjonal kontekst, også fra perioden før han gjorde seg bemerket i offentligheten. Vel 40 år senere skrev Tim Greve en ny biografi om Nansen, som søker å vise andre og mer nyanserte perspektiver på ham.

Tim Greve (1973)

«Der er plass for en ny Nansen-biografi. Først og fremst er der behov for å tegne et mer nyansert, et riktigere bilde av m e n n e s k e t Fridtjof Nansen.»¹⁰¹ Slik innleder Tim Greve sin biografi om Nansen, og han legger til grunn at det har forekommet uriktige eller ladete beskrivelser av ham i de foregående biografiene.¹⁰² Denne posisjonen har Greve inntatt som en reaksjon på tidligere fremstillinger av Nansen som var i overmåte heroisk, nærmest med overnaturlige evner og krefter, slik mange av hans samtidige nok kunne tro, skriver han. De virkelige store egenskapene ved Nansen er nettopp hans store menneskelighet.¹⁰³ Også Nansens slekt blir fremstilt på en måte som skiller seg fra de tidligere biografiene.

¹⁰⁰ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 28.

¹⁰¹ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, i forordet.

¹⁰² Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, i forordet.

¹⁰³ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 9-10.

Slekten

I Greves fremstilling av Nansens slekt toner han ned betydningen av forfedrene for dannelsen av Nansens karakter. I så måte står denne biografien for et skifte sett i forhold til de tidligere biografiene, da heroiske og arvelige forbindelser ikke blir vektlagt i denne. Greve redegjør for de mest fremtredende personene i slekten til Nansen på en dempet måte. Farssiden av slekten blir tilskrevet tre sider, hvor Hans Nansen og Hans Leierdahl Nansen nevnes i nøytrale termer.¹⁰⁴ Morssiden av slekten tilskrives to sider, som relativt sett er *mer* enn i de foregående biografiene, sammenlignet med farssiden av slekten. De kjønnsmessige forskjellene blir også noe utjevnet. Beretningene er konsist skrevet, uten å tillegge arven fra slekten stor betydning for Nansen. Morens oppvekst, og de adelige båndene hennes familie hadde til norsk politikk på starten av 1800-tallet blir nevnt, uten at de arvelige forbindelsene til Nansen og betydningen familien hadde for Norge som nasjonen fremheves.¹⁰⁵ Denne mer nedtonede tilnærmingen til Nansens slekt kan forstås i lys av Joseph Campbells teori om tilblivelsen av nasjonale og mytologiske helter. Campbell hevder at nasjonale og mytologiske helter kan oppstå etter fortellingene om kuriøse og mikrokosmiske seirer og bragder, altså suksess og heder på områder som reelt sett ikke er særlig sterkt knyttet til objektet.¹⁰⁶ I forståelse av hans aspekter på dannelse av nasjonale helter, synes både Brøgger og Rolfsen og Jon Sørensen å trekke Nansens slekt frem som legitimeringsgrunnlag for hans heltestatus, - langt sterkere enn hvordan Greve gjør i sin bok. Greve vektlegger ikke noe distinkt betydning av Nansens forfedre, for hverken hans heltestatus eller for Norge som nasjon. Det er de nære og familiære relasjonene som fremheves av Greve.

De første årene, et nært bilde

Den nærmeste familien til Nansen blir av Greve beskrevet grundig. Han tilkjenner en større interesse for hverdagslige hendelser og skriver om Nansens oppvekst i lys av storfamilien og dens strukturer. Greve skriver om Nansens eldre halv-søsken, som Adelaide hadde med Jacob Bølling, og at de bodde i fellesskap på Store Frøen. At deres hjem lå nære naturen hevder han hadde stor betydning for dannelsen av de naturlige interessene barna hadde, og at Nansen fikk utfordret seg i nærområdene. Han påpeker at søskenflokket fikk en kjærlig men streng

¹⁰⁴ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 14-17.

¹⁰⁵ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 18.

¹⁰⁶ Campbell, *The Hero With a Thousand Faces*, s. 37-38.

oppdragelse og at familiens økonomi aldri var særlig god.¹⁰⁷ Det er nøkterne oppvekstvilkår og familieverdier som presenteres.

Familiegruppene holdt sammen som skikken var, med tradisjonelle middager, julefeiringer og fødselsdagselskaper. Dessuten ble det musisert og spilt kort. [...] Mens de eldste barna klarte seg godt alene, ble de yngste passet av barnepiker som mange ganger måtte være i mors sted. En av dem, frk. Marthe Larsen, kom Fridtjof og Alexander til å stå særlig nær så lenge hun levde.¹⁰⁸

Dette utdraget av biografien til Greve er beskrivende for hvordan han beskriver de familiære relasjonene som på sine måter var formende for Nansen. De tradisjonelle og tidstypiske familiene i det øvre samfunnslag i Norge på 1800-tallet var ofte store, og de hadde som regel en tjenestepike eller en tjenestegutt for å hjelpe til med barnepass og andre husholdningsoppgaver, hevder familiehistoriker Sølvi Sogner.¹⁰⁹ Disse aspektene ved Nansens oppvekst får hos Greve en tydeligere plass enn de mer heltemodige og eksepsjonelle som de tidligere biografiene fokuserer på. Greve påpeker i stedet at Nansen ikke var særlig bemerkelsesverdig som liten gutt. Han hadde blant annet vansker med rettskriving, men til gjengjeld hadde han et stort fortellertalent, som kunne tyde på at han var moden for alderen.¹¹⁰

Nyanserte betraktninger på Nansens betydning for skisporten

Greve skriver at skisporten var på fremmarsj i Christiania allerede *før* Nansen-guttene var født og at de ble en del av den etter hvert som de vokste opp. Informasjonen gir ikke Nansen noen kredibilitet eller ære for fremveksten av sporten i Norge, slik både Brøgger og Rolfsen og Jon Sørensen antyder. Greve er nøytral i sine formuleringer sammenlignet med de tidligere biografene.

Fridtjof vokste seg høy og sterk, og gjennom fysisk trening ble han en allsidig idrettsmann. Han var med i Christiania Turnforening, og da Christiania Skiklub ble stiftet i 1877, kom han snart med der. Ved et skirenn som ble arrangert i Vallerbakken ved Sandvika klarte Fridtjof Nansen 14.plass i gutteklassen. Det var i 1877.¹¹¹

¹⁰⁷ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 20-21.

¹⁰⁸ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 20.

¹⁰⁹ Sogner, *I gode og vonde dager*, s. 12-13.

¹¹⁰ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 29.

¹¹¹ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 22.

Men Greve beskriver hvordan Nansen engasjerte seg i skisportens format og hvilken betydning han mente den hadde for kropp, sjel og for folkehelsen. Dermed kommer Nansens refleksjoner og bevissthet til syne på et mer dyptgående nivå, hvor de heltemodige beskrivelsene blir avløst av Nansens tanker om den. Greve viser dette aspektet ved å fortelle om et stort skirenn i Kastellbakken, nordvest i Kristiania, der det både var lengdehopp og distanseløp i samme konkurranse.¹¹² I etterkant av rennet ble det debattert i Norsk Idrætsblad at det hadde vært mer hensiktsmessig med separate hopprenn og skirenn, og ikke at de skulle kombineres slik det ble da. Nansen forsøkte å delta i debatten, men hans innlegg kom aldri på trykk. Likevel hevder Greve at Nansens artikkelutkast er interessant da det belyser hans tanker på folkehelsen.¹¹³

Enhver sports hensigt er jo at styrke og udvikle legemet og dette er da også skiløbningens [...] jeg sagde hvis den drives på rette måde, thi det er ikke ståningen i hop som gjør dette, men det er netop længdeløbet, det er længre ture gjennom skog og mark som sætter styrken og udholdenheden paa prøve og som udvikler dem og hoppene er en biting. Skiløbningen står også over anden sport deri, at den mer end nogen anden udvikler åndsnærværelsen og modet i en meget høj grad.¹¹⁴

At Greve gjengir disse tankene til Nansen viser at forfatterens fremstillinger trekker frem tradisjonelle og sunne kjerneverdier fremfor å beskrive Nansen som en talentfull pioner med ski på bena.

Distansert forhold til tidligere biografier

Avslutningsvis i beretningene om Nansens oppvekst problematiserer Greve de tidligere biografienes fremstilling av ham.

De fleste Nansen-biografier synes å ville finne en del av forklaringen på Fridtjof Nansens rike og sammensatte karakter i egenskaper han arvet fra sine forfedre. Det blir lett noe konstruert over forsøkene på å påvise at én egenskap må stamme fra farens slekt og en annen fra morens. [...] det blir verdiløs spekulasjon.¹¹⁵

Med denne kraftfulle kritikken mot Brøgger og Rolfsen og Jon Sørensens biografier legger Tim Greve til en ny biografisk forståelse og presentasjon av Nansen. Greve hevder at de tidligere

¹¹² Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 24.

¹¹³ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 24.

¹¹⁴ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 24. Sitatet er hentet fra Nansens artikkelutkast, UB. Ms. fol. 2269.

¹¹⁵ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 26-27.

biografiens presentasjon av Nansens slekt og oppvekst hører til den forherligelse Fridtjof Nansen opplevde rett etter Fram-ferden. «På den måten har relativt ubetydelige og uinteressante – antakelig også uhistoriske episoder fra barne- og ungdomsårene blitt en del av legenden om personen Fridtjof Nansen.»¹¹⁶ En samsvarende analytisk tilnærming kommer også til syne i biografien til Øystein Sørensen, vel 20 år senere.

Øystein Sørensen (1993)

I biografens innledning peker Øystein Sørensen på aspekter ved *mytedannelsen* av Nansen.

Fridtjof Nansen er Norges store nasjonalhelt i moderne tid, kanskje den største nasjonalhelten noensinne. Han er mer kjent og mer aktet i utlandet enn noen annen nordmann. Han levde et liv så mangefasettert og mangfoldig at han kan synes sammensatt av flere ulike personer. [...] Han ble oppfattet som en helt og en høvding, en romantisk og heroisk skikkelse med overmenneskelige trekk. Han var en levende myte.¹¹⁷

Den kraftfulle innledningen blir straks stilt i lys av at Nansen var bevisst på hvordan å la seg fremstille. Hans forståelse av seg selv og sin posisjon settes i sammenheng med dannelsen av ham som en myte og nasjonalhelt. Han var strategisk i å forme sitt eget image gjennom tekstene han skrev, og han var selektiv i valg av tegninger, malerier og bilder av ham, hevder Øystein Sørensen.¹¹⁸ Denne biografien adresserer, i likhet med Greves biografi, et behov for nye og mer nyanserte presentasjoner av Nansen.

Nansens slekt

Øystein Sørensen skriver om Nansens slekt i starten av boken. Noen slående likhetstrekk mellom Nansen og hans forfedre finnes hevder han, men han påpeker at flere tidligere Nansen-biografer har lagt altfor stor vekt på *arv* i sine presentasjoner av ham og hans slekt, og for lite vekt på *miljø*.¹¹⁹ Korte historiske enigheter om Nansens slekt og nærmeste familie blir presentert, uten at betydningen av dem tolkes med henvisning til arvelige forbindelser til Nansen. På under en halv side nevnes Hans Nansen som borgermester i København, byens forsvarer mot det svenske angrepet i 1658-60, og som en sentral politisk aktør da eneveldet

¹¹⁶ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 28.

¹¹⁷ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 7.

¹¹⁸ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s.7.

¹¹⁹ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 11.

ble innført i 1660. Videre skriver han at Hans Nansen også var eventyrlysten, og at han som 21 år gammel ledet en ekspedisjon til Kvitsjøen og Nord-Russland, som førte til økonomiske interesser i nord og flere besøk til Nord-Norge og Kolahalvøya.¹²⁰ Foreldrene til Nansen presenteres i tilsvarende vendinger. Hans far, Baldur, kunne være streng, men kjærlighet for sine sønner og stebarn var viktige verdier for ham.¹²¹ Hans andre kone, Adelaide, som skulle bli Nansens mor, tilhørte en av Norges adelige og mest fornemme slekter, Wedel Jarlsberg-slekten. Forfatteren skriver at hun hadde en sterk og selvstendig personlighet, og at hun var en av svært få kvinner som interesserte seg for skiløping i Norge midt på 1800-tallet.¹²² Det er informative beskrivelser som holder biografienes tema tett til de beviselige aspektene ved Nansens slekt, uten at det blir koblet til heltemot, storhet og ære. De nasjonale aspektene skriver han om i et analytisk perspektiv hvor han problematiserer de tidligere biografienes fremstillinger.

Analytisk syn på anekdotene om Nansens oppvekst

Øystein Sørensen's behandling av historier fra Nansens oppvekst har et analytisk tilsnitt som vurderer de tidligere biografienes heltefremstillinger av ham. Han hevder at de forhenværende anekdotene fra Nansens oppvekst, om hans praktiske evner, idrettsprestasjoner, rettferdighetssans og heltemot, bør tas med en klype salt og forstås i lys av tiden de er skrevet i, en tid da Nansen ble dyrket hemningsløst.¹²³ Han tar høyde for at noen av disse episodene fra Nansens barndom kan være overdrevne, i noen tilfeller delvis uriktige, for å komplementere bildet av Nansen som en person med nærmest overmenneskelige egenskaper. Det er nærliggende å forstå denne kritikken som en nyanserende faktor i retning Brøgger og Rolfsens og Jon Sørensen's biografier.

Øystein Sørensen er professor i historie ved Universitetet i Oslo, og følgelig bør han være opptatt av å opptre historisk korrekt i det han skriver. Han poengterer at skiløping var mote i overklassemiljøet blant Kristiania-ungdommen på 1870-tallet.¹²⁴ Han er med det forsiktig i å

¹²⁰ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 11.

¹²¹ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 12-15.

¹²² Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 12.

¹²³ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 14.

¹²⁴ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 14.

tillegge Nansen for stor betydning for utviklingen av skisporten i nasjonal kontekst, for bruken av ski og dens popularitet var allerede i prosess. Derfor blir nok ikke utviklingen av skisporten i Norge, i hans bok, like direkte knyttet til Nansen, slik Brøgger og Rolfsen og Jon Sørensen gir uttrykk for i sine biografier. Han har en tilnærming til fortellingen om Nansen som ligner Greves med et kritisk analytisk blikk på de to første biografiene. De var i overkant ivrige med å vise til arvelige disposisjoner og heltefortellinger, for å få frem fortellingen om en nasjonal helt bygget på norske tradisjonelle kulturelle verdier, hevder han.¹²⁵ Argumentasjonen hans støttes i en artikkel av Olav Christensen som skriver at norsk natur og skigåing hadde en betydelig rolle for fremheving av norske verdier og selvbilde, alt på starten av 1800-tallet. På Eidsvoll i 1814 ble det bestemt å fremme norske helter og skiene ble viktige i programmet mot nasjonal dannelse.¹²⁶ Senere trakk Henrik Wergeland skiheltene inn i kulturen gjennom diktet *Blaa-Myra* fra 1832, for å gjøre det mer tilgjengelig og populært for folket.¹²⁷

Vintren kom saa skarp med Gjæst;
Skie maa da paa Bein.
Skien foer; men Gothens Hest
sad i Snø og Stein. [...]

Furuskoven aabner sig
for de Skiers Flugt.
Men for svenske Liv og Liig
har hun *Trangen* lukt. [...]

Brusen sig i Snøen smøg
under Jægerski,
bar paa Ryggen dem som føg
kun til Seir forbi.¹²⁸

Utdraget av diktet til Wergeland er ikke stilet i Øystein Sørensen's biografi. Men betydningsinnholdet viser hvilken rolle skiene var ment å skulle ha for norsk identitet og selvfølelse.¹²⁹ Øystein Sørensen skriver om Nansens interesse for ski som et resultat av en større tendens blant overklassen da han vokste opp. Men Nansens kjærlighet til naturen og bruken av ski var påvirkende faktorer for at han startet å studere zoologi, og siden brukte

¹²⁵ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 14.

¹²⁶ Christensen, «Helterollen og det nasjonalistiske prosjekt», s. 58.

¹²⁷ Christensen, «Helterollen og det nasjonalistiske prosjekt», s. 59.

¹²⁸ <https://dikt.org>, s.v. «Blaa-Myra», 20. mai 2020. Av Henrik Wergeland, 1832.

¹²⁹ Christensen, «Helterollen og det nasjonalistiske prosjekt», s. 51.

skiene på sine ekspedisjoner, hevder han.¹³⁰ Øystein Sørensens fokus på dannelsen av *myten* Fridtjof Nansen setter et kritisk blikk på den tidligere presentasjonen og heroiseringen av ham. Han legger til grunn at Nansen virkelig var en stor helt som utrettet flere store bragder som for alltid vil stå i historien i positive ordelag. Likevel er han presis i å adressere unøyaktigheter, særlig i de to første biografiene overdrevne heroisering av ham. Det analytiske blikket rettet mot tidligere biografiers heltefremstillinger av Nansens oppvekst, kommer også klart frem i neste biografi, som denne oppgaven belyser. I Carl Emil Vogts bok er det et tydelig fokus på de personlige og komplekse sidene ved Fridtjof Nansen.

Carl Emil Vogt (2011)

Carl Emil Vogts innledende betraktninger om Nansen handler om den komplekse sammensetningen hans personlighet og liv hadde. Han var suksessfull, populær og omsvermet, men også introvert og plaget av humørsvingninger som kunne gjøre det vanskelig å komme nært innpå ham, også for hans nærmeste. Det er gåtene og det paradoksale i livet til Nansen som Vogt adresserer i starten av biografien.¹³¹

Folkelig helt, på tross av storborgerlig slekt

Vogt skriver om Nansens slekt og påvirkningen den hadde for dannelsen av hans karakter i en analytisk kontekst. Virkningen av de ærerike og bemidlede forfedrene synes best med det makne etternavnet. Personlige egenskaper som hans vitebegjær og ledende karakter, og hans talent innen idrett og academia, blir ikke tillagt forfedrenes fortjeneste i Vogts beretninger.¹³² Sammenlignet med Brøgger og Rolfsens og Jon Sørensens biografier er forfedrenes betydning marginal for dannelsen av karakteren til Nansen. Hans Nansen blir tilskrevet fire linjer der det står: «Familiens store stamfar, Hans Nansen, ble legendarisk da han som en av fire borgermestere i København spilte en viktig rolle under innføringen av eneveldet i 1660. Hans Nansen hadde også, bare 21 år gammel, ledet en dansk ferd gjennom arktisk Russland.»¹³³ Vogt skriver at det reelt sett er *lite* fra Nansens slekt og opphav som pekte mot at han skulle

¹³⁰ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 15.

¹³¹ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 9-12.

¹³² Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 17.

¹³³ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 15.

bli en folkelig helt, nettopp fordi han var født inn i en elite med røtter til embetsmannstanden og slektskap til både tysk, dansk og norsk storborgerskap.¹³⁴ Med det tilkjennegir han en forståelse for de *nære relasjonene* som mest betydningsfulle for Nansens oppvekst, og at det er påfallende at Nansen skulle bli en slik *folkelig* helt, hans fromme bakgrunn tatt i betraktning.

Familieliv

I biografien kommer det tydelig frem hvordan familien Nansens livskår var utfordrende og formet av tilfeldigheter, slik det kunne være i de fleste familier. Det var planmessige prioriteringer som ofte veide tyngst når ekteskap skulle inngås. Ekteskapet mellom Adelaide og Baldur, som Vogt kaller et fornuftsekteskap, viser nettopp denne sårbare og opportunistiske realiteten.¹³⁵ Vogts beskrivelser av familiens anliggender er fintfølende, som viser hvor skjørt og sammensatt familielivet kunne være på slutten av 1800-tallet. Det kommer klart frem hvilken rolle og betydning Vogt mener at de nære familiære båndene hadde for Nansens oppdragelse og livsanskuelse. Hans forhold til faren var sterkt, og den spartanske men kjærlige oppdragelsen blir nevnt som viktig for dannelsen av hans karakter og livssyn. Nansen var også i høyeste grad et produkt av moren med hennes kraftfulle karakter, høye selvsikkerhet og ukonvensjonelle verdier. Men siden hun døde i 1877, da Nansen bare var 15 år gammel, var det forholdet til faren som skulle forbli sterkest, skriver han.¹³⁶

Sølvi Sogner slår fast at det er en «... etablert realitet at den ekteskapelige familien utgjorde kjernen i en økonomisk sett produktiv husstand, på landsbygda og i byen. Husstanden var en bedrift ledet av et gift par.»¹³⁷ Denne påstanden gjaldt i stor grad for familier i de lavere sosiale lag og de på landsbygda. Men også for overklassens husstander kunne de økonomiske og ekteskapelige bånd være tett knyttet, hevder Sogner.¹³⁸ Vogts fremstillinger av familien til Nansen har flere likhetstrekk med Sogners familiehistoriske beskrivelser for denne perioden, som kontekstualiserer hans oppvekst i et annet leie, i retning samspill og samhörighet.

¹³⁴ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 13-15.

¹³⁵ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 16.

¹³⁶ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 19.

¹³⁷ Sogner, *Far sjøl i stua og familien hans*, s. 35.

¹³⁸ Sogner, *Far sjøl i stua og familien hans*, s. 35-36.

Én av flere

Vogts beretninger om Nansens barne- og ungdomsår belyser hendelser og temaer som kan ha blitt opplevd som såre og vanskelige for ham, i likhet med situasjoner hvor han opplevde suksess og glede. Begge sidene av lykke- og mestringskalaen blir avdekket. Beskrivelsene av de sensible sidene av hans oppvekst skaper grunnlag for en mer helhetlig forståelse av hans personlighet i voksen alder. «Fridtjof var en vilter, interessert og aktiv gutt. Men av og til kunne han virke fjern og fraværende. Han sa selv en gang senere i livet at han hadde vært noe av en einstøing: Han hadde kamerater han lekte med, men ingen venner.»¹³⁹ Halvsøsknene til Nansen får en betydelig rolle i Vogts fremstilling av hans forhold til ski og natur. På denne måten kommer det frem at Nansen tok lærdom av sine eldre søsken og at han lot seg forme av skisportens utvikling som da var i gang blant de unge.

1870- og 80-årene var tiden da skisporten begynte å bli oppdaget av byungdommen. Flere av halvsøsknene Bølling hadde interesse for friluftsliv og skisport og tok med seg småbrødrene Fridtjof og Alexander i marka. De første skiene Fridtjof eide, var enkle planker, laget om av gamle ski etter halvsøsknene.¹⁴⁰

En tydelig hensikt om å skrive Nansen inn i datidens skisport, som allerede var i utvikling, blir tilkjennegitt av Vogt. Sett i forhold til de to første biografiene, som i sterkere grad skriver Nansen som utviklingens katalysator – er Vogts fremstillinger nyanserende og har likheter med både Greves og Øystein Sørensens aspekter. Den påfølgende biografien i denne oppgaven er skrevet samme år som Vogts, den har en annerledes tilnærming til Nansens slekt og oppvekst.

Harald Dag Jølle (2011)

Harald Dag Jølle beretter umiddelbart om det som må sies å ha vært utgangspunktene for Nansens berømmethet – hans eventyrlyst og forskning. Uten å nevne bakgrunnsinformasjon om slektstreet skriver Jølle om den unge Nansen som gjorde vitenskapelige innsamlinger i ishavet med selfangerskuta *Viking* i 1882.¹⁴¹ Hardt vær, forskning, seljakt og drømmen om Grønland blir skildret og sammenføyd med informasjon om hans foreldre og oppvekst, slik at det tydelig kommer frem hvilke faktorer som hadde størst betydning for formingen av Nansens liv, slik

¹³⁹ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 18.

¹⁴⁰ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 18.

¹⁴¹ Jølle, *Nansen*, s. 8.

Jølle forstår det. Hans analyser av tidligere biografiers presentasjoner av Nansen kommer i senere passasjer av boken.

Foreldrene som sidefortelling til toktet med *Viking* og *Fram*

Informasjon om foreldrene til Nansen skrives som en liten og integrert del i fortellingen fra forskningstoktet med *Viking*. At foreldrene og hans barndom ikke vies egne kapitler eller underkapitler, ser jeg som et signal om at det er episodene fra Nansens tid som voksen, hans forskning og ekspedisjoner, som er Jølles primære motiv å skrive om. Første beretninger om Nansens familie er om moren og faren. Informasjonen er kort og saklig fremlagt og den har fokus på de faktorene i deres liv som kan ha hatt betydning for oppveksten til Nansen, på bakgrunn av familieforhold og de sosiale strukturene de var en del av. Jølle skriver om utfordringene Adelaide møtte i hennes første ekteskap, da ektemannen brått døde og etterlot henne eiendommen og deres fem barn.¹⁴² Det nye ekteskapet mellom Adelaide og Baldur var mest sannsynlig et fornuftsekteskap hevder Jølle.¹⁴³ Informasjonen om foreldrenes tilknytning til hverandre og deres utfordringer og tap, danner et bilde av storfamiliens situasjon ved Nansens inntreden i den, høsten 1861. Jølle skriver noe mer om foreldrene til Nansen i kapittelet som omhandler hjemkomsten med *Fram* i 1896. Mye av innholdet er hentet fra biografien til Brøgger og Rolfsen, som han belyser i en kritisk vurderende sammenheng. Han trekker frem den biografens fokus på *arv*, deres heroiske beskrivelser og den nasjonale konteksten de skrev Nansen inn i.

Faren kunne være streng, men hadde et fint gemytt og satte aldri sin egen vilje i veien for sønnens utvikling; mora hadde «vilje som en mand», og sønnen hadde arvet hennes viljestyrke, virksomhetstrang, praktiske sans, uredde vesen og besluttsomhet. Fra Nansens barndom og ungdom gikk det ifølge biografene en naturlig vei til voksenlivet: «Fra jæger i Nordmarken til skytter paa sælfangeren, fra de tætte skoger til den evige is.» Sammenhengen var så tydelig at det virket forutbestemt – «skjæbnens genius» hadde nesten umerkelig sendt ham mot det store ødet – «hvorfra hans navn skal klinge ud over verden».¹⁴⁴

Jølles kritiske bemerkninger til den første biografens fremstillinger av Nansens familie og oppvekst, vitner om et behov for å nyansere bildet de tegnet. De heroiske og nasjonale

¹⁴² Jølle, *Nansen*, s. 11.

¹⁴³ Jølle, *Nansen*, s. 12.

¹⁴⁴ Jølle, *Nansen*, s. 231.

koblingene til Nansens oppvekst blir for tydelige i Brøgger og Rolfsens biografi, antyder Jølle. Det belegges i det følgende med henvisninger til anekdoter fra Nansens oppvekst.

Nasjonal kontekst i lys av Brøgger og Rolfsen fremstillinger av Nansens oppvekst

Jølle bruker biografien til Brøgger og Rolfsen som analyseverktøy for å belyse at deres heltekarakteristikk av Nansen var bemerkelsesverdige. De har hatt stor betydning for diskursen om Nansens rolle som nasjonalhelt, hevder han.¹⁴⁵ Et aspekt som støttes av Anne Eriksen, som skriver at mye litteratur om Nansens oppvekst har tendenser til mytologisering av ham, gjennom beskrivelsene av ham som vitebegjærlig, modig, intelligent og unik – hans liv presenteres nærmest som forutbestemt for å lede vei.¹⁴⁶ Jølle skriver om Brøgger og Rolfsens presentasjon av Nansen som gutt:

Han var hardfør, vitebegjærlig, modig, ikke langsint, flink på skolen og en god jeger. Han elsket friluftsliv, var en dyktig skiløper og kunne tåle usedvanlig smerte. Disse karakteristikkene fikk Rolfsen fram i form av anekdoter om gutten som ikke la merke til at det tok fyr i klærne da han lekte, som heroisk reddet broren fra drukningsdøden, og som fikk en fiskekrok i underleppa og lot mora skjære den ut med barberblad.¹⁴⁷

Det vurderende blikket på de forhenværende referansene til Nansens oppvekst, viser hvordan disse hendelsene bevisst ble brukt av biografene for å etablere forståelsen om Nansen som en helt og et nasjonalt smykke. Jølles integrering av elementer fra Brøgger og Rolfsens biografi vitner om en forskers forståelse av tiden den biografien ble skrevet i, og dens tiltenkte effekt på publikum. Han trekker frem diktet av Bjørnson, som Brøgger og Rolfsen innleder sin biografi med, som prov på at Nansens bragder *bevisst* ble satt inn i større nasjonale sammenhenger av biografene. De ønsket å røre befolkningen og sette fart på prosessen mot nasjonal selvstendighet, hevder Jølle.¹⁴⁸

Biografene spurte Bjørnstjerne Bjørnson om å skrive et innledende dikt, gjerne noe om menneskets behov for «den fulde viden om vor jord», som Nansen var en eksponent for. Ingen kunne som Bjørnson «vække fedrelandskjærligheden hos os», mente Brøgger, som ikke var i tvil om hva polarekspedisjonen kunne brukes til: «Jeg regner Nansen og Fram som en stor indsats i vort nationale selvstendighetsverk.»¹⁴⁹

¹⁴⁵ Jølle, *Nansen*, s. 231.

¹⁴⁶ Eriksen, «Polarheltene – minner og monumenter», s. 353.

¹⁴⁷ Jølle, *Nansen*, s. 231.

¹⁴⁸ Jølle, *Nansen*, s. 230.

¹⁴⁹ Jølle, *Nansen*, s. 230. Forfatteren har sitert et brev fra W.C. Brøgger til B. Bjørnson 15.3.1896.

I Brøgger og Rolfsens biografi er det Nordahl Rolfsen som skrev kapitlene om Nansens slekt og barndom. Som tidligere påpekt er det en grundig utredelse på 14 sider, der slektens stamfar, Hans Nansen får tørst plass. I boken til Jølle blir Hans Nansen beskrevet på kun ni linjer.¹⁵⁰ Jølle påpeker samtidig at Rolfsens beskrivelser av stamfaren var av en slik styrke og karakter, og at de utvetydig pekte frem mot Fridtjof Nansen.¹⁵¹ Jølles fremstilling av Nansens slekt, familie og oppvekst, presentert i lys av Brøgger og Rolfsens versjon, tydeliggjør hans poeng om å vise bakenforliggende årsaker for at deres biografi fikk det heltemodige og nasjonssamlende påtrykket den fikk. For å snu på argumentasjonen var også deres bok et anselig bidrag til denne utviklingen. Deres biografi var toneangivende og den skapte en fortelling om en heltemodig karakter og vitenskapsmann som hadde de rette egenskapene og idealene for Norge som var i prosess mot å bli en selvstendig nasjon. Deres fremstillinger om Nansens oppvekst skapte en tradisjon for fortellingen om den fremtidige nasjonalhelten, konkluderer Jølle.¹⁵²

Sammendrag

I dette kapittelet har jeg vist at forfatterne fremmer en aksept, enten direkte eller mer subtilt, for at *deres* bok vil bidra til å komplementere den biografiske historien om Nansen. Ikke noe tilsier at forfatterne bommer på dette punktet for hver av bøkene står seg godt og bidrar med ulike perspektiver til den biografiske fremstillingen av ham. Brøgger og Rolfsen skriver om Nansen i sammenheng med det de har kalt *den norske folkekarakteren*, og ser ham som et bindeledd mellom Norge og den store verden. Den nasjonale konteksten er tydelig i hele kapittelet, vist gjennom hans storbürgerlige slekt og geniale og heltemodige historier fra barndommen. Jon Sørensen viser til oppdraget han fikk av sin forlegger om å skrive en opplysende folkebok om Nansen. Han fremmer tematiske og strukturelle likheter med Brøgger og Rolfsen. Begge bøkene viser til *arv* fra forfedrene som forklaringsmodell for Nansens karakter, og i mindre grad tar de høyde for miljøets påvirkning på ham. De tar heller ikke høyde for at noen av historiene kan ha vært overdrevne, slik som biografiene som er skrevet fra 1970-tallet og mot nyere tid åpner for. De senere biografenes motivasjon for å skrive om Nansen dreier seg delvis om et behov for å vise til aspekter de mener ikke kommer tilstrekkelig frem i de to første bøkene; slik sett innehar de senere biografiene et tydeligere

¹⁵⁰ Jølle, *Nansen*, s. 231.

¹⁵¹ Jølle, *Nansen*, s. 231.

¹⁵² Jølle, *Nansen*, s. 231.

analytisk tilsnitt. Tim Greve skriver om et behov for å tegne et mer nyansert og et riktigere bilde av *mennesket* Fridtjof Nansen. Hans biografi er mer nyansert, og den har gått foran med et kritisk vurderende blikk på de tidligere, kan hende, overdrevent geniale fremstillingene av Nansen, som også Øystein Sørensen, Vogt og Jølle slutter seg til. De presenterer et mer sammensatt bilde av Nansen og forstår de to første presentasjonene av ham i lys av den uangripelig sterke posisjonen han hadde da bøkene ble skrevet. Dette aspektet belyser også Silje Solheim Karlsen hvor hun, ved å vise til Øystein Sørensen og Narve Fulsås, hevder at de første biografene har tolket skildringene, dagbøkene og brevene inn i en diskurs de selv var med på å danne og opprettholde.¹⁵³

¹⁵³ Karlsen, *Triumf, lojalitet, avstand*, s. 43.

Kapittel 4 – Perspektiver på Nansens modningsprosess, som forsker og som menneske

Dette kapittelet belyser biografiens presentasjoner og vinklinger på den *tidlige* perioden av Nansens voksne liv. Tidsmessige avgrensning er fra da han startet å studere zoologi i 1881 til han fullførte doktorgraden, parallelt med å klargjøre for ekspedisjon til Grønland i 1888. Det er tydelig at denne perioden i hans liv blir sett på som viktig i hans modningsprosess, og interessant å berette om. Bøkene har tematiske likheter, men noen emner og aspekter behandler de med varierende tyngde og forklaringer. To temaer blir i særlig grad behandlet.

- Biografene har ulike tendenser til å presentere ham i stolte og ærverdige vendinger, også når det er de samme episodene og temaene som beskrives. Jeg vil belyse deres fremstillinger av Nansen som geni og helt, og drøfte ulike forklaringsnivåer relatert til hans forhold til vitenskap og humane idéer, bruken av ski og nasjonalromantiske paralleller.
- Nansen blir også beskrevet som melankolsk og rastløs, en som følte på uro og tvilte på livets mening. Biografene vektlegger disse skjøre sidene av ham i ulik grad. Deres presentasjon av hans dypereleggende sider vil jeg drøfte i lys av de ulike tidsperiodene biografiene er skrevet i og varierende forståelser av de ulike rollene Nansen bekledd.

Bakgrunn

De mest omtalte epokene og hendelsene for denne perioden, slik biografiene vekter dem, vil jeg kort gjøre rede for i starten av kapittelet. På den måten vil hans første tokt i polarisen, tiden i Bergen, hans reise i Europa og arbeidet med doktorgraden være kjent, før analysene av biografiens fremstillinger starter.

Vitenskapelig tokt i polarisen

Etter Nansen hadde avlagt artium ved reallinjen i 1880, startet han å studere zoologi ved universitetet i Kristiania. Han ble siden anbefalt av Professor Robert Collet til å gjøre zoologisk feltarbeid med selfangerskuta *Viking* langs Grønlands østkyst. Toktet varte fra 11.mars 1882

til 25. juli samme år. Han observerte og gjorde undersøkelser mens fangsten foregikk, og han deltok i jakt på sel og isbjørn. Han fikk etter hvert en høy stjerne blant mannskapet og kaptein Krefthing.¹⁵⁴ Underveis oppdaget han store drivtømmer som de antok måtte stamme fra Sibir, og han tok prøver fra slam i isen som han senere kunne bevise at stammet fra land nær Beringstredet. Oppdagelsene skulle siden overbevise ham om at det gikk kraftige havstrømmer fra øst mot vest over polhavet.¹⁵⁵

Tiden i Bergen

I september 1882 ble Nansen ansatt som konservator for zoologisk avdeling ved Bergens Museum. Det ga ham anledning til å dyrke interessen for naturen, og bli del av et profesjonelt vitenskapelig miljø.¹⁵⁶ I Bergen bodde Nansen hos presten Vilhelm Holdt og hans kone, Marie. Forholdet mellom Holdt og Nansen ble sterkt, nærmest som et far-sønn-forhold. Det finnes også historier om en nær og «ulovlig» forbindelse mellom Nansen og prestens kone. Høsten 1883, mens han bodde hos Holdt, fikk han for første gang idéen om å krysse Grønland, på ski fra øst til vest. Idéen fikk han etter å ha lest en artikkel om Nordenskiölds ekspedisjon til Grønlands innlandsis, som startet på østsiden og ikke i vest, som til da hadde vært det foretrukne.¹⁵⁷ Parallelt med vitenskapstiden i Bergen var Nansen innom militæret, han var innkalt til rekruttskolen på Gardermoen i mai 1884. Han fikk også venner, bekjentskaper og han opplevde flere forelskelser, både lykkelige og kompliserte.¹⁵⁸ Noen godt etablerte historier fra denne perioden er hans dristige skiturer over fjellet. En gang for å feire jul med sin aldrende og syke far, en annen for å delta i et skirenn i Kristiania, hvorpå han også gikk over fjellene tilbake til Bergen. Nansen beskrev selv disse skiturene og han fikk beretningene publisert i aviser og ukeblad. Mange lot seg sjokkerte over Nansens vågemot og at han satte livet på spill for slike skiturer.¹⁵⁹

¹⁵⁴ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 23-25.

¹⁵⁵ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 24.

¹⁵⁶ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 17.

¹⁵⁷ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 29.

¹⁵⁸ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 47.

¹⁵⁹ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 32.

Utenlandsreise og vitenskap

Nansen var i det vitenskapelige miljøet i Bergen frem til han i 1886 reiste på studietur i Europa med kurs for Napoli.¹⁶⁰ Etter én måned på reise med flere museums- og universitetsbesøk i Kiel, Berlin, Leipzig, Jena og Frankfurt, kom han til Pavia i Nord-Italia, hvor han møtte den italienske legen og forskeren, Camillo Golgi. Golgis banebrytende metode for farging av nervetråder skulle hjelpe Nansen i hans arbeid med å forstå nervesystemets oppbygging, som opptok ham.¹⁶¹ I 1887 fikk han sin 2. avhandling publisert i årsberetningen fra Bergens Museum. Der la han frem sine undersøkelser av det sentrale nervesystemets oppbygging hos lansettfisk og slimål. Arbeidsfeltet var nytt og krevende, og flere ganger var han nær ved å måtte gi opp forskningen.¹⁶² Men det vitenskapelige arbeidet fortsatte og han fikk ferdigstilt doktorgraden det kommende året. Sluttarbeidet med doktorgraden holdt han på med parallelt med forberedelsene til Grønlandsekspedisjonen. Han fikk en del kritikk under disputasen, 28.april 1888.¹⁶³ Nansen hadde flere jern i ilden i denne perioden. Han møtte og ble betatt av Eva Sars på skitur i Nordmarka. Hun var datteren til marinologen Michael Sars, og søsteren til zoologiprofessor Ossian Sars og historiker Ernst Sars.¹⁶⁴

Disse hendelsene presenterer forfatterne i hovedsak i sammenfallende termer. Det som derimot skiller biografiene fra hverandre er hvilke temaer som får mest oppmerksomhet og hvilke betydninger forfatterne tillegger Nansen i så måte. Disse variablene vil jeg analysere i dette kapittelet og jeg vil særlig komme inn på hvordan forfatterne fremstiller Nansen som *helt og geni*, og hvordan hans *personlighet og melankoli* blir beskrevet. I varierende grad er det tydelige skiller mellom de ulike fasene i denne perioden fordi temaene ofte er nært beslektet.

¹⁶⁰ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 81-82.

¹⁶¹ Jølle, *Nansen*, s. 41.

¹⁶² Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 54.

¹⁶³ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 19.

¹⁶⁴ Jølle, *Nansen*, s. 57.

Brøgger og Rolfsen (1896)

Brøgger og Rolfsen avslutter kapittelet om *ungdomsårene* til Nansen med ski- og jakthistorier fra Nordmarka og Jotunheimen. Han fremheves som leken, genial og dristig – egenskaper forfatterne kobler til hans vordene tid som student og forskerspire på selfangerskuta *Viking*.

Saa lempelig er overgangen, saa tydelig er sammenhængen i dette ungdomsliv, som for den udenforstaaende synes at bestaa i et par fremspringende bedrifter. Fra jæger i Nordmarken til skytter paa sælfangeren, fra de tætte skoger til den evige is. Let og legende – uden noget smertelig ryk – vender skjæbnens genius ham næsten umerkelig mod det store øde, hvorfra hans navn skal klinge ud over verden.¹⁶⁵

Dagboknotater

Der Brøgger og Rolfsen skriver om Nansens vitenskapelige tokt med *Viking* bruker de hans egen stemme for å formidle flere av hendelsene. Nansens subjektive gjengivelse, slik han skrev i sine dagbøker eller fortalte rundt seg, blir en sentral faktor i kapittelets dramaturgi. Bruken av sitater fra dagbøkene er virkningsfull fordi den gjengir nøyaktig hvordan Nansen selv har skrevet at han opplevde situasjonene. Han førte også en god penn slik at leserne blir servert stilistisk kvalitet. Likevel har forfatternes bruk av Nansens sitater visse ankepunkter fordi de ikke påpeker at det er Nansens *subjektive* gjengivelser, og at de i den sammenheng vil innta en vurderende posisjon til hans beskrivelser.

Forfatterne skriver at det var vanskelige fangstforhold de første ukene, slik at mannskapet ble nødt til å jakte på ungsel som var lettere å få tak i.¹⁶⁶ Ungseljakten var brutal, men Brøgger og Rolfsen nevner ikke de grusomme sidene ved jakten, selv om Nansen har skrevet om sine opplevelser vedrørende dette, i sine dagboknotater. De skriver mer om muntre hendelser, om Nansen og de andre mennene. Om det skyldes at de ikke ville sette en grusom merkelapp på seljakten Nansen var med på, eller at de hadde andre grunner til ikke å nevne det, kommer ikke frem av kildene, men inntrykket de gir leserne i boken er mildt flatterende, da de kun skriver at mannskapet ikke «gledet seg til jakten».¹⁶⁷ Til sammenligning kommer brutaliteten mye tydeligere frem i Jølles beskrivelse av ungseljakten. Jølle bruker et sitat fra Nansens bok, *Blant sel og bjørn* fra 1924, for å beskrive jakten.

¹⁶⁵ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 42.

¹⁶⁶ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 46-48.

¹⁶⁷ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 47.

Det gjeller å arbeide fort, og i hastverket tas det nok ikke alltid så nøie om ungene er slått helt døde før de blir flådd. Det påstås at den flådde sel-skroten stundom kan livne til igjen og gå i vannet. I det hele er det vel en hånntering som ikke virker foredlende på mennenes følelsesliv.¹⁶⁸

Denne ulike fremstillingen viser at budskapet forfatterne presenterer er mindre polert i Jølles biografi, som tydelig viser sider av Nansen som må kunne kalles inhumane. Brøgger og Rolfsens fremstilling er vinklet mer mot aspekter som antagelig ikke har virket like avskrekkende for de som leste det. Deres videre beretninger fra toktet forteller om spektakulær isbjørnjakt hvor Nansens heltemodige karakterer og vågemot får høyeste prioritet. Fra isbjørnjakten, som fant sted i slutten av juni 1882, beskriver biografene Nansens rolle i meget heltemodige ordelag. Forfatterne skriver at Nansen fikk tilfredsstilt sin lengsel etter isbjørn, kun ikledd turnsko og ulltrøye, hoppende fra isflak til isflak med børsa i hånden før han fikk has på den store hannbjørnen.¹⁶⁹ Beretningene fortelles i en dempet og nøytral tone, og kombinert med Nansens dagboknotater fra jakten males et dristig og heroisk bilde av ham.

Der laa to smaa flak midt i klaren. Det blev lange hop; men jeg fik forsøge paa det. Jeg hopper til og kommer pent ud paa det ene; det var saavidt det bar. Jeg vakler for at faa balancen; da skyder bjørnens hoved op som et lyn ved flaket foran, den kaster sig brølende op paa dette, og i næste nu skulde det vel gjælde mig; jeg kom den dog uheldig vis i forkjøbet, fik balancen og placerede en kugle midt i bamsens bryst, saa haarene blev sorte af krudrøgen. Den tumled i våndet og udaanded, jeg havde nær sagt «i mine arme».¹⁷⁰

Denne og flere anekdotiske beretninger blir fremlagt uten at det stilles spørsmål til kildene som er brukt, altså Nansens dagboknotater, som kan ha vært preget av en noe subjektiv fremstilling av egne bragder. Jon Sørensen skriver i tilsvarende ordelag hvor også han mangler en analytisk vurdering av troverdigheten i de mest spektakulære beskrivelsene. Biografiene fra 1970-tallet og fremover, som jeg vil komme tilbake til, skriver i mindre grad om disse heltefortellingene, men der de nevnes er det i en tydelig vurderende kontekst.

Vitenskapelige autoriteter og faderlige relasjoner

Det vitenskapelige miljøet som Nansen var en del av i Bergen blir utfyllende redegjort for. Forfatterne presenterer geni- og helteberetninger av Nansen, og de bruker litterære grep som først presenterer etablerte vitenskapelige mestrer, for siden å koble Nansen til disse

¹⁶⁸ Jølle, *Nansen*, s. 14. Forfatteren har sitert: Fridtjof Nansen, *Blant sel og bjørn*, s. 116.

¹⁶⁹ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 52.

¹⁷⁰ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 53-54.

personene. Professor Danielssen, en vel anerkjent akademiker og æresdoktor i Lund og København, blir fremhevet og skrytt av over fem sider. «Her er en arbeidskraft, som saa at sige ingen grænser kjender, en energi, som ikke bindes af hensyn, en elasticitet, som ikke af nogetsomhelst tryk holdes nede; her er udholdenhed og fyrighed i en ganske sjelden forening.»¹⁷¹ Deres hengivne beskrivelser av ham kobles til likheter med Nansen, og deres nære forhold blir fremhevet i form av brev som de utvekslet med hverandre. Nærmest et faderlig forhold blir beskrevet, og Nansen har skrevet at han satte Danielssen høyt, både som akademisk og personlig forbilde.¹⁷² Forfatternes fremstilling av Nansens ambisjoner kommer til syne gjennom deres beskrivelser av Danielssens autoritet.

Det nære forholdet Nansen hadde til sin far som var i Kristiania, blir vist gjennom brevutveksling mellom de to. Det er særlig de nære, kjærlige og omsorgsfulle passasjene som blir vist. Forfatterne gjengir et vers av diktet *I ungdommen* av Bjørnstjerne Bjørnson, som Nansen stilet i et av de mange brevene han sendte til faren.

Ungdomsmod.
ungdomsmod
går som rovfugl i det blå,
det må jage, det maa slå,
det må alle varder nå.¹⁷³

At Brøgger og Rolfsen gjengir diktet i deres biografi betyr at de ønsket å vise til denne livsanskuelsen i Nansen, samtidig som det poetiske og den lyriske interessen i ham blir tydeliggjort. Men det står ingen steder i biografien at diktet er skrevet av Bjørnstjerne Bjørnson og at Nansen har brukt det fordi han likte det. Boken gir inntrykk av at det er Nansen som har skrevet det selv, da det står noteført at det er hentet fra brevet Nansen skrev til faren 12.04-83.¹⁷⁴ Denne fotnotedetaljen behøver ikke å ha betydning i forståelsen av forfatternes ønskede budskap, men for noen lesere kan kanskje denne glippen ha hatt en viss betydning for deres forståelse av Nansen. Forfatternes påfølgende fremstillinger av Nansens forhold til ski og natur er på den annen side skrevet med en tydelig intensjon.

¹⁷¹ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 62.

¹⁷² Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 64-66.

¹⁷³ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 67. Utdrag fra brev Nansen skrev til sin far 12.04.1883.

¹⁷⁴ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 67.

Skiturer og nasjonalromantikk

Noen av de mest seiglivede historiene om Nansen er hans dristige skiturer over fjellene mellom Bergen og Kristiania.¹⁷⁵ Brøgger og Rolfsen beskriver Nansen på disse turene, som en heroisk figur fra nasjonalromantiske fortellinger, rikt illustrert med urørt natur og farer som ikke skremte ham, men som han mestret til det fulle. Skildringene er basert på og flettet sammen med reiseskildringer Nansen fikk publisert i Aftenposten og noen av brevene han skrev til faren i 1884 og 1885.¹⁷⁶

Sit glimt af det hinsides ser han i Jotunheimen mellem skarpe sønderrevne tinder og isbræer paa alle kanter. Naar denne storslagne natur tegner sine ædle konturer mod den dybe, dunkle himmel, - det er et glimt af det tabte paradis.»¹⁷⁷ «Og ind i denne vilde skjønhed kaster han sig i sine feriestunder, retter sin ryg fra mikroskopet og lader staa til som Norges riges vovehals.»¹⁷⁸ «... mens regnet pisker paa kupéruderne, sidder han med sine ski og reiselov fra museet i jernbanevognen paa veien til Voss. «Galmandsverk,» siger alle. «Jeg vil paa ski,» siger Nansen.»¹⁷⁹

Det er flere eksempler i biografien til Brøgger og Rolfsen hvor rikt illustrerte og nasjonalromantiske beskrivelser av norsk natur kobles til Nansens bruk av ski, hvorpå hans vågemot og gjennomføringsevne blir trukket frem som de viktigste suksessbringende faktorene.¹⁸⁰ Nansen møtte også kritikk for disse turene og hans beskrivelser av dem. Flere i samtiden sa det var å leke med livet og en kalkulert måte å bruke publisiteten han fikk, for å profilere seg selv. Men det var snarere et sant uttrykk for ekte livsglede hevder Brøgger og Rolfsen, som også bemerker at selvtiliten hans vokste mye i denne perioden.¹⁸¹ Fremtiden til Nansen skriver forfatterne at han var mer usikker på, og at han ikke var helt klar på hvilken retning han så for seg at livet hans ville ta. Han ble derfor i det vitenskapelige miljøet i Bergen frem til 1886 da han reiste på studietur gjennom Europa, sydover med kurs for Napoli.¹⁸²

¹⁷⁵ Jølle, *Nansen*, s. 27.

¹⁷⁶ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 72-80.

¹⁷⁷ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 72. Forfatterne har sitert Nansens brev til faren, dato ikke oppført.

¹⁷⁸ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 72.

¹⁷⁹ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 73. Forfatterne har sitert Nansens innlegg i Aftenposten, mars 1884.

¹⁸⁰ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 72-80.

¹⁸¹ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 80.

¹⁸² Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 81-82.

Studiereise

Forfatternes skildringer av det akademiske miljøet Nansen møtte på sin studietur er til tider lyriske og pompøse. Deres bok bygger ham opp, over 20 sider, som en kommende vitenskapelig kapasitet. Det oser storhet, kvalitet og ærverdighet av deres beskrivelser av Nansen i hans møte med det de har kalt vitenskapens tempel i Napoli.¹⁸³ Doktorgraden Nansen arbeidet med frem til ekspedisjonen over Grønland blir i denne biografien redegjort for av den svenske professoren i histologi, Gustav Retzius.¹⁸⁴ Under arbeidet med doktorgraden lærte Nansen seg en ny metode for å forske på nerveorganene til bløtdyr med hjelp av fargestoffer. Arbeidet med bløtdyr førte ham mot et studium av slimålen, det lavest rangerte dyret av virveldyr. Han ble den første som skrev noe stort og betydningsfullt om fargestoffer i nervesystemene. Det var banebrytende for vitenskapen på den tiden.¹⁸⁵ Retzius avslutter kapittelet om Nansens betydning for forskningen med en attest til Nansen og til det norske folk.

Det skulde glæde mig, om ovenstaaende lille skildring kunde bidrage til at oplyse denne almenhed og særlig de nordiske folk om, at Nansen tillige er en forsker af rang paa et andet omraade, som, om det end ikke tiltrækker sig saa megen opmærksomhed, alligevel turde være af lige stor vegt og betydning.¹⁸⁶

Nansen blir også omtalt som en sosial kapasitet som skapte morsomheter for de han var sammen med i Napoli. Han tok initiativ til dans og musikk, og til å jakte på damer på et særegent vis.¹⁸⁷ På denne måten trekker forfatterne inn de medmenneskelige sidene ved Nansen og presenterer ham som et soleklart midtpunkt. Men han blir også beskrevet som mystisk, tidvis lukket og innadvendt. De andre i Napoli merket seg hans ulike personligheter, som et selvsikkert midtpunkt og som en tvilende og melankolsk grubler. Brøgger og Rolfsen spekulerer i hva Nansen grublet på i de stundene han var for seg selv. De trekker raskt en slutning om at det måtte være at han tenkte seg til snø og is, sittende utenfor et telt på Grønlands vidder.¹⁸⁸ På denne måten trekker forfatterne frem visjoner og heroiske sider ved Nansen i situasjoner da han satt alene og tenkte. Det er ikke sikkert at det var det han tenkte, det får ingen noen gang vite. Nyere biografier om Nansen er mer nyanserte i fremleggelsen av

¹⁸³ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 84.

¹⁸⁴ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 95.

¹⁸⁵ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 98.

¹⁸⁶ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 101.

¹⁸⁷ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 89.

¹⁸⁸ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 90.

disse og tilsvarende situasjoner, da de i sterkere grad belyser hans mer dystre og usikre personlighetstrekk. De geniale, visjonære og djerpe sidene ved Nansen, slik Brøgger og Rolfsen fremlegger dem, blir videreført i biografien til Jon Sørensen som også fremhever Nansens egen stemme med utstrakt bruk av sitater fra ham.

Jon Sørensen (1931)

I forfatterens fremstilling av Nansens studietid er det heltemodige og anekdotiske fortellinger fra ishavet som først blir fremlagt.

Sjømannsliv

«Og havet tok mot ham. Det trådte sitt orgels pedaler med velde. Et præludium verdig Fridtjof Nansens inntreden i isens verden.»¹⁸⁹ Slik starter Jon Sørensen beretninger om Nansens tid med *Viking*, med storslagne og heroiske karakteristikk av ham. Nansens rolle om bord var ikke sidestilt resten av mannskapet fordi han hadde utdanning og han var med for å gjøre vitenskapelige undersøkelser, men Jon Sørensen skriver om ham på en måte som viser at han raskt ble ansett som den *fremste av alle gutta*, i alt av det han fortok seg. Disse beskrivelsene er artig lesing, og de presenterer et bilde av Nansen som er nært knyttet til heltedannelsen og mystifiseringen av ham. Kaptein Krefting ga Nansen sjansen til å prøve seg som selskytter, noe han mestret særs godt og fikk stor respekt for av resten av mannskapet. Hans vinnende vesen, kunnskap og lynne ble samlende faktorer i mannskapsmessa til langt på natt, skriver Jon Sørensen.¹⁹⁰ En dag tok Nansen alle mennene i rævkrok. Én etter én, 61 i tallet, rullet de baklengs bortover dekket etter møte med Nansens krefter. Krefting var siste til å prøve, men også han fikk lære Nansens gymnastiske lekse, og han trillet bortover dekket mens mannskapet brølte av latter. Kapteinen forlangte en omkamp mot Nansen og han forsøkte å jukse seg til et bedre grep, da han med viten og vilje satte venstre fot inn i en ringbolt på dekket, og håpet å vinne på den måten. Men i stedet holdt kapteinen på å skade seg skikkelig, for Nansen var mye sterkere og han var nær ved å splitte ham i to, til stor jubel for alle de andre forsmådde, skriver Jon Sørensen.¹⁹¹ Det er verdt å merke seg at forfatteren ikke viser

¹⁸⁹ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 29.

¹⁹⁰ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 32-34.

¹⁹¹ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 33-34.

noen betenkeligheter ved sannhetsgehalten i denne underholdende fortellingen. Han legger det frem som at det var slik det var, og helt selvfølgelig. Nansens egen stemme kommer klart frem gjennom denne og flere fortellinger, for Jon Sørensen baserer seg på boken, *Blant sel og bjørn*, som Nansen skrev i 1924. Han tar ikke forbehold om at Nansen, i 1924, var både eldre og klokere enn i 1882 og med det kan ha latt farge sine gjengivelser i boken, slik Egeland belyser det problematiske med å skrive en selvbiografisk bok basert på gamle minner.¹⁹²

Om isbjørnjakten skriver Jon Sørensen om noen av mannskapets gjenfortellinger til ham. For disse historiene ble Nansen husket som en vågal helt blant mannskapet, han som formodentlig var like mye under som over vann, da han jaktet isbjørn. Tre menn fulgte etter en stor bjørn, Nansen i sine lette ullklær, de to andre i stor og tung vinterbekledning. Nansen var i sine bevegelige ullklær straks alene på jakt etter bjørnen.

Den ene sprang for livet, og den annen for æren. Det gikk over flak og råker og klarer, var disse for brede til å hoppes, så stupte han i og svømte over. Slik gikk det en fjerding og to fjerding; da milen nærmet sig ende, begynte bjørnens fart å saktne. Nansen vinner inn på den og feller den med to skudd. Der stod han med en død bjørn, en rifle uten patroner og en pennekniv som eneste våben. Med den gav han sig til å flå, og var næsten ferdig da Oluf kom efter.¹⁹³

De spektakulære og heltemodige beskrivelsene av Nansen er heftigere i biografien til Jon Sørensen enn i noen av de andre biografiene i denne oppgaven. Min kritikk av denne delen i Jon Sørensens bok er rettet mot tolkningene han gjør i de passasjene der han tillegger Nansen geniale, vågale og nær overmenneskelige karakteristikk, på bakgrunn av noen av guttas gjenfortellinger og Nansens egen bok, *uten* å åpne for at historiene kan være noe overdrevet. Gjengivelsen av disse livskraftige historiene om Nansen, om hans eventyr til sjøs, om rævkrok-konkurransen og seieren over mannskapet, om de bemerkelsesverdige jakthistoriene over og under isen med isbjørn tett på, – uten å stille spørsmål til, eller å ta høyde for mulige overdrivelser, kan forstås i lys av Campbells teori om heltedannelse, basert på lignamentet: «a call to adventure». Campbell ser heltens blive i det den forlater det trygge på vei mot eventyr, utfordringer og ukjente farer. Heltens skjebne forsegles med triumf eller undergang og beretningene som lever videre.¹⁹⁴ Heltefremstillingene i Jon Sørensens bok kommer også tydelig frem med bruk av Nansens egne bilder og tegninger fra toktet.

¹⁹² Egeland, *Hvem bestemmer over livet?* s. 95.

¹⁹³ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 36.

¹⁹⁴ Campbell, *The Hero With a Thousand Faces*, s. 58.

Bruken av bilder og Nansens tegninger

På de 11 sidene Jon Sørensen skriver om toktet med *Viking* har han med fem av Nansens tegninger, og ett bilde av Nansen og Krefthing. Særlig er tegningene til Nansen av dramatisk karakter, der han blant annet viser sin opplevelse av den røffe seilasen og jakten på en isbjørn.

Tegning av Fridtjof Nansen, slik han fremstilte isbjørnjakten i boken *Blant sel og bjørn* fra 1924.¹⁹⁵

Bruken av Nansens egne tegninger knytter hovedpersonens subjektive fremstilling av opplevelsene nærmere det biografiske resultatet i biografien til Jon Sørensen, enn hva som er tilfellet i de senere biografiene, som ikke bruker hans tegninger for å skildre hendelsene.

I hjemland og utland

Fremstillingen av studietiden innehar beretninger fra Bergen, savn etter faren, skiturer over fjellene, forskning og erfaringer fra utlandet. Nansens personlighet blir fremhevet og skrytt av og han blir presentert som en talentfull forsker, som skiløper og eventyrer i den norske fjellheimen og en varm og omsorgsfull person.

¹⁹⁵ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 35.

Det vitenskapelige miljøet som Nansen ble en del av i Bergen blir av Jon Sørensen beskrevet over 13 sider. Særlig blir professor Danielssen trukket frem som en kapasitet som var egnet til å være mentor for Nansen. I samme åndedrag blir også Nansen beskrevet i nær ariske termer, for sin utstråling og fysikk. «Han var en personlighet av rette arten – som arbeidschef og som venn – overfor en natur som Fridtjof Nansen. Og han forstod snart hvad der bodde i den lange, lyse kjempen med det storskårne ansiktet og de sterke øinene.»¹⁹⁶

I løpet av studieturen gjennom Europa i 1886, tilbrakte Nansen mesteparten av tiden i Pavia og Napoli ved den biologiske stasjonen til Dhorn.¹⁹⁷ Jon Sørensen beskriver disse omgivelsene med bruk av vakre og tidløse bilder, forbundet med kunnskap og hederlighet, hvor Nansen igjen blir beskrevet i nær ariske ordelag.

Studiene og livet ved den biologiske stasjon gav ham videnskapsrike impulser, - inntrykket av Dohrns mektige livsverk og ikke mindre det av mannen selv, dette koncentrat av vilje og utholdenhet, idealet Nansen selv vilde realisere i sitt eget liv, - inntrykket av landet med den overdådig skjønne natur, av det muntre folkeliv, av livsgleden som gror på lavajorden omkapp med oranger og roser, av kunsten, av historien, - alt sank som en sed ned i en dyp og mottakelig jord. En av hans venner ved stasjonen skildrer hvordan han var. «Den blonde viking med den slanke, smidige og trenede kropp var en flott danser og den muntre sjel i selskapet.»¹⁹⁸

Jon Sørensen fremhever at det for Nansen var minst like spennende å jage mikrober i forstørrelsesglass som bjørner på isen, og at han kastet seg over de store oppgavene på fremdragende måte, med «skarpsinn, selvstendighet og energi.»¹⁹⁹ På denne måten levner Jon Sørensen liten tvil i sin fremstilling av Nansens evner og kapasitet, også innen vitenskapen.

Skiferdighetene til Nansen og hans nære forhold og betydning for denne sporten, skrives inn i beretningen om hans tid i Bergen, på et nøysomt og selvfølgelig vis. I forrige kapittel skrev

¹⁹⁶ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 40.

¹⁹⁷ <https://snl.no>, s.v. «Anton Dohrn» 24. april 2020. [...] Tysk zoolog som opprettet den zoologiske stasjonen i Napoli i 1874, og ledet den frem til sin død i 1909.

¹⁹⁸ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 48.

¹⁹⁹ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 41.

jeg at Jon Sørensens fremstillinger om Nansens betydning for skisporten var klar og tydelig. Med det i mente blir de platonske beskrivelsene i denne passasjen vel så virkningsfulle.

En lørdagskveld i januar 1884, regnet øste ned på ekte bergensk, leser han sitt idrettsblad: Premieskirenn i Husebybakken 4. februar. [...] Han får reiselov og tar av sted, på ski over høifjellet fra Voss til Oslo, deltar i Husebyrennet, vinner en premie, og så over fjellene tilbake, over Hallingskeid og Vossekalven til Voss. Uten annet følge enn sin hund. Det er første gang en slik høifjellsovergang er gjort på ski. Han skrev om den i «Aftenposten» (mars 1884), og mangen ung gutt skar den artikkelen ut og gjemte den.²⁰⁰

Det er drivkraft og genialitet som best beskriver Jon Sørensens gjengivelser av Nansen i perioden han var student. De dypereliggende og melankolske sidene ved ham blir ikke belyst i tilsvarende grad, men det nevnes at han kunne havne i dype og fintfølende tanker, og forstå og føle på de sarteste stemninger, som særlig de norske dikterne kunne frembringe i ham.

Schumann og Schubert med sin sterke lidenskap interesserte han, men riktig fornøiet blev han først når han fikk (lytte til (journ.anm.)) våre egne diktere og komponister. De fine og bløte stemninger kunde rent overraske hos denne ungdom, som i næste øieblikk var så sterk og stålsatt, – han elsket musikk og poesi. – – Sjelden finner man i den alder en så utpreget kjærlighet og higen efter det som er godt, rett og rent, og sjelden en så uforferdet pågåenhet i å følge dette til de ytterste konsekvenser.²⁰¹

Jon Sørensens behandling av Nansens innerste tanker og melankoli har en tydelig nasjonalromantisk forankring, da han tydelig kobler norske diktere til Nansens lidenskap for fintfølende poesi og musikk. Et element som Jon Sørensen *ikke* omtaler for denne perioden er hvordan Nansen var påpasselig å fremstille egne prestasjoner og interesser i et flatterende og imponerende lys. Det kommer derimot til syne i neste biografi i denne oppgaven, hvor Tim Greve tydeliggjør at Nansen var bevisst på hvordan å iscenesette seg selv.

Tim Greve (1973)

I forrige kapittel avsluttet jeg Greves fremstilling av Nansens oppvekst med å vise at han trekker frem farens oppdragelse og guttens omgivelser som de viktigste faktorene for dannelsen av Nansens karakter, i motsetning til de tidligere biografiene som legger større vekt

²⁰⁰ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 42.

²⁰¹ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 46.

på arven fra slektninger og hans unike natur. I beretningene fra hans periode som ung forsker viser også Greve til andre betraktningmåter, enn det hans biografiske forgjengere gjør.

Perspektiver på historiene fra ishavet

Greves versjon av Nansens tid med *Viking* representerer et brudd sammenlignet med de tidligere biografiene. Greves fremstillinger er mer saksorienterte og balanserte uten å opphøye Nansen og hans bragder til noe større og mer ærefullt enn hva de var. Enhver person som leser Greves biografi vil sitte igjen med et stort og flott inntrykk av Nansen, men det er forfatterens gjengivelser av *hendelsene i seg selv* som i størst grad vil forme dette inntrykket, vil jeg hevde. Episodene fra isbjørnjakten, da Nansen svømte i vannet med rifla i hånden og hadde isflak og isbjørner rundt seg, skriver ikke Greve om. Heller ikke episoden da han tok hele besetningen i rævkrok blir beskrevet. Greve skriver i stedet om hvordan dette toktet påvirket Nansen til å utvikle planer for videre karriere, og han trekker frem eksempler på at Nansen var svært bevisst i å fremstille seg selv i et flott lys. Greve fremhever at Nansen tok sporadiske notater i løpet av toktet og at han etter turen skrev dagbok basert på disse notatene. I 1924 brukte han denne dagboken for å skrive boken, *Blant sel og bjørn*.²⁰² Greves poeng i å nevne dette er at Nansen, i 1924, var en erfaren vitenskapsmann, humanist og naturvenn, og han var en meget god stilist som var påpasselig med hvordan han fremstilte seg selv. Greve har for ordens skyld med et dagbok-utdrag fra 1882, som viser hvordan Nansen skrev om det, følelsesrikt og lyrisk, da han var 20 år.²⁰³

... Men den der i naturen netop søger freden og roen, der ikke er forstyrret med noget menneskeværk, der i naturen netop søger bort fra livet og støien og omvexlingerne, og søger naturens fred og uforanderlighed og frihed, han vil finde, hvad han søger. Han vil vistnok føle sin lidenhed mer end nogensinde, men føler just derved skaberens storhed og trækkes ham et skridt nærmere; thi i sin hjælpeløshed tvinges man her til at erkjende, man hæves og synkes med bølgen, kommer man fast i isen driver man om med den, hvor hen storm eller veir fører, skrues der sammen, kan fartøiet lettes flere fod, ja, kan hende knuses og man kan ei gjøre en tøddel, man er legetøi for naturkræfternes spil.²⁰⁴

²⁰² Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 34.

²⁰³ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 34-35.

²⁰⁴ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 34. Forfatteren har sitert Nansens dagboknotat fra 16.4.1882.

Livet på *Viking* var en videreføring av de hardeste jaktturene Nansen hadde hatt. Det var høy risiko, selvstendigheten ble satt på prøve og selv tilliten hans vokste, fremhever Greve.²⁰⁵ Disse aspektene skriver Greve om i en analytisk kontekst som viser hvordan Nansen selv var bevisst på å fremheve det farefulle og eksotiske i det han formidlet, via tekst, bilder, tegninger og samtaler i ulike fora.

Relasjoner

Fremstillingen av Nansens tid i vitenskapsmiljøet i Bergen er også en fortelling om avstand og savn mellom far og sønn. I denne biografien blir de personlige båndene tettere knyttet, og Greve poengterer at Baldurs nøkterne holdning til livet og de pietistiske idealene han forfektet, hadde stor betydning for Nansens utvikling i denne perioden. Nansen og faren skrev hyppig til hverandre og brevene var kjærlig stilet fra begge parter. Baldur ønsket sterkt at sønnen skulle lykkes, og han valgte å stole på at han hadde valgt riktig retning for livet, selv om han hadde sett for seg en tryggere karriere. Nansen fikk flere interessante tilbud og forespørsler, og via professor Collet ble han presentert en spennende mulighet ved universitetet i Yale. Selvfølgelig var det smigrende for en ung mann uten vitenskapelige publikasjoner å vise til enda, men Baldur var raskt frempå for å få Nansen ned på jorda igjen og advarte ham om å få for store tanker om seg selv, hevder Greve.²⁰⁶ Informasjonen om mulighetene Nansen fikk gjennom personer han møtte har et analytisk tilsnitt ved at Greve også har beskrevet anledningene ut fra generelle faderlige råd som Baldur ga Nansen. På denne måten blir fremstillingen av Nansen en tanke mykere og mindre egenrådig og djerv, sammenlignet med hvordan de foregående biografiene presenterer disse situasjonene.

Kjærlighetsrelasjonene til Nansen blir belyst på en måte som trekker leseren i retning av en dypere forståelse av den unge mannen. Beskrivelser av personlige og hverdagslige hendelser normaliserer presentasjonen av denne tiden for Nansen, ved at hans oppturer, nedturer og livets kvaler blir belyst. I 1884 var Nansen innom rekruttskolen på Gardermoen. Det var en periode han fikk nye venner og han opplevde å være populær blant damene, ifølge Greve, som

²⁰⁵ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 35.

²⁰⁶ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 42.

også hevder at Nansens store forelskelse på den tiden, var i Emmy Caspersen. De ble kjærester, men ingen av det unge parets fedre var særlig begeistret over dette forholdet. Men da Nansen besøkte henne hjemme i Gausdal endte det med at de forlovet seg, før han gikk videre på fottur gjennom Jotunheimen og ned til Sogn, på sin vei tilbake til Bergen.²⁰⁷ Greve viser i disse passasjene de ungdommelige siden av Nansen, som var full av livsglede og beruset av kjærlighet. Men forholdet varte ikke lenge, og Nansen ble igjen fri fra kjærlighetens lenker. Greve poengterer at Nansen i den perioden var mye melankolsk og famlende, og han grublet intenst over hva han skulle gjøre med livet sitt. Skulle han følge en drøm han hadde om å bli kunstmaler, eller var vitenskapen hans kall for livet?²⁰⁸ Greve gjengir et utdrag av et brev som Nansen skrev til sin søster, Ida, som viser noen av hans tanker og såre sider.

... det var dog især i den første tid efter jeg kom tilbage, jeg fandt alt så underlig – med et, det hele knapt en pipe tobak verd og hvad så? Akk ja, kjære, jeg ved Du finder det underlig, jeg ved Du finder mig underlig. Du synes jeg har livet så lyst og langt foran mig; ja, det er sandt, enkelte øieblikke har jeg endog kunne synes så selv, men de øieblikke varer aldrig så længe – Ja, ja, jeg er et underligt menneske ser Du, det er netop det som er tingen, thi så kommer altid grubleriene over livet, over en selv, over alt muligt ...²⁰⁹

Gjengivelsen av brevet viser at Nansen var bevisst egen situasjon og at han søkte en form for støtte og forståelse for den av sine nærmeste. Greve skriver at Nansen på den tiden leste mye, særlig Ibsens skuespill og andre betydningsfulle verk. Siden skal Nansen ha sagt at det var ingen som gjorde like sterkt inntrykk på ham, som Brand, noe Greve viser full forståelse for: «Han var på mange måter i slekt med Brand; også for ham gjaldt det «Intet eller Alt».»²¹⁰ Disse melankolske sidene ved Nansen fremheves i biografien til Greve, som også viser til et dikt Nansen skrev i denne perioden.

Hvorfor søge livets grunn?
Tror Du at du løsning får?
Tror Du at du pusling kunde
nå til mer end andre når?²¹¹

²⁰⁷ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 47.

²⁰⁸ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 47-48.

²⁰⁹ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 48. Forfatteren har sitert Nansens brev til søsteren Ida, høsten 1884.

²¹⁰ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 49.

²¹¹ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 49. Forfatteren har sitert Nansens dikt som han skrev i 1884.

Greve presenterer Nansen som også følte seg splittet, pint, svak og liten. Valgets kvaler tyngtet ham. Han grublet på om han skulle han satse på vitenskap eller kunst, kjærlighet eller frihet.²¹² Denne intime og sårbare fremstillingen av Nansen blir tydeligere i Greves bok enn i de foregående biografiene. En årsak til det kan være at en sjangerkritisk biografitradisjon, som hadde en mer ærlig og usminket tilnærming, gradvis gjorde seg gjeldende blant biografer på siste halvdel av 1900-tallet. Tendensen startet i litterære kretser allerede på 1920- og 1930-tallet, i kjølvannet av Lytton Stracheys biografi, *Eminent Victorians*, fra 1918.²¹³ I Norge ble denne biografiske ny-dreiningen utbredt først flere tiår senere, hevder Egeland.²¹⁴ Denne senere innlemmelsen blant norske forfattere kan være én del av forklaringen på hvorfor Jon Sørensens bok fra 1931, fremlegger påtagende geniale og heroiske bilder av Nansen, slik jeg forstår forfatteren.

Hans vitenskapelige ettermæle

Et særtrekk ved Greves fremstilling av studietiden er at han viser til Nansens tvil og uro i forbindelse med hans arbeid. Nansens bekymrede tanker rundt hans vitenskapelige oppnåelser og hvordan minnet om ham vil være for vitenskapshistorien, blir belyst av Greve.

I 1887 fikk Nansen sin 2. avhandling publisert, i årsberetningen fra Bergens Museum. Han la der frem sine undersøkelser av det sentrale nervesystemets oppbygging hos lansettfisk og slimål. Det var et pionerarbeid, og flere ganger var han nær ved ikke å komme seg videre i forskningen. Han ble fortvilet over denne usikkerheten og engstelig for at forskningen hans ikke skulle ha betydning i vitenskapelige kretser etter han hadde gått bort, poengterer Greve.²¹⁵

«... Også denne frygt for at ens navn ei skal leve stort længer end ens eget legeme, denne følelse af at der i ens livsgjerning knapt gives den ting hvorved man dveler med glæde, denne søgen efter et eneste holdepunkt for håbet, en eneste sten, der kan overlæve en selv og bære ens navn til kommende slechter», skrev han til søsteren Ida høsten 1885.²¹⁶

²¹² Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 49.

²¹³ Egeland, *Hvem bestemmer over livet?* s. 67.

²¹⁴ Egeland, *Hvem bestemmer over livet?* s. 70.

²¹⁵ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 54

²¹⁶ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 54.

Greves fremstillinger av studietiden viser til ulike fintfølende sider i Nansens sinn. Han belyser Nansens tanker om egen forskning og hvordan effekten og minnet om den for de kommende generasjoner var viktig for ham. Greve stiller også spørsmål om det *bare* var medisinske fremskritt Nansen håpet på, eller om det var *vel så viktig* for ham at navnet hans skrev seg inn i historien for det. Det ene utelukker nødvendigvis ikke det andre vil jeg hevde, og Greve inviterer til å se begge disse sidene av Nansen. Biografien som Øystein Sørensen skrev 20 år senere er også et bidrag til å belyse Nansens bevisste forhold til egen posisjon i samtiden og for minnet om ham for ettertiden.

Øystein Sørensen (1993)

Kapittelet som omhandler Nansens studietid er i denne biografien én del av et større kapittel, på 50 sider, som heter *Eventyrer, oppdager og vitenskapsmann*. Kapittelet som helhet belyser ekspedisjonene til Nansen frem til 1913, da han reiste mot Sibir med skuta *Correct*.²¹⁷ Grønlands- og Framekspedisjonen, samt mottakelsene Nansen fikk i kjølvannet av dem, får den vesentligste delen av antall sider i dette kapittelet. Den prioriteringen er forståelig da bildematerialet er rikt og det er de hendelsene som sterkest bidro til å forme Nansen som nasjonalhelt.

Nansens første bilde av Nordishavet

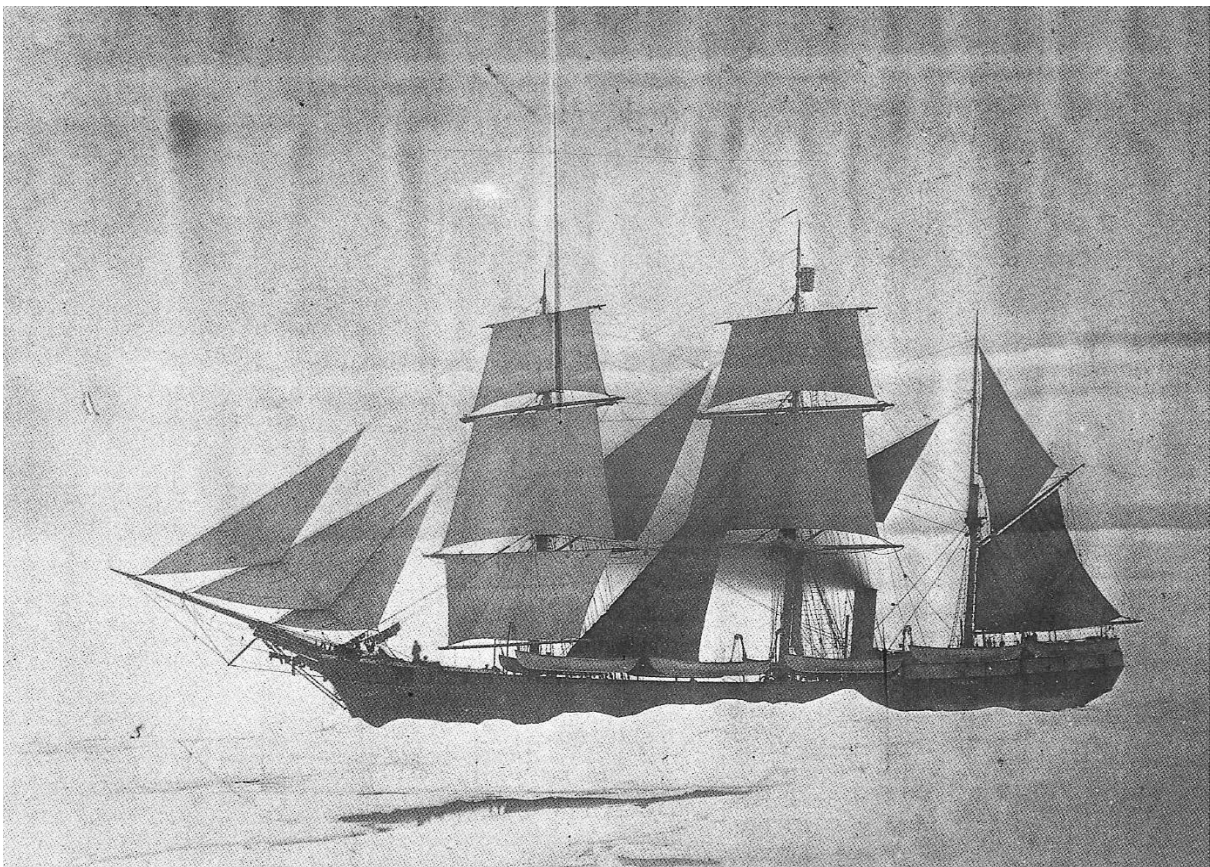
Øystein Sørensen skriver 4 linjer om turen med *Viking*, og det sentrale er at toktet ga mersmak for Nansen og hans interesser for områdene ble med det sterkere.²¹⁸ Han fremhever i bokens innledning at Nansen i ung alder utviklet bevisste strategier på hvordan å fremstille seg selv, og at han forstod viktigheten av å dokumentere ekspedisjoner for å sikre publisitet og kommende finansielle anliggender. Derfor var Nansen tidlig ute med å ta i bruk fotografiapparat.²¹⁹ Ett av få kjente bilder av skuta i isen er med i boken som et første bilde av Nansens arktiske karriere, selv om det er uklart om det var Nansen eller en annen som tok

²¹⁷ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 66.

²¹⁸ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 17.

²¹⁹ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 7.

dette bildet. Tidlig på 1880-tallet var fotografiapparatene betydning for ekspedisjoners publisitet og omtale i startfasen av en rask utvikling. Tørrplatteteknologi, som erstattet våtplatteteknologi midt på 1870-tallet, er brukt for å ta dette bildet av *Viking*. Utstyret som krevdes var for stort og tungt til at Nansen ville bruke det på sin ekspedisjon over Grønland. Han valgte i stedet å bruke mindre apparater med rullekassetter og fotopapir på ømfintlig gelatinfilm, en teknikk som ble utviklet i 1885, få år etter turen med *Viking* og få år før Grønlandsekspedisjonen. Nansen var påpasselig med å ta del i fototeknikkens utvikling, for han forstod at bilder fra ekspedisjonene var sentrale for god publisitet, markedsføring og finansiell støtte.²²⁰

Viking i Vestisen 1882.²²¹

Nansen skulle bli en eksponent for polarbilder fra sine arktiske ekspedisjoner i årene som kom. Øystein Sørensen har et godt bildeutvalg fra ekspedisjonen over Grønland som jeg vil drøfte i neste kapittel.

²²⁰ Larsen, *Polfarernes vei inn i den visuelle kulturen*, s. 12-13.

²²¹ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 16.

Vitenskapstiden i Bergen

Fra studietiden i Bergen gjengir Øystein Sørensen ett bilde av noen av de vitenskapelige autoritetene Nansen arbeidet med, og ett bilde fra hans arbeid ved mikroskopet. Begge bildene har et informativt preg og synes å gjengi hverdagslige situasjoner på en nøytral måte.

Nansen med kolleger fra den vitenskapelige staben i Bergen i 1887.²²²

²²² Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 18.

Nansen ved mikroskopet i 1887.²²³

Øystein Sørensen skriver kort om Nansens tid i Bergen. Det mest sentrale er mulighetene han fikk til å dyrke kontakten med naturen gjennom stillingen som konservator for den zoologiske avdelingen ved Bergens museum, og idéen han fikk etter å ha lest nyheten om Nordenskiölds ekspedisjon til Grønlands innlandsis i 1883.

Nansen leste om ekspedisjonen samme høst. Han skildret selv sin reaksjon: «Det slo ned i mig som et lyn: En ekspedisjon paa ski gennem Grønland fra kyst til kyst.» Han konkretiserte sin plan i et brev til en bekjent sommeren 1884. Men det tok ennå (sic) noen år før han kunne tenke på å realisere drømmen om en slik ferd.²²⁴

Denne kortfattede fremstillingen av studietiden forstår jeg i lys av at Øystein Sørensen prioriterer å skrive mer utfyllende om hendelsene som har et rikere bildemateriale ved seg. Nansens ekspedisjoner står som sagt sentralt i dette kapittelet i boken. Derfor blir ikke studiereisen sørover i Europa, de transalpine skiturene mellom Bergen og Kristiania og mer

²²³ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 19.

²²⁴ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 17.

personlige temaer beskrevet. Øystein Sørensen skriver at doktorgraden Nansen arbeidet med å ferdigstille vinteren 1888 nærmest var som en distraksjon i planleggingen mot Grønlandsekspedisjonen. På disputasen 28. april 1888 fikk Nansen kritikk på flere punkter, hvorpå han etterpå skal ha sagt at han heller ville ha en dårlig doktorgrad enn dårlig utrustning på turen over Grønland.²²⁵ I neste biografi som belyser Nansens studietid er fotografier mer av en sjeldenhet, men Carl Emil Vogt har allikevel noen nye betraktninger på denne perioden av Nansens liv.

Carl Emil Vogt (2011)

Vogt toner ned de spektakulære beskrivelsene av Nansens første møte med polarisen til fordel for et mer utviklingsorientert fokus på de faktorene som formet Nansen i løpet av disse årene med studier og modningsprosess.

Nedtonet helte-fremstilling fra toktet med *Viking*

Vogts fremstilling av Nansens første vitenskapelige tokt er en presentasjon av en spent ung mann i et nytt og ukjent miljø. Hans beskrivelser av Nansens rolle på *Viking* er informative og nøytrale uten at den dempede fremstillingen går på bekostning av en gripende fortelling. I så måte er det klare likhetstrekk mellom denne og Tim Greves biografi.

De tidligere nevnte anekdotiske fortellingene, som at Nansen slo hele mannskapet i rævkrok og dristig isbjørnjakt balanserende på isflak, blir ikke nevnt i Vogts bok. Han skriver mer om at Nansen samlet vitenskapelig data til studiene og at han undret seg over mye over det han oppdaget underveis. De la merke til drivtømmer fra store trær langs østkysten av Grønland, som flere mente måtte stamme fra Sibir. Først tenkte Nansen at de kom fra Nord-Amerika, men på bakgrunn av prøver han senere tok av slam i isen kunne han bevise de at stammet fra land nær Beringstredet. Det ga næring til teorien om en transpolar ishavsstrøm, fremhever Vogt.²²⁶ Nansen lot seg også inspirere av møtet med polarskuta *Vega*, som Nordenskiöld

²²⁵ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 18.

²²⁶ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 24.

hadde brukt bare to år tidligere gjennom Nordøstpassasjen. Drømmen om å gjøre noe tilsvarende vokste i ham.²²⁷ Tilbake fra toktet hadde han med seg store mengder av zoologiske prøver som han skulle undersøke, men også en sterkere driv og tro på at han skulle tilbake til Grønland fremhever Vogt.²²⁸ Det er de rolige og saksorienterte passasjene Vogt presenterer, og han har valgt bort de mer kuriøse og heroiserende historiene som både Brøgger og Rolfsen og Jon Sørensen skriver om. Dette mer nyanserte bildet støtter seg til Greves fremstilling, som fokuserer på utviklingstrekkene som skulle vise seg å bli formende for Nansens videre karriere.

Relasjoner, flammer og prestens kone

Vogts fremstilling av Nansens tid i Bergen setter på dagsorden en mer usminket fremstilling av han og hans relasjoner. Det er personlige og til dels intime avsnitt som berøres. Vogt skriver om det nære og nærmest faderlige forholdet mellom Nansen og presten, Vilhelm Holdt, slik tidligere biografier også gjør. Men Vogt hevder at denne nærheten også innebefattet prestens kone, Marie, og at deres forhold ble mer intimt enn det presten kanskje skulle likt å vite.

Nansen trivdes godt hos det barnløse paret som nærmest adopterte ham, og han knyttet seg sterkt til dem. Men den lille familien var også et mer komplisert trekantforhold. Marie ble ikke bare en morsskikkelse for ham, hun gikk lenger og søkte seksuell trøst hos den unge leieboeren. De to forsøkte å bortforklare og unnskyldte forholdet med pastorens manglende seksuelle følelser for kona. Dessuten kom de til at Marie hjalp Fridtjof til å unngå å oppsøke prostituerte.²²⁹

Behandlingen av Nansens personlige anliggende i Bergen blir i denne biografien mer privat. Vogt oppgir å ha disse opplysningene fra et brev Nansen skrev til sin amerikanske elskerinne, Brenda Ueland, mot slutten av hans liv.²³⁰ Jeg vil presisere at forfatterne av de to første biografiene som denne oppgaven behandler ikke hadde tilgang til disse brevene da de skrev om Nansen. I den forstand er det forståelig at ikke disse opplysningene er med der. Men, slik Vogt legger det frem var ikke forholdet mellom Marie og Nansen helt ukjent i samtiden, og han skriver at det også er mulig at presten faktisk var klar over forholdet.²³¹

²²⁷ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 23.

²²⁸ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 25.

²²⁹ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 29.

²³⁰ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 470.

²³¹ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 29.

Jon Sørensen har brukt samtaler med Nansen på slutten av 1920-tallet som kilder for å skrive sin biografi, som kom ut i 1931, året etter Nansen døde. Hva Nansen, under fire øyne, sa om forholdet til Marie, nevner ikke Jon Sørensen med ett ord. Om det er fordi Nansen faktisk ikke sa noe eller om det var Jon Sørensen som ikke ville trekke inn et komplisert trekantforhold i sin fremstilling av Nansen, vil ikke jeg vektlegge i dette resonnementet. Det som er av betydning, når jeg sammenligner disse biografiene, er at Jon Sørensen ikke nevner Marie overhodet – og heller ikke at presten hadde en kone er nevnt. Vogt, derimot, beskriver denne seansen på en mer helhetlig måte som også viser deler av hennes historie og noen av de kjønnsmessige strukturene i samfunnet. Vogt skriver om Nansen og Marie i sammenheng, på en måte som viser at hennes posisjon hadde betydning for hans utvikling til en viss grad. Kvinneperspektivet i historien kommer dermed tydeligere frem i biografien til Vogt, da hans fremstillinger av dette temaet har likheter med *sosialhistorisk integrasjon av kvinnehistorie*. Gro Hagemann hevder at denne vinklingen ble en mer naturlig tilnærming i skandinaviske forskningsmiljøer utover på 1970-tallet.²³² Denne tendensen har altså vært mer fremtredende blant historieforskere og forfattere de siste 40-50 år, og kan med det forklare hvorfor denne delen av Nansens kvinnelige relasjoner ikke har blitt vektlagt i de tidligst utkomne biografiene.

Vogt skriver også mer inngående om andre av Nansens kvinnelige bekjentskaper i denne perioden av hans liv, og han trekker de *såre* sidene av hans kjærlighetsliv frem i lyset. Første amorøse nederlag skal han ha opplevd med tidligere nevnte Emmy Caspersen. Hun han møtte i 1884, etter endt militærtjeneste, hvorpå de forlovet seg i Gausdal, før han stolt og lykkelig vandret gjennom Jotunheimen på sin vei tilbake til Bergen. Vogt skriver at Nansen skrev et 20 siders langt brev til henne, en voldsom kjærlighetserklæring. «Hennes svarbrev var en kalddusj: Hun brøt forlovelsen etter bare en uke.»²³³ Denne forelskelsen skriver også Greve om, men i hans bok er vinklingen på bruddet at det sikkert var beleilig for Nansen å være *fri* igjen, selv om han også følte på tvil og uro i den perioden.²³⁴ Vogt er altså mer direkte i sine beskrivelser av Nansens vonde opplevelser. Kort tid etter bruddet med Emmy Caspersen, på våren 1885, døde Baldur Fridtjof Nansen. Farens bortgang gikk selvsagt hardt inn på en ung

²³² Hagemann, *Feminisme og historieskriving*, s. 31.

²³³ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 34.

²³⁴ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 47-48.

mann som til tider hadde sine utfordringer å hankses med på det personlige plan. Vogt skriver at selv om Nansen sørget tungt over tapet, «ga farens død Fridtjof en ny frihet», med henspill til hans kommende karriere.²³⁵ Nansens tristhet og svingninger i humør kommer også til syne der Vogt skriver om studiereisen.

Under reisen til Napoli var Nansen omsvermet og populær, men han kunne også falle i uforklarlig dysterhet, bli taus og deprimert skriver Vogt. Denne beskrivelsen er dels gjenkjennelig, for også de to første biografiene nevner noe av hans melankoli, men der er tendensen at de forklarer og beskriver den i mer fremoverlente vendinger, slik som Brøgger og Rolfsen kobler Nansens tristhet til slitet han skulle oppleve på Grønland. «Det er, som den unges livsglæde og mandens kald brydes i ham, og han nyder dobbelt dansen mellom oranger og roser, fordi de første tunge trin over Grønlands indlandsis dæmrrer for ham.»²³⁶ Vogt viser i stedet tydelig til Nansens nederlag og de sarte sidene ved ham. Vogt trekker frem den skotske skjønnheten, Marion, som Nansen ble meget forelsket i da han var i Napoli og han gjorde voldsom innsats for å kurtisere og imponere henne. Blant annet fulgte han henne og moren til Roma, Firenze og Sveits, men hun dumpet ham når det ble for seriøst. Også hans siste fremstøt mot henne, i Edinburgh høsten 1886, endte med avskjed på grått papir, hevder Vogt.²³⁷ Disse ulykkelige kjærlighetshistoriene til Nansen, og biografienes ulike fremstillinger av dem kan forstås på flere måter, vil jeg hevde. Heroisk innsats hadde han og han fulgte hjertet, men det Vogt fremmer i disse passasjene er at Nansen, på tross av iherdig jobbing, ikke fikk sin vilje. De tidligere biografiene er svakere til å belyse akkurat dette aspektet, at han ikke fikk sin vilje. Også Nansens skiturer over fjellene beskrives av Vogt med andre vurderinger.

Nasjonalromantiske beskrivelser av skituren over fjellet

Der Vogt skriver om Nansens skiturer over fjellene, mellom Bergen og Kristiania, støtter han seg til tidligere betraktninger om at det var særegne skiprestasjoner. I særlig grad ble tilbaketuren til Bergen, etter Husebyrennet i 1884, den mest ikoniske transalpine skituren for

²³⁵ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 34.

²³⁶ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 90.

²³⁷ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 36-37.

minnet om ham. Men Vogt poengterer at det var Nansens egne og bevisste omtale av turen som var avgjørende for at folket fikk det inntrykket av den som de fikk.

Skituren ble lagt merke til. Bergensposten hadde en notis om saken 23. februar. Men Fridtjof Nansen grep også selv muligheten til å synes – i en hovedstadsavis. I en artikkelserie i Aftenposten skildret han malende hvordan østlendingen i eksil i Bergen led under det elendige vinterværet. Derfor bega han seg over fjellet. I nasjonalromantisk tradisjon skildret han møter med lokale folk. Bøndene han treffer er gjengitt på klingende dialekt i direkte tale. Men det er beskrivelsene av turen den andre veien – mot vest – som er virkelig god. Naturromantikken er like tydelig, og han krydrer med referanser til vikingtid – kong Sverre gikk kanskje her i 1177. Samtidig får han fremhevet egen bragd.²³⁸

Med denne argumentasjonen støtter Vogt seg til både Greve og Øystein Sørensens tidligere bemerkninger, som også poengterer at Nansen var nøye på hvordan å iscenesette seg selv. Vogt tar altså høyde for at noen av de mest viltre fremstillingene av skituren kan ha vært skrevet med en tilsvarende vilter penn. Noen samsvarende aspekter kommer også til syne i Jølles bok, men det finnes også noen betydningsfulle ulikheter.

Harald Dag Jølle (2011)

I forrige kapittel belyste jeg hvordan Jølles biografi vurderer Brøgger og Rolfsens nasjonsdannende undertoner ved deres beskrivelser av Nansens slektstre og barndom. I dette kapitlet er det modningsprosessen som kommer sterkest til syne, både gjennom hans forhold til vitenskap og til samfunnet som helhet.

Viking, på nært hold

Denne boken starter med et nært blikk på Nansens første tur på Ishavet. Med bruk av direkte sitat fra styrmannen om bord, tar Jølle leseren rett inn i situasjonen. «Detta går aldri bra! – Dette går aldri bra! – Det er stygg seilas.»²³⁹ Bokens første del heter *Vilje*, første kapittel er kalt *Dåpen*. Nansens vitenskapelige vigsel blir belyst gjennom erfaringer og refleksjoner han gjorde seg om bord. Viljen til å lære, erfare, beherske og mestre kommer tydelig til syne gjennom hans gryende karriere, men også ved andre og mer personlige sider av livets skole.

²³⁸ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 32.

²³⁹ Jølle, *Nansen*, s. 8.

Dagligdagse hendelser om bord på *Viking* presenteres av Jølle i dempete og saksorienterte ordelag, kombinert med fyldig informasjon om vitenskapelige oppdagelser som tydeliggjør Nansens rolle som forsker.

Fra meteorologen Henrik Mohn hadde han fått et termometer og instruksjon for hvordan han skulle måle havtemperaturen på ulike dyp. [...] Først fant han kaldt vann på ca. $\pm 1,5$ grader i overflaten, deretter et varmere lag på omtrent førti meters dyp. Så ble vannet betydelig kaldere, før temperaturen sakte, men sikkert steg jo dypere en kom. Nansen var neppe klar over sammenhengen da han skrev ned disse observasjonene, men det varme vannlaget han registrerte, var sannsynligvis den første målingen, noen gang, som viste at det varme golfstrømvannet går inn under de kalde vannmassene fra polarstrømmene.²⁴⁰

Beskrivelsene av vitenskapelig feltarbeid og oppdagelser er et element som kommer tydelig frem i Jølles bok. Et annet aspekt er hvordan han fremstiller seljakten og Nansens tanker og beskrivelser av den. Jølle oppgir å ha hentet inspirasjon til å beskrive seljakten fra Nansens bok, *Blant sel og bjørn*.²⁴¹ Han skriver at selv om tonen i mye av det Nansen skrev om sel- og isbjørnjakt var barsk og inneholdt mye drama, så viste han seg også som empatisk og reflektert vedrørende jakten, og han satte ord på de motstridende følelsene i ham om den. «Man bliver halvt vemodig ved tanken om, at selv en sådan skabning må bukke under i kampen mod den menneskelige kløgt, at den skal kunne stanses i sit frie liv af et lidet lumpent stykke bly.»²⁴² Den barskeste formen for heltefremstilling blir nedtonet og en dypere side ved Nansens personligheten kommer til syne. På den måten bruker han en fortolkning som stiller seg på linje med biografien til Vogt, uten å ha blitt påvirket av den vil jeg presisere da de ble skrevet på samme tid og altså ikke forelå for hverandre i løpet av skriveprosessene. De neste temaene jeg vil belyse er hvordan Jølle fremstiller en dypere side av Nansens personlighet og meninger, da han var progressiv i å skrive om like rettigheter for kvinner og menn.

Progressive holdninger til likestilling og mote

Jølle presenterer en side av datidens holdninger som kaster lys over noen maskuline strukturer som Nansen kom i befatning med. Han skriver at Nansen fikk et nært forhold til Vilhelm Holdt, og at de snakket om betydningsfull litteratur sammen. Slik var også noe av brevvekslingen

²⁴⁰ Jølle, *Nansen*, s. 15.

²⁴¹ Jølle, *Nansen*, s. 490.

²⁴² Jølle, *Nansen*, s. 18.

mellom Nansen og faren, og Jølle fremhever at Nansen skrev til sin far at han hadde blitt inspirert av Bjørnsons siste skuespill, *En Handske* fra 1883, som kritiserte den seksuelle dobbeltmoralen i småborgerlige kristne samfunn. Jølles argument her er at Nansen var tidlig ute med å ytre seg om kvinners rettigheter om likestilling.²⁴³ Denne fremstillingen er aktverdig, og på tross av datidens seiglivede samfunnsstrukturer var Nansen en som maktet å kritisere de mest inngrodde meningene og tradisjonene, fremhever Jølle. I dette henseende fremstiller forfatteren Nansen som en *heltefigur* basert på hans personlige drifter og æreskodekser, og han tok brave standpunkt som han vel vitende ville bli kritisert for. Det er klart at både Jølle og Vogt står på lik fot når de skriver om Nansen ytringer for likestilling i denne perioden. Det er altså kun de to nyeste biografiene, begge utgitt i 2011, som belyser Nansens ytringer for likestilling mellom kjønnene. Greve belyser, i likhet med Vogt og Jølle, at Nansen var kritisk til religion på den tiden, men at han taktfullt avsto fra å diskutere det med sin religiøse og aldrende far.²⁴⁴ Det kan være at utviklingen som har skjedd på kvinneperspektivet i historieskriving fra 1970-tallet, har åpnet for den mer konfronterende stilen til Vogt og Jølle.²⁴⁵

Selv om Jølle viser at Nansen var progressiv i likestillingskampen viser han også at han var mer bakstreversk i andre sammenhenger. I saker av mindre viktighet må sies, men som skapte vel så mye furore i rikspresen. Denne biografien bringer til torgs nye sider av Nansens påpasselighet med å iscenesette seg selv, og ulldressen han var kjent for. Jølle skriver at Nansen mente samfunnet var grepet av et motehysteri som virkelig ikke kunne være bra. Han viste til at enkelte kvinner og menn var opptatte av «Pyntesagen», at «de vilde vist heller undvære Maden end ikke være paa Moden», som han mente bekreftet at de manglet både forstand og selvstendighet. Nansen agiterte så sterkt for bruken av ull at han også tok i bruk flere naturvitenskapelige begrunnelser for å argumentere for saken, som han skrev i en artikkelserie over to dager i Bergen Aftenblad, i november 1883, fremhever Jølle.²⁴⁶ Hans aspekter viser en selvbevisst Nansen som tok i bruk alt det skytset han hadde i arsenalet sitt, for å tale sin sak og å iscenesette seg selv som en samfunnsdebattant å regne med. Jølle viser

²⁴³ Jølle, *Nansen*, s. 24.

²⁴⁴ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 50.

²⁴⁵ Egeland, *Hvem bestemmer over livet?* s. 70.

²⁴⁶ Jølle, *Nansen*, s. 25.

med det til nye måter å fremstille historier fra Nansens studietid, selv om det er de vitenskapelige arbeidene som får mest oppmerksomhet.

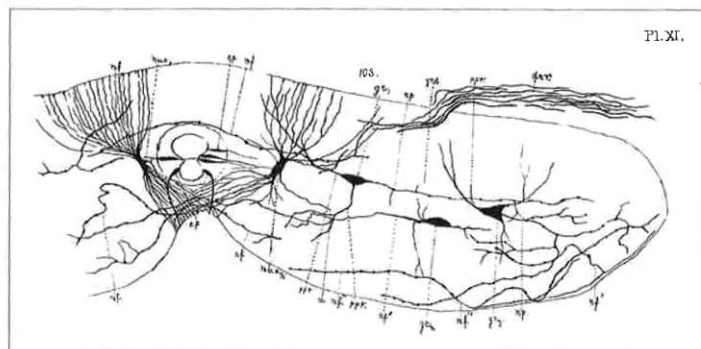
Dyptgående presentasjon av Nansens vitenskapelige arbeider

Presentasjonen av tiden mellom februar 1886, da Nansen reiste sydover mot Europa på studietur, til han disputerte på doktorgradsavhandlingen, 28. april 1888, presenteres inngående med vitenskapelig dybde og forklaringer på 25 sider. Nansens personlighet, hans kjærlighets-eskapader, og hans forhold til samfunnet rundt seg blir også vist, men fundamentet i dette kapittelet bygger opp forståelsen av Nansen som vitenskapsmann. Jølle skriver at Nansens studier og vitenskapelige arbeider hadde gått i retning av histologi, altså læren om hvordan vevet i kroppen er bygget opp. Det førte til hans første vitenskapelige avhandling, *Bidrag til Mysotomenes Anatomi og Histologi*, hvor han hadde studert mysotomider som er parasitter som ikke blir større enn 4,5 mm i diameter. Nansen studerte i alt seks ulike arter mysotomider, hvorpå to av artene aldri hadde blitt beskrevet før. Han utfordret tidligere arbeid på feltet og konkluderte med at de tilhørte leddmakkene. For dette arbeidet fikk han Joachim Frieles Guldmedalje for arbeidet, og kunne med hevet hode søke om midler til et reisestipend, som han fikk innvilget.²⁴⁷ Møtet med vitenskapsinstitusjoner på reisen i Europa beskriver Jølle grundig ut fra et vitenskapelig ståsted, men han viser også til intime og såre sider ved Nansen. Både hans kapasitet, karakter, og hans tanderhet blir altså belyst som en kompleks helhet. I likhet med tidligere biografier viser Jølle til Nansens tidvise melankoli. Han skriver at forholdet til Marion Sharp var kort og intenst, men at hun ikke var interessert i et langvarig forhold, han ble dumpet både én og to ganger, tross iherdig innsats.²⁴⁸ Disse ulykkelige sidene ved Nansens tidlige kjærlighets-erfaringer har likheter med hvordan Vogt beskriver de. Et aspekt Jølle fremhever er at Nansens dedikasjon til det vitenskapelige arbeidet fungerte som medisin mot de negative tankene, og han forstod sterkere at hans tid som museumsansatt var over, og at han heller ville dyrke dyperegående forskning.²⁴⁹

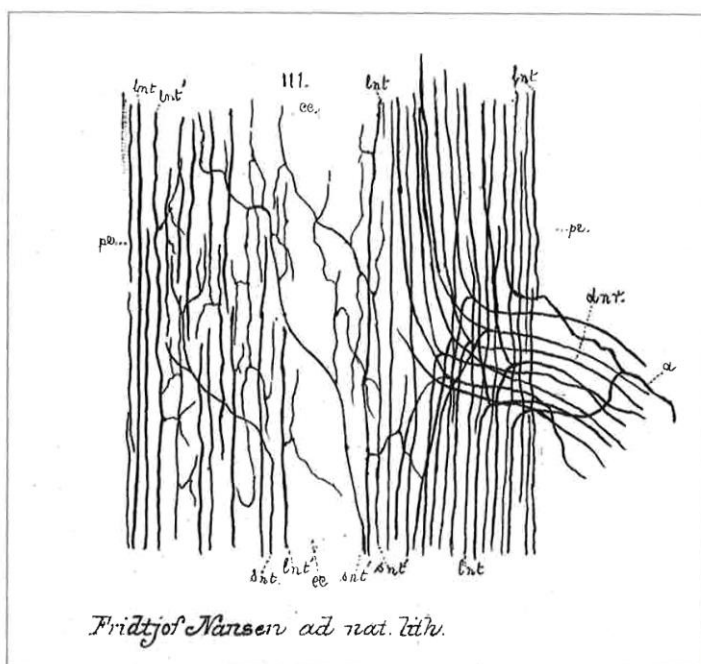
²⁴⁷ Jølle, *Nansen*, s. 38-39.

²⁴⁸ Jølle, *Nansen*, s. 42-43.

²⁴⁹ Jølle, *Nansen*, s. 42-43.

Nansen reiste til Italia i 1886 for å oppsøke den neurologiske forskningsfronten. Av Camillo Golgi lærte han en fargeleggingsteknikk for å studere nerveceller i mikroskopet. Her har Nansen tegnet et tverrsnitt av ryggmargen hos slimålen.

Ryggmargen hos en slimål. Nansen viser hvordan nervetrådene danner en T-form, og beskriver dermed hvordan signalene samtidig går opp til hjernen og ut i organene.

Øverst: Tverrsnitt av ryggmargen hos slimål. Nederst: Tegning av nervetrådene i slimålens ryggmarg.²⁵⁰

Som eneste biograf inkluderer Jølle bilder av Nansens vitenskapelige tegninger. Det tydeliggjør det nøysomme arbeidet Nansen var opptatt med i studietiden og forfatterens meninger om viktigheten av dette materialet. Jølle beskriver hvordan Nansen i vinteren 1887-1888 var svært opptatt på flere fronter. Både arbeidet med doktorgraden og forberedelsene til Grønlandsekspedisjonen brukte han mye tid på, hvorpå sistnevnte fikk største prioritet. Han hadde også møtt og blitt betatt av Eva Sars etter et møte på ski i Nordmarka, og han brukte noen kalorier på å holde henne interessert også.²⁵¹ Jølle skriver at Nansen forsvarte

²⁵⁰ Jølle, *Nansen*, s. 40.

²⁵¹ Jølle, *Nansen*, s. 56-61.

avhandlingen: «Nerveelementerne, deres Struktur og Sammenhæng i Sentralsystemet», 28. april, 1888, og at Nansen møtte en del kritikk på disputasen. Blant annet var Axel Holst kritisk i et langt innlegg, som mente at Nansen hadde lansert vidløftige teorier og vært for rask i sine slutninger.²⁵² Jølle tilkjenner at doktorgraden hadde ankepunkter, men han fremhever at Nansen hadde vært meget ambisiøs og han hadde gått inn på zoologiens store spørsmål, altså hvordan hjernen fungerer. Jølle påpeker at Nansen viste stor anatomisk innsikt da han som den første observerte at nervetrådene danner en t-form i ryggmargen og forklarte dermed at signalene går opp i hjernen og ut i organene samtidig. Han ble også den første til å beskrive refleksbevegelsen på en tilfredsstillende måte, og agiterte for at sentralnervesystemet var «intelligensens væsentlige säde».²⁵³ De vitenskapelige betraktningene får altså betydelig plass og er grundigere beskrevet i Jølles biografi enn i de foregående.

Sammendrag

I dette kapittelet har jeg belyst biografiens presentasjoner av voksenlivets gleder og utfordringer, slik de er beskrevet i beretningene om Nansens studietid og modningsprosess. Det jeg har funnet ut er at det er flere ulike presentasjoner av hans suksess og hans såre sider. Heroiske, vågale og geniale karakteristikk blir tildelt ham, både fra toktet med *Viking*, hans skiturer i norske fjell og i møte med vitenskapen. De to første biografiene fremstiller og ærer ham i heroiske ordelag, hvor han synes å ha hatt suksess med det meste av det han foretok seg. Analysenivåene i disse biografiene er fattigere enn i biografiene som kom ut fra 1970-tallet og fremover, da de ikke i tilstrekkelig grad belyser hans bevissthet i å være nøye med å fremstille seg selv i et beundringsverdige lys. Med biografien til Greve som kom ut i 1973 blir det tydeligere hvordan Nansen var meget bevisst på hvordan å iscenesette seg selv. Dette er belyst med å vurdere hvordan Nansen opptrådte i media, og analyser av hans egne uttalelser, via brev og dagbøker som tydelig viser at han var bekymret for det historiske minnet om ham, både innenfor vitenskapen og ellers i samfunnet. Øystein Sørensen, Vogt og Jølle fremmer også denne selvbevisste siden av Nansen, uten at de hevder at det var særlig spesielt for Nansen, for det var, og er, en naturlig strategi for mennesker i offentligheten, og de som søker å entre den. Et annet funn i dette kapittelet er at Nansens indre uro og melankoli blir belyst

²⁵² Jølle, *Nansen*, s. 61.

²⁵³ Jølle, *Nansen*, s. 62.

på ulike måter. Greve, Vogt og Jølle skriver om hans personlige nederlag i kjærlighetslivet på en måte som anerkjenner de såre opplevelsene han hadde i sterkere grad. Der er de samsvarende med den humanistiske dreiningen i biografitradisjonen fra 1970-tallet og fremover.²⁵⁴ Disse forfatterne viser også ærefulle og gode karakteristikk av Nansen, men på et dypere og mer medmenneskelig nivå, som setter lys på de humane tankene som spirte i ham, med tanke på religionskritikk og kvinners kamp for likestilling.

²⁵⁴ Egeland, *Hvem bestemmer over livet?* s. 70.

Kapittel 5 – Grønlandsekspedisjonen, hans definitive gjennombrudd

Biografenes presentasjoner av Nansen og Grønlandsekspedisjonen er tema i dette kapittelet. Den vellykkede ekspedisjonen løftet Nansen for alvor frem i offentligheten, og han ble beundret og hyllet både i hjemland og utland. Forfatternes fremstillinger av denne perioden er viktig for meg å analysere fordi det belyser deres ulike vinklinger og forklaringer på den nye rollen Nansen trådte inn i. Det er særlig tre temaer som blir diskutert lys av biografienes fremstillinger.

- «Vestkysten eller døden» var Nansens mantra for ekspedisjonen, og det er liten tvil om hvem som var lederen. Men et aspekt det er fruktbart å vurdere er på hvilke måter biografene fremstiller hans lederskap på ekspedisjonen. Ulike temaer og forklaringer kommer til syne der de skriver om hans lederskap.
- Med på ekspedisjonen var de to samiske mennene, Samuel Johansen Balto og Ole Nielsen Ravna. Underveis møtte de også inuitter, både på østsiden og på vestsiden av Grønland. Biografenes omtale av menneskene med minoritetsbakgrunn har ulikheter som det er av viktighet å diskutere, for på den måten å belyse ulike strukturer og historiefaglige tradisjoner som har påvirket biografenes omtale av mennesker med minoritetsbakgrunn.
- Nansens rolle som helt og nasjonalt ikon. Mottakelsen Nansen opplevde ved hjemkomsten til Kristiania sommeren 1889, er nær å mangle sidestykke. *Frams* returer fra både *nord* og *syd*, og kongefamiliens tilbakekomst til Oslo etter andre verdenskrig er tre hendelser det er nærliggende å sammenligne med. Hyllesten var storslagen. Nasjonalismen i Norge var voksende på slutten av 1880-tallet og Nansens ble den store norske nasjonalhelten. Men Nansens rolle som helt og nasjonalt ikon, slik den presenteres i biografene, innehar analytiske variasjoner det er nødvendig å belyse.

Bakgrunn

Biografenes fremlegging av empiriske hendelser i denne perioden har flere likheter. Særlig er en del grunnleggende opplysninger, som for eksempel, finansiering, utrustning, geografiske og vitenskapelige mål og resultater, relativt likt beskrevet. Dette empiriske fremstillingsbildet vil jeg igjen gjøre rede for i starten av kapittelet.

Planen

Drømmen om Grønland hadde Nansen hatt siden han kunne skimte landet fra dekket på *Viking* i 1882, og året etter fikk han idéen om å krysse landet fra øst til vest, med bruk av skiløpere.²⁵⁵ To forhold sinket planleggingen; de vitenskapelige arbeidene han holdt på med i Bergen og hans gamle og syke far, som Nansen ville skåne for angst og lengsel etter sønnen på en så dristig ferd.²⁵⁶ Nansen ble hjulpet av Brøgger til å komme i kontakt med et av hans forbilder, den svenske polarhelten Nordenskiöld, for å fortelle og rådføre seg om planen. Da de møttes i Stockholm i 1887, ble Nordenskiöld straks interessert i prosjektet til Nansen.²⁵⁷ Ettersom planen tok form ble også de økonomiske spørsmålene for hvordan å finansiere ekspedisjonen mer aktuelle. Det var en splittet norsk opinion, og styresmaktene ville ikke finansiere det de skal ha ansett som en privat forlystelsestur. De avsto Nansens søknad om 5.000 kr i finansiering, 4. januar 1888.²⁵⁸ Noen dager senere sa den danske finansmannen Augustin Gamél seg villig til å betale, hvilket Nansen takket ja til selv om han hadde foretrukket å bruke norske penger.²⁵⁹ Mennene som skulle følge Nansen var, i alfabetisk rekkefølge; Samuel Johansen Balto, Oluf Christian Dietrichson, Ole Nielsen Ravn, Otto Neumann Sverdrup og Kristian Kristiansen Trana. Nansen hadde etterspurt to flyttsamer som skulle være vant til å bevege seg i kalde strøk og som skulle ha gode orienteringsevner, i tillegg var de erfarne med å passe på reinsdyr som han opprinnelig hadde tenkt å ha med over Grønland.²⁶⁰

²⁵⁵ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 39.

²⁵⁶ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 44-45.

²⁵⁷ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 143-144.

²⁵⁸ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 145.

²⁵⁹ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 43.

²⁶⁰ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 64.

Grønland

De seks ekspedisjonsdeltakerne fikk skyss fra Skottland av selfangerskuta *Jason* til Grønlands østkyst. Planen var å forlate skuta 11. juni og ro i land til egnet startsted, men det var vanskelige isforhold langs kysten, som førte til at mannskapet ikke kom seg i ro-båtene før fem uker senere. Én av ro-båtene ble skadet og de måtte reparere den på et isflak, mens forholdene ble vanskeligere. De drev sørover på isflaket i hele 12 dager før de kunne begynne å ro nordover igjen. Ved to anledninger støtte de på primitive inuittske bosetninger langs østkysten. På kvelden 10. august, etter 12 dagers intens roing var de på egnet sted for å starte på kryssingen av Grønland.²⁶¹ Den 22. august hadde de kommet opp til nedre del av innlandsisen, hvor de la bak seg det verste av bresprekker, men snøen var fortsatt ujevn og tung å bevege seg i.²⁶² Det var sterk vind og temperaturer helt ned til 37 minusgrader, men med tre mann i hver reinskinns-sovepose overlevde de nettene. De brukte teltgolv og presenninger til å rigge seil på sledene, noe som hjalp på fremdriften til omtrent 15 km om dagen. Den 5. september var de på 2720 moh., og terrenget flatet ut.²⁶³ Nansen besluttet å ta en mer sørlig rute, mot Godthåb og ikke mot Christianshåb som hadde vært den opprinnelige planen.²⁶⁴ 24. september nådde de bart land, og to dager senere så de Ameralik-fjorden under seg og spor av inuitter. De hadde klart å krysse Grønland.²⁶⁵ Nansen bestemte at de skulle bygge en ro-båt av teltduk og vidjekvister, slik at de kunne komme seg til Godthåb, for å ha mulighet til å bli med et skip tilbake til Europa.²⁶⁶ De ble nødt til å overvintre, men Nansen fikk sendt en inuitt i kajakk etter en båt som lå lenger sør, og han fikk overlevert brev til kapteinen, slik at nyheten om den vellykkede ekspedisjonen nådde Danmark og Norge før vinteren.²⁶⁷ I løpet av overvintringen tilegnet Nansen seg mye kunnskap om hvordan å leve i arktiske strøk. Han lærte å padle kajakk og hvordan å kle seg i det barske klimaet, men særlig imponert ble han av inuittenes tradisjonelle jaktmetoder.²⁶⁸ 25. april 1889 gikk de om bord i postskipet *Hvidbjørnen* med kurs for København, før de kom til Norge i slutten av mai.²⁶⁹

²⁶¹ Næss, «De tre store», s. 51-57.

²⁶² Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 74-75.

²⁶³ Jølle, *Nansen*, s. 82.

²⁶⁴ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 75.

²⁶⁵ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 71.

²⁶⁶ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 72.

²⁶⁷ Jølle, *Nansen*, s. 90.

²⁶⁸ Nansen, *Eskimoliv*, s. 8

²⁶⁹ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 84.

Hjemkomst

Festen for ekspedisjonsdeltakerne ble spektakulær. De ble seilt i møte av en stor mengde båter på Kristianiafjorden, 30. mai 1889, som eskorterte dem inn til et folkehav i en staslig pyntet by, hvor musikkorkestre spilte spesialkomponerte sanger og marsjer. Grønlands erobrere ble ført gjennom hovedstaden i fronten av en prosesjon som hadde en modell av et vikingskip og en utstoppet isbjørn, som tydeliggjorde den historiske bragden og farene de hadde utsatt seg for.²⁷⁰ Nansens hjemkomst ble en intens periode for ham, hvor han på drøye seks uker var opptatt med festligheter, møter og foredrag i innland og utland. Nansens popularitet og status i Norge ble til som en effekt av den vellykkede ekspedisjonen, og folks visshet om at den første som klarte å krysse Grønland var en nordmann. Nasjonalismen i Norge var på fremmarsj, og med Nansens suksess fikk den en nasjonalhelt å samle seg om.²⁷¹

I det følgende vil jeg analysere ulike fremstillinger av disse momentene og diskutere hvilke årsaker som kan ligge bak forfatterens prioriteringer. Jeg vil fokusere mine analyser rundt biografenes fremstilling av Nansens *lederskap*, deres omtale av de *samiske og inuittiske personene* og måten de skriver om Nansen som *helt og nasjonalt ikon* i sine biografier.

Brøgger og Rolfsen (1896)

Forfatterne tillegger Nansen geniale og instiktive karakteristika i planleggingsfasen. Biografien legger for dagen at den kommende ferd over Grønland ville kreve en

ganske forunderlig forening af egenskaber hos føreren: eventyrfantasi til at undfange den, vikingemod til at gaa paa med den, en hel barndoms og ungdoms opøvelse i idræt, for at den kunde lykkes, videnskapsmandens forsagelse, forat den kunde faa sin rette betydning. [...] her krævedes en egen takt, et eget instinkt, for at te sig som *primus inter pares*, den første mellem jevnlinger. Med al sin selvsikkerhed og stolthed havde Nansen dette instinkt.²⁷²

Beskrivelsene av idéen og planleggingsfasen til Grønlandsekspedisjonen opphøyes med bruk av historiske, nasjonale og lyriske lignelser. Det kommer tydelig frem storhet og ærverdighet i det de formidler. Det vitenskapelige aspektet ved ekspedisjonen blir også fremhevet.

²⁷⁰ Næss, «De tre store», s. 65.

²⁷¹ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 30-32.

²⁷² Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 149.

Vitenskapelig forankring til planen og lederen

Biografien har to kapitler på til sammen 40 sider der forfatterne skriver om Grønlands historie, geografi og noen geologiske betraktninger på den siste istid. Forfatternes intensjon må ha vært å etablere vitenskapelig forståelse hos leserne, for å knytte Nansens ekspedisjon til polaregnesens fortid og geografi. Ved å skrive om Eirik Raudes oppdagelse av Grønland sommeren 985 og senere ekspedisjoner av blant annet Nordenskiöld og Robert Peary, blir historisk kontekst belyst i likhet med demografiske og klimatiske beretninger.²⁷³ De beskriver hvor stort, utilgjengelig og myteomspunnet Grønland er. Fauna og dyremangfold blir redegjort for, i likhet med istidens betydning for at mennesket fikk mulighet til å bli jordens hersker, og Nansens rolle som områdenes vitenskapelige erobrere.

Her ligger den maaske største betydning af saadanne forskerbedrifter som Nansens vandring over Grønlands indlandsis og nu hans nordpolsfærd. De levererer aktstykkerne til forståelsen af et af de viktigste afsnitt i jordens historie, det, der gjorde mennesket til jordens herre.²⁷⁴ (sic)

Biografens sammenkobling mellom polarområdenes historie, geologi, Nansens lederskap og hans vitenskapelige kapasitet, viser tydelig hvilken tyngde og størrelse de tillegger ham og prosjektet. Deres beskrivelser er med på å legitimere og opphøye planen om å krysse Grønland, som av flere i samtiden ble sett på som vel dristig, på grensen til det suicidal og heller ikke av særlig stor vitenskapelig betydning.²⁷⁵

Kritiske til kritikken

Nansen høstet kritikk for å ha godtatt å bruke danske penger på ekspedisjonen. Brøgger og Rolfsen avfeier denne kritikken som «efterklog, men mangler eftertanke», for Nansen kunne ikke vente på norsk finansiering, og det var heller ingen signaler om at det kunne ha blitt en realitet.²⁷⁶ Brøgger og Rolfsen fremhever i stedet at Nansen var klar for å bruke av egen formue for å dekke kostnadene, som etter turen beløp seg til nær 15.000 kr. Viktigere var det, fortsetter de, at da han senere «...som verdensberømt mand lagde ud med *Fram*; da maatte

²⁷³ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 102-115.

²⁷⁴ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 138.

²⁷⁵ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 42.

²⁷⁶ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 146.

det være af yderste betydning, at penge og flag var norske.»²⁷⁷ Deres skarpe innsigelser til kritikken mot Nansens plan, slik den forelå i noen aviser og debatter før ekspedisjonen, står ikke helt på linje med deres egen fremstilling av Nansen og ekspedisjonsplanen. For der hvor de, med særlig Brøggers kjennskap til Nansen og det vitenskapelige ekspedisjons-miljøet, beskriver Nansen lederskap og kapasiteter i nær guddommelige størrelser; - skulle det ikke ha vært overraskende at uinnvidde personer i denne debatten, så på det hele med nøkternt og kritisk blikk, og at de derfor ytret seg deretter.

Ekspedisjonens kaptein og de menige

Nansens lederskap i forberedelsesfasen og på ekspedisjonen beskrives som genial og vellykket. De skriver også at det fantes noen mindre flatterende versjoner av hans evner som leder og samholdet blant de seks som krysset Grønland, men på bakgrunn av de sikreste kilder hevder de at det er kun er oppdiktede historier og utelukkende et resultat av folkefantasi. ²⁷⁸ Kildene de skriver skulle være av den *aller sikreste sorten* gjøres ikke rede for i teksten eller med noter, men årsaken til at det oppstod rykter om negative hendelser på ekspedisjonen forklarer de med at det må ha vært en slags misunnelig reaksjon til den positive oppmerksomheten Nansen og de andre deltakerne fikk ved tilbakekomsten. ²⁷⁹

Ekspedisjonens øvrige deltakere blir kort beskrevet i denne biografien. Det mest iøynefallende er hvordan forfatterne omtaler de mennene som fulgte Nansen: Otto Neumann Sverdrup, Oluf Christian Dietrichson og Kristian Kristiansen Trana, blir alle beskrevet med fødselsted og dato, samt grad og tittel for de to førstnevnte. De blir bragt frem i lyset med ærverdighet og det blir understreket at de var sentrale for ekspedisjonens positive resultat. De to andre deltakerne blir derimot kun nevnt i en bisetning som lyder: «desuden de to lapper, Samuel Johannesen Balto, 27 aar gammel og Ole Nilsen Ravna, 45 aar gammel». ²⁸⁰ Det viser tydelig at forfatterne lar datidens stereotypiske menneskeskildringer for samer komme frem i deres biografi. Samene ble på slutten av 1800-tallet ansett for å være et mindreverdige folk, og norsk offisiell

²⁷⁷ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 147.

²⁷⁸ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 150.

²⁷⁹ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 150.

²⁸⁰ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 150.

politikk viste en retning, om at «den eneste vei til utvikling for samene, går gjennom norsk språk og kultur.»²⁸¹ I den forbindelse var det ikke uvanlig å skrive nedlatende om samene, og ikke behandle dem på likefot med norske. Hvorvidt denne superiøre holdningen hos Brøgger og Rolfsen har vært *bevisst* fra deres side for å fremheve det norske, eller om det var fordi det var vanlig å omtale minoriteter annenrangs i deres samtid, vil ikke jeg spekulere i. Det ene utelukker heller ikke det andre i dette tilfellet. De skriver noe mer respektfullt senere, ved å vise til et sitat fra boken *På ski over Grønland*, der Nansen fremhever dem alle ved å skrive at «utfaldet afhænger af, at ikke en eneste svigter, at hver mand paa hvert punkt helt ud hævder sin stilling.»²⁸²

Vitenskapelig kontekst i den nasjonale feiringen

Vitenskapsmannen Brøgger og hans medforfatter Rolfsen fremhever en sterk kobling mellom den nasjonale omfavnelsen Nansen fikk ved hjemkomsten og den vitenskapelige bedriften han utførte. I deres bok står det at når et mål er nådd av en forsker så dukker det automatisk opp nye og større mål, nærmest som en selvfølge.

Hos enhver virkelig betydelig forskeraand maa det jo saa være; saalenge der endnu er noget tilbage af evne og kraft til at tage fat paa nye opgaver, maa glæden over det maal, som er naaet, være kort, maa vige pladsen i de gjærende tanker for de nye maal; og hos Nansen var disse større, fjernere maal sikkert ikke langt borte.²⁸³

Formeningen om at Nansen hadde nye og større målsetninger, allerede før fullendt Grønlandsekspedisjon, skriver også senere biografer om. Brøgger og Rolfsen fremlegger dette aspektet som nær selvsagt, hvilket gjør at deres forståelse av Nansens kapasitet blir videreført til de nye vitenskapelige ekspedisjonene han hadde i tankene, samtidig som han ble hyllet for sin triumf i Kristiania, sommeren 1889. Hyllesten Nansen mottok i Kristiania beskriver de på kun én side, hvorpå folkemassens jubel og ærestilskrivninger blir gjort rede for og anerkjent. Hans ekspedisjonskollegaer blir ikke nevnt med ett ord eller navn i denne delen, hvilket er bemerkelsesverdig fordi de poengterer hans egenskaper som *leder* for de fem andre mennene tidligere i boken, som helt sentrale for ekspedisjonens suksess. De skriver at Nansen ble løftet frem som det norske folkets tjener, båret frem i sol for hele verdens øyne. Forfatterne spør

²⁸¹ Tonstad, *Urbefolkninger i nord*, s. 43.

²⁸² Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 150.

²⁸³ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 170.

seg om noen av alle de titusenvis av menneskene tenkte på vitenskapen da de hyllet Nansen, eller var det bare selve bedriften?²⁸⁴

For dem var det bedriften, for dem stod han der som høvding og bandt sagaens tider sammen med de sidste baadhvælvs historie, med skiløberen paa vidden, med tømmerfløteren, som løser haugen midt over fossen. Han var nationaltypen. Og de havde ret paa sin måde. [...] Men vi, som skal søge at give det fuldstændige billede, kan ikke holde videnskaben ude; thi det er den, som ligeoverfor den hele store verden er det afgjørende moment og giver velkomstfesten den rette historiske gyldighed.²⁸⁵

I det følgende skriver forfatterne, i et kapittel på ni sider, om noen av de vitenskapelige resultatene fra ekspedisjonen, hvorpå Grønlands historie og geologi kobles sammen med Nansens suksessfulle ekspedisjon over isdekket. Dette kapittelet er skrevet på bakgrunn av deres egen antagelse om at ingen i seiersrusen tenkte på de vitenskapelige resultatene da de tiljublet Nansen, og at det derfor var deres oppgave å fremheve de vitenskapelige resultatene den nye nasjonalhelten stod for. Analyserende betraktninger rundt hyllesten av Nansen vil jeg komme tilbake til senere i kapittelet også. Noen av Brøgger og Rolfsens valg og vinklinger i biografien, om hjemkomsten etter Grønlandsekspedisjonen, kommer også til syne i biografen til Jon Sørensen.

Jon Sørensen (1931)

Jon Sørensens beskrivelser av Nansen og Grønlandsekspedisjonen legger for dagen hvilken helt og geni han mente Nansen var og hvilke krevende oppgaver han kunne løse med den største selvfølgelighet.²⁸⁶ Denne manifesteringen av Nansens karakter ser ut til å ha en hensikt om å utjevne noen av de kritiske røstene mot ham, særlig de som mente at hans rolle som skiløper kom i konflikt med rollen som vitenskapsmann.

Det felt han foreløpig forlot, der kunde andre innta hans plass. På det felt han drog til, det store ukjente, der hadde alle forgjengere kommet tilkort. Og bak den nye oppgaven lå en enda større, utforskningen av nordpolsområdet. Forgjengerne der, deres saga var en forferdende rekke av tragedier. Med geniets evne løste han begge oppgaver.²⁸⁷

²⁸⁴ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 173.

²⁸⁵ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 173.

²⁸⁶ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 54.

²⁸⁷ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 54.

Videre skriver han at flere av de som tvilte på Nansen også kritiserte hans doktorgrad, og at det verserte spekulasjoner om at han dro på tur til Grønland for å omkomme.²⁸⁸ Dette er noen av datidens negativt ladete rykter om Nansen, som Jon Sørensen i likhet med Brøgger og Rolfsen, synes å forsøke å motvirke i sine biografier. Jon Sørensen skriver også at flere kritiserte Nansen for ikke å se ut som en vitenskapsmann siden han verken hadde skjegg eller briller, og vel vitende gjennomførte farlige skiturer helt alene. «At den kroppen skulde huse en vitenskapsmann, til og med av høi rang, var ikke rimelig», skriver han med en tydelig ironisk distanse.²⁸⁹

Utvelgelse av mannskapet

Jon Sørensens betraktninger om Nansens valg og bruk av deltakere til ekspedisjonen stiller seg i en tidstypisk forståelse og beskrivelse av nordiske urfolks egenskaper og situasjon. Han skriver om de samiske deltakerne, Balto og Ravna, nærmest som annenrangs kun motivert av lønnen de ble forespeilet. Han sammenligner dem med strilen i Henrik Ibsens dikt, *Fra Sangertoget*: «Han skjønner ei togets tanke, vet ei hvad slik ferd har voldt», i motsetning til de norske deltakerne som ble med i visshet om at de skulle utføre en stor vitenskapelig og idrettslig bedrift, poengterer han.²⁹⁰ Han skriver at Nansen valgte å ta med «3 nordmenn og 2 lapper», der det var en klart definert rangordning som syntes tydelig i hvordan han omtaler deltakerne.²⁹¹ Denne rangordningen var nok reell selv om alle deltakerne, inkludert Nansen, måtte jobbe og slite like hardt.

Otto Sverdrup og Oluf Dietrichson blir begge tilskrevet 10 linjer med flotte beskrivelser av deres erfaring og status på ekspedisjonen, som henholdsvis skipskaptein og løytnant. Trana, Balto og Ravna tilskrives kun to linjer hver, med navn, alder, bosted, og status som enten «sjøgutt» eller «lapp», samt noen mildt fordekte hedersbetegnelser som «*traust og pålitelig kar*», «*stor til å være lapp, kraftig, oppvakt og iherdig*» og «*meget liten fjell-lapp, men utrolig sterk og seig*».²⁹² Jon Sørensen fremhever at de to samiske deltakerne ikke nådde opp til

²⁸⁸ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 55.

²⁸⁹ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 54.

²⁹⁰ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 59.

²⁹¹ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 58-60.

²⁹² Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 58.

Nansens opprinnelige krav. Først fordi Balto ikke var «fjellapp» som Nansen ønsket seg, men «elvelapp» og dermed hadde dårligere forutsetninger for å gå på ski og navigere i det isdekte landskapet. Derneft fordi Ravna med sine 46 år var for gammel og dessuten gift fembarnsfar, som heller ikke var etter Nansens ønsker, fordi han ville ha deltakere med minst mulig forpliktelser på hjemmebane.²⁹³ Forfatteren skriver videre at deres motivasjon ikke kunne sidestilles med motivasjonen til de norske mennene, og at da de hørte mer om hva den farefulle ferden de hadde sagt ja til kunne bringe, ble de så skremt at de helst ville returnere hjem igjen.²⁹⁴ Boken til Jon Sørensen ble skrevet ett år før Hans Vogt skrev *Målstrid og klassekamp* i 1932. Av Hans Vogt fikk den norske språkpolitikken overfor samene krass kritikk, hvor han hevder at «målundertrykkjing er alltid berre ei avleidd eller forklædd form for økonomisk tvang og undertrykkjing.»²⁹⁵ Denne boken stod som en språklig vaktbikkje i norske litterære kretser fra 1932, og den initierte endringer i hvordan å omtale og skrive om samene. Jon Sørensen fikk naturlig nok ikke lest den før han ga ut *Fridtjof Nansens Saga* i 1931.

Ledelse

Nansens evner som leder kommer tydelig frem i Jon Sørensens beskrivelser av de første ukene av ekspedisjonen. Han fremstiller dramatikken på det drivende isflaket i lys av Nansens ro og «jernnerver». Forfatteren maler et bilde av en robust og handlekraftig leder, men også en karakter som evnet å holde roen og stole på at situasjonen var trygg nok, mens hans kamerater var på vakt. Nansen hadde beordret mannskapet til å hvile, mens Sverdrup hadde vakt for å passe på noen timer. Jon Sørensen beskriver en svært bekymret Sverdrup som var i tvil om han skulle vekke mennene eller om de skulle sove videre og samle krefter slik Nansen hadde bestemt.²⁹⁶ Forfatteren skildrer også denne dramatikken fra Nansens side som da sov i teltet, og han skal ha våknet av at en bølge skyllet opp på teltveggene og at vannet sildret inn. «Men han hører vaktmannens rolige skritt derute, og sovner igjen. Jernnerver.»²⁹⁷ Beskrivelsene av Nansens ledelse støtter opp om de geniale og nærmest feilfrie fremstillingene av ham, som Jon Sørensen omtaler hans yngre dager. Og i denne biografien kommer sammenhengen

²⁹³ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 59.

²⁹⁴ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 59.

²⁹⁵ Vogt, *Målstrid og klassekamp*, s. 9.

²⁹⁶ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 61.

²⁹⁷ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 62.

tydelig frem hva gjelder Nansens talenter, vitetrang, praktiske evner og heltemot, fra barndom til voksen. Jon Sørensen vektlegger at Nansen designet og utformet mye av ekspedisjonsutstyret selv, for at det skulle bli best mulig egnet til å tåle den kommende påkjenningen. Mat, klær, ski, kjelker, kokeapparat og de to 3-manns soveposene av reinskinn, alt som etter nøye overveielse ble valgt ut til turen, skriver han om mens han fremhever Nansens særegne talent for nettopp utstyrsutvelgelse. «Det kom nu vel med at han var et praktisk mekanisk talent, han kunde konstruere tingene, og med egne never utføre dem selv.»²⁹⁸ Det er flere likheter mellom Jon Sørensens og Brøgger og Rolfsens biografier i bruken av superlativer for å formidle synspunkter på Nansens roller ved denne ekspedisjonen. Det er ikke overraskende for begge bøkene er skrevet i en tid da Nansen var umåtelig populær og hans posisjon var nær uangripelig.

Vakre og unøyaktige bilder

Forfatteren veksler mellom å beskrive hardt arbeid, små matrasjoner og lite søvn, - og å skildre naturen langs østkysten hvor de var omgitt av isfjell. Passasjene i biografien romantiserer de dramatiske omstendighetene på lyrisk vis. Men de vakre og heltemodige beskrivelsene har sine begrensninger da de kun tillegges de fire norske mennene, mens de to samiske mennene blir stilt i et mindre heroisk lys.

Brekalver kom rekende, store isfjell, fantastisk vakre, men lumske; best det er kantrer et og setter sjøen i oprør, eller et istårn, et nebb detter ned, nogen hundre tonn igangen; og kantrer så én kalv, kantrer gjerne flere i sjøgangen, det er den verste dommedagslarm, og midt i denne dommedagen to nøtteskall med mennesker i. Hvad vil de også her i denne isjomfrudans? Lappene likte sig ikke. De var ikke vant til slikt på Finnmarksvidden.²⁹⁹

Forfatteren skaper et tydelig skille mellom de samiske deltakerne, «lappene», og de øvrige. Der han har skrevet at *Lappene likte sig ikke. De var ikke vant til slikt på Finnmarksvidden*, skapes det en forståelse av at nordmennene må ha vært vant til slik etter tidligere besøk i norsk natur, og at de nær sagt omfavnet disse slitsomme og dramatiske situasjonene.

²⁹⁸ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 60.

²⁹⁹ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 63.

Nasjonal omfavnelse

Jon Sørensens beskrivelse av ekspedisjonens retur til Kristiania er en kort beretning på en halv side om omfavnelse. Selve folkehavet i hovedstaden blir beskrevet på kun fem linjer og Nansens rolle i hyllesten flettes sammen med hans egen omfavnelse av det han hadde som kjærest, sine nærmeste og Norge selv. Forfatterens fremleggelse av følelsene som oppstod i denne perioden inneholder ingen ulike vinklinger på den massive folkefesten, den synes i stedet å ha et klart motiv om å koble Nansen til hans kjernefamilie og til moderlandet, Norge.

Oppe i vinduet i Søstrene Larsens hotell, hvor han skulde bo, stod Marthe Larsen, husholdersken på Store Frøen, hun viftet og vinket og tårene rant. Marthe, den moderlige Marthe, hun som forbandt hans blodige ansikt første gang han var ikast med isen, hun som hadde hjulpet ham i mangt et beknip. Nu kom han stormende op trappene og inn og slo armene om henne. Det var som han dermed favnet far og mor og hjemmet på Store Frøen, ja gamle mor Norge selv. Nu var gutten hjemme igjen.³⁰⁰

Symbolikken i denne situasjonsbeskrivelsen henviser til følelser. Glede over å ha kommet hjem til sine nærmeste, og det norske folks glede og sterke følelser for Nansen. Jon Sørensen avslutter delen om hjemkomsten til Kristiania med en attest på én side skrevet av generalmajor Dietrichson, en av de seks deltakerne på ekspedisjonen. Den er full av lovord og heder over Nansen som ekspedisjonsleder.³⁰¹

... Høi, slank og kraftig, vel utrustet til å tåle legemlige anstrengelser. Av temperament var han rolig og behersket, og klartenkende som han var hadde han derfor lett for å fatte en hurtig og samtidig vel overveiet beslutning. Han var hårdfør, uforferdet og i besidde se (sic) av en ukuelig energi og en beundringsverdige arbeidskraft, en enestående viljestyrke og seig utholdenhet ...³⁰²

Disse ordene, slik de brukes i biografien, fra en av Nansens betrodde menn over Grønlandsisen, er det også mye symbolikk i. Attesten ruver i bokens landskap da den på over én side er en ærefull førstehåndsberetning fra en mann som var der. Sammenlignet med beskrivelsene fra folkefesten i Kristiania får den betydelig plass i biografien. I likhet med Brøgger og Rolfsen skriver Jon Sørensen utfyllende, hele syv sider, om de naturvitenskapelige bragdene og resultatene Nansen oppnådde på ekspedisjonen over Grønland. Han begrunner det med at han ville opplyse publikum om at «... dette epos var også et kapittel i den vitenskapelige forsknings saga.»³⁰³ Forfatteren bruker samme tilnærming som Brøgger og

³⁰⁰ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 74.

³⁰¹ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 74-75.

³⁰² Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 74-75.

³⁰³ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 76.

Rolfsen, ved at han skriver om geologiske, klimatiske og historiske forhold på Grønland, og kobler på Nansen som disse forholds åpenbarer for datidens forståelse av landet, i tillegg til å fremheve skiene som sentrale for denne og senere polare ekspedisjoners suksess.³⁰⁴ Jeg minner om at Jon Sørensen skriver i forordet; at han har fått i oppdrag av forlaget å skrive «en folkebok, tjenlig som en foreløpig orientering for folk flest.»³⁰⁵ Denne boken har mange gode passasjer med informasjon om Fridtjof Nansen og hans virke, som mange i samtiden kanskje ikke var klar over. I så måte er den et viktig bidrag i litteraturen om ham.

Tim Greve (1973)

De storslåtte og maleriske fremstillingene blir tonet ned av Tim Greve og en mer fyldig beretning om alle seks deltakere kommer frem.

Inkluderende tilnærming

Greves fremstilling av ekspedisjonens uensartede sammensetning representerer et brudd sammenlignet med Brøgger og Rolfsens og Jon Sørensens fremstillinger. Der de tidligere biografene presenterer Balto og Ravna kun som *lapper* og ikke nevner særlig av deres familiesituasjon og bakgrunn, skriver Greve om dem med navn, alder, bosted og familiestatus - på lik linje med de andre deltakerne. At deres erfaring og bakgrunn ikke var nøyaktig slik Nansen hadde etterspurt blir ryddig gjort rede for på en måte som er mer respektfull og likeverdig.³⁰⁶ Min tolkning er at forfatterne av de to første biografiene kan ha vært preget av forhenværende menneskesyn og holdninger, som ofte førte til at minoriteter ble omtalt mindre respektfullt. Med Greves biografi kommer dermed et skifte i presentasjonen av ekspedisjonens mannskap til syne.

Saksorienterte beskrivelser av lederskapet

Greves beskrivelser av Nansens lederskap og hans nyvinninger for ekspedisjonen har en saksorientert tilnærming. Der de tidligere biografene synes å koble hans lederskap og

³⁰⁴ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 76-82.

³⁰⁵ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, i forordet.

³⁰⁶ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 64.

kreativitet til heroiserende beskrivelser, pekende mot ungdoms- og heltemot; viser Greve til Nansens lederskap på en mer nyansert måte. Greve fremstiller Nansen på uromantisk vis, der hendelsene *i seg selv* er imponerende og dramatiske, slik at forfatteren ikke finner det nødvendig å dandere bildet av ham ytterligere. Slik beskriver Greve de 30 dagene mennene brukte på å krysse Grønlands innlandsis, fra 22. august til 24. september i 1888.

I korte perioder kunne de rigge til seil på kjelkene og kom da fortere frem. Men stort sett måtte de finne seg i å trekke oppakningen på kjelkene. Føret var så dårlig, bl. a. med meterhøy løssne, at de ble nødt til å bruke truger. Da gikk det sent fremover. Både fysisk og psykisk var det en hard prøve. [...] Nansen la en kveld et minimumstermometer under hodeputen. Da han skulle se på det om morgenen, var spritsøylen sunket langt under skalaen, som gikk til ÷ 37 grader C. Han regnet ut at temperaturen måtte ha vært lavere enn ÷ 40 grader inne i teltet, der seks mann lå og sov, og de hadde kokt mat på et spritbluss. Det var et lunt sted sammenlignet med isflaten utenfor. [...] Det er bemerkelsesverdig at den lille gruppen holdt så godt sammen under slike forhold. Det var seks menn med høyst forskjellig bakgrunn; den ene talte ikke engang norsk, og de kjente lite til hverandre fra før. Det falt ingen inn for alvor å bestride Nansens ledelse. Han delte på alle måter turens påkjenninger med de andre. [...] Matrasjonene var små. Pemmikanen var blitt laget spesielt for ekspedisjonen av en fabrikant i København. Vanlig pemmikan er en blanding av fett og tørket oksekjøtt, kokt sammen med kjeks, havregryn eller grønnssaker. Normalt kan det være opp til 40 prosent fett, men ved en feil var denne pemmikanen blitt fettfri. Det skapte etter hvert en ren fetthunger hos ekspedisjonens deltakere. De spiste sin smørrasjon i klumper uten noe til.³⁰⁷

Et eksempel fra Brøgger og Rolfsens biografi viser en markant forskjell. Det kommer tydelig frem en språklig modellering som virker å ha hatt som hensikt å dramatisere hendelsene ytterligere.

Ja, hvori ligger nu dette, at enkelte kommer helskindet gjennom slige hændelser, reiser i dravis og sover lige rolig, mens brændningen holder paa at knuse det skrøbelige isflak, som er grænsen mellem liv og død, ror i baad under nedstyrtende isfjeld og kommer unda to minutter, før det falder; dætter ned i revner i indlandsisen og falder akkurat saa, at armene og skistaven tager imot; ror i farligt farvand i flere dage i en improvisert seildugsnøddeskal og slipper frem akkurat tidsnok til at undgaa storm og undergang; sover paa isen i 45° kulde uden at fryse i hjel; falder i iskoldt vand en halvsnes gange, uden – vi vil ikke sige at drukne, men uden engang at faa snue; slider og sulter som en hund i maanedsviis og er lige gode, – mens andre – ja lad os helst ikke gjøre nogen sammenligning. Ja, det er mildest talt underligt!

Lad os være enige om, at de ni og nitti hundrededele af dette «svineheld» skyldes øiet paa hver finger, skyldes den sunde aand i den sunde krop, skyldes genietsaarvaagne evne, den

³⁰⁷ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 75-77.

udvalgte ubøielige energi, – lad gaa alt dette; men hvorfra kommer saa den sidste hundrededel?

De er i pakt med livet disse Grønlands-farere!³⁰⁸

Ulikhetene i sitatene er betydelige. Det er nærliggende å forstå denne diskrepansen som et signal om at Greve har satt seg fore å tone ned de mest dramatiserende beskrivelsene av Nansens lederskap.

Fremstillingen av en nasjonalhelt

En viktig dimensjon for denne analysen er at kryssingen av Grønlands innlandsis, da Nansen og hans menn gjorde det i 1888, var en historisk begivenhet. Aldri før hadde noen klart det og hans oppdagelser ble avgjørende for å slå fast Grønlands topografi. Det var en begivenhet som skapte stor begeistring i hjemland og utland. Nansens rolle som nasjonalhelt i forlengelse av denne suksessen har tidligere biografier latt prege sine beskrivelser av ham, slik at noen av fremstillingene har blitt vel høyttravende. Med dette bakteppet er det tydelig at Greve representerer et brudd i sin fremstilling av ekspedisjonen. Hans skildringer inneholder mange detaljer, både om naturlige utfordringer som, snøforhold, vind og vær, men også om hvordan utstyret fungerte og hvilke matrasjoner de hadde til rådighet. Denne formidlingsmåten legger for dagen at mottaker selv får vurdere hvilke heroiske karakteristikk de vil tillegge Nansen. En annen årsak som kan forklare Greves valg av formuleringer er at han tidligere i boken hevder at de første biografiene om Nansen trenger noen modifikasjoner, for tone ned opphøyelsen av ham.³⁰⁹ Sammenligningene av de følgende tekstutdragene viser den tydelige forskjellen mellom biografiene til Jon Sørensen og Tim Greve, der begge beskriver siste del av turen, før overvintringen. Først fra Greves bok:

Det ble likevel en anstrengende tur videre, med oppakningen på ryggen, ned gjennom ulendt terreng frem til bunnen av Ameralikfjorden. Nansen, Sverdrup og Balto laget der en spinkel båt av presenning og vierkjerr, mens de tre andre drog tilbake til iskanten for å hente resten av utrustningen. Det var teltbunnen som ble brukt til båten. Den var bare vel 2,5 meter lang, 1,4 meter bred og 64 cm dyp. Fire årer ble laget av vierkratt. Med denne primitive farkosten drog Nansen og Sverdrup i vei den 29. september ut fjorden mot Godthåb. Underveis skjøt det forskjellig slags sjøfugl som de fortærte – nærmest med fjærene på. [...] Den 3. oktober nådde

³⁰⁸ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 162.

³⁰⁹ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 28.

de frem til folk like sør for Godthåb og ble tatt hjertelig imot av eskimoene, en danske og en tysk misjonær.³¹⁰

Jon Sørensen beskriver den avsluttende roturen til Godthåb med hvilke tanker Nansen gjorde seg da de hadde nådd målet. Nansen-sitater fra *Paa ski over Grønland* kombineres med forfatterens egne vendinger, og det første verset av Bjørnstjerne Bjørnsons dikt, *I ungdommen* fra 1866, legges til slik at beretningen peker videre mot nye mål.

En bra rotur, – en dag satt de 20 timer på toften, da klarte ikke baken mer. Været var godt med praktfulle solkvelder og nordlys. Og ingen sparing på nisten, de skjøt store blåmåker og åt rubb og stubb av dem, hode, føtter, alt; med dessert av krekling, den la de i sig, stående, sittende, liggende, til sist gadd de ikke bruke neven, men plukket med munnen til de sovnet. «Hvis det er sant at frådseri hører til de groveste synder, må vi to som den dag spiste krekling i Ameralikfjorden, komme til å lide en uhyggelig straff». [...] «Vi hadde slitt hårdt, og unektelig døiet en del ondt for å nå målet, – og hvad følelse hadde vi nu? Var det den lykkelige seirvinner? Nei, målet, det hadde vi ventet så lenge på, det kom for lite uforberedt». Gleden den lå jo i selve bedriften, den var oplevet momentvis på veien til målet, i kampen for målet. [...] Når varden er nådd, er det med hånd over bryn å fange inn synet av den næste, et nytt mål, det som stod i hans sinn da han svarte fru Rink: Det vil skje.³¹¹

Ungdomsmot
går som rovfugl i det blå,
det må jage, det må slå,
det må alle varder nå.³¹²

Bruken av Bjørnsons dikt som en avslutning på resonnementet, kan vanskelig tolkes annerledes enn at Jon Sørensen med det søker å tillegge et budskap i sin bok om Nansen. Beskrivelsene av pågangsmot og fryktløshet synes som et litterært grep for å danne et sterkere heltebilde av Nansen.

Mye norsk litteratur og kunst hadde, i årene Nansen levde, betydelige innslag av et norsk forestillingsfellesskap, hevder Bodil Stenseth. Heroiserende Nansen-portretter ble laget av blant annet Erik Werenskiold. Han skrev også i Nansens nekrolog fra 1930, at han hadde hatt «en stor førers og en stor vitenskapsmanns egenskaper» og fremhevet hans intelligens, logikk, handlekraft og utholdenhet.³¹³ Det er nærliggende å se bruken av Bjørnsons dikt, slik det

³¹⁰ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 78.

³¹¹ Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 71.

³¹² Sørensen, *Fridtjof Nansens Saga*, s. 71.

³¹³ Stenseth, *En norsk elite*, s. 66. XV.

brukes i Jon Sørensens biografi, i forlengelse av denne tradisjonen. Marianne Egeland hevder at «de modernistisk orienterte livsskildrerne la opp til større identitet og gjenkjennelighet mellom seg selv, sine objekter og leserne.» Og at kravet om «kompromissløs sannhet» ble aktualisert som aldri før.³¹⁴ At Greve skriver mer saksorientert og etterrettelig i sin fremstilling av Nansen kan forstås i forlengelse av denne biografiske dreiningen, som var mer utbredt og aktverdig da han skrev sin biografi i 1973.

En annen side i fremstillingen av Nansen som nasjonalhelt som Greve bringer til torgs, er de motstridende signalene i Nansens forståelse av, og respons på, situasjonen. Han skriver at Nansens opplevelse og perspektiv på all oppmerksomheten han fikk var sammensatt. Han ble for folk en slags halvgud; ung, sterk og uovervinnelig, men også en nasjonal lederskikkelse før han selv forstod det, fremhever Greve.³¹⁵ På én side var Nansen bevisst på hvordan han snakket til det norske folk, og hvordan han talte med et budskap som marte til felles nasjonale idéer, men på den annen side syntes han det var ubehagelig med så mye oppstyr rundt egen person og fokus på ham som nasjonens midtpunkt, hevder Greve.³¹⁶ Greve viser dermed til noe av Nansens ubehag som ble til som en konsekvens av den voldsomme suksessen han opplevde. Ironisk nok ble mye av hans suksess og popularitet så omfattende nettopp på bakgrunn av hans måte å iscenesette seg selv på. Greves analytiske perspektiver på Nansens roller i forbindelse med Grønlandsekspedisjonen står dermed for en biografisk ny-dreining i så henseende. Også Øystein Sørensens biografi har analytiske perspektiver på forståelsen av Nansens rolle som ekspedisjonsleder og hans posisjon som nasjonalhelt.

Øystein Sørensen (1993)

Kapittelet hvor Øystein Sørensen skriver om Grønlandsekspedisjonen er rikt illustrert med bilder. Som nevnt tidligere skriver Øystein Sørensen at billedbruk som dokumentasjon fra ekspedisjoner var en ny-dreining Nansen omfavnet og sto i bresjen for på 1880-tallet. Nansen forstod virkningen av fotografiernes kommersielle verdi som skapte mer publisitet og økte

³¹⁴ Egeland, *Hvem bestemmer over livet?* s. 70-71.

³¹⁵ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 201.

³¹⁶ Greve, *Fridtjof Nansen 1861-1904*, s. 90-91.

inntekter for å finansiere inneværende og kommende ekspedisjoner.³¹⁷ Hans valg om å ta med det helt nye og hendige apparat, med rullekassetter og fotopapir på gelatinfilm, har derfor vært avgjørende for at det er mulig å se bilder fra denne turen.³¹⁸ De lengre og deskriptive passasjene er utelatt i biografien, fordi bokens mandat er først og fremst å fortelle om Nansens liv og virke, gjennom bilder. Biografien til Øystein Sørensen har allikevel interessante aspekter og analyser for denne perioden.

Forståelsen av en leder

Øystein Sørensen skriver at det fantes kritiske røster til Nansens plan, og særlig hans idé om å gå fra øst til vest uten retrettmuligheter stilte mange seg undrende til. Kritikken handlet om at dette var overdrevent risikofullt.³¹⁹ Flere aviser harselerte med Nansen og hans dristige plan i forkant av ekspedisjonen, både med ironiske notiser og galgenhumoristiske karikaturer.³²⁰ Øystein Sørensen viser med bruk av to sterke Nansen-sitater, hvordan han selv var aktiv i å iscenesette planen som en dramatisk og genial idé, og hvordan han i ettertid omtalte den i heltmodige ordelag.

««Der var intet valg, kun fremad, ordren ville lyde: Døden eller Grønlands vestkyst,» skrev han dramatisk i sin bok *Paa ski over Grønland*. «Jeg har alltid syntes at den lovpriste retrett-linjen er en felle for folk som ønsker å nå sitt mål,» sa han ved en senere anledning.»³²¹

Øystein Sørensen belyser hvordan Nansen fremsnakket egne planer og idéer, og hvordan han var aktiv i å iscenesette seg selv som en sterk leder. Samtidig kommer kritikken han møtte til syne, nettopp på bakgrunn av hans omtale av planen og hans tilsynelatende selvsikre opptreden i offentligheten. Slik sett har Øystein Sørensen analytiske perspektiver likheter med Greves biografi, som også belyser Nansens evne til å iscenesette seg selv og sine lederegenskaper. Dette analytiske perspektivet har ikke vært en del av de første to biografienes fokusfelt, da både Brøgger og Rolfsens og Jon Sørensen sine biografier presenterer Nansens planer og lederskap mer ukritisk.

³¹⁷ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 7.

³¹⁸ Larsen, *Polfarernes vei inn i den visuelle kulturen*, s. 13.

³¹⁹ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 17.

³²⁰ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 42.

³²¹ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 17.

Bilder av alle gutta

Om prosessen med å velge mannskap til ekspedisjonen skriver Øystein Sørensen like mye og utfyllende om hver av de fem mennene Nansen valgte å ta med. Det er altså ingen forskjellbehandling å spore slik som særlig er tydelig i de to første biografiene. Alle mennene er nevnt med navn og alder, og viktigst i Nansens øyne; de var gode skiløpere.³²² Det er flere portretter av inuittske personer og familier fra vestsiden av Grønland. Disse nærbildene har fått en anselig plass og forfatteren viser med det en reell respekt for det inuittske folket. Forfatteren står godt innenfor det tidsmessige skillet i den humanistiske dreiningen i samfunns- og historiefaget på 1970-tallet, i sin omtale av både de samiske og de inuittske personene - godt plassert i samme retning som både Greve, Vogt og Jølle.

«Grønlandsfarerne. Foran fra venstre: Fridtjof Nansen, Oluf Dietrichson. Bak fra venstre: Ole Nielsen Ravn, Otto Sverdrup, Kristian Kristiansen Trana, Samuel Balto.»³²³

³²² Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 18.

³²³ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 21.

Øverst: «Siste seilas før oppstigningen til innlandsisen begynte, 10. august 1888. Nansen tok dette bildet fra et isflak.»³²⁴

Nederst: «Oppbrudd fra leiren august 1888. Balto, Ravna og Sverdrup er spent fast til kjelken og står klare til avmarsj.»³²⁵

³²⁴ Sørensen, Fridtjof Nansen, s. 23.

³²⁵ Sørensen, Fridtjof Nansen, s. 23.

Øverst: «Nansen tok en rekke fotografien mens ekspedisjonen overvintret i Godthåb. Her eskimoen Aam med barna sine.»³²⁶

Nederst: «En eskimofamilie i sitt hjem, fotografert av Nansen.»³²⁷

³²⁶ Sørensen, Fridtjof Nansen, s. 28.

³²⁷ Sørensen, Fridtjof Nansen, s. 28.

En nasjonalhelt å samle seg om

Hjemkomsten fra til Kristiania som var rigget til fest var en stor begivenhet for Nansen, hans kollegaer og for Norge som nasjon. I denne forbindelse skriver Øystein Sørensen om Nansen som *et viktig element* i en periode der nasjonalismen allerede var på fremmarsj i Norge. Motsetningsvis fremstiller de første biografiene i sterkere Nansen som *én av de sentrale årsakene* til nasjonalismens vekst i Norge for denne tiden. Balansen i dette resonnementet er hårfin, men det viser allikevel en tendens til at nyere biografier, i dette tilfellet Øystein Sørensens, evner å skrive om Nansen i en mer helhetlig kontekst, i lys av nyere historiske perspektiver. Øystein Sørensens perspektiver støttes blant annet av Fulsås som nevner andre årsaker til sterke norske fellesskapstanker på slutten av 1800-tallet. Innføringen av folkeskole, parlamentarismen, infrastruktur og aviser trekker han frem som vel så viktige elementer i norske strømninger mot nasjonalt fellesskap.³²⁸ Øystein Sørensens poeng er at Nansens umåtelige popularitet og status i Norge etter Grønlandsferden ble til som en effekt av den vellykkede ekspedisjonen, og folks visshet om at den første som klarte å krysse Grønland var en nordmann. Han fremhever at nasjonalismen i Norge allerede da var på sterk fremmarsj, og med Nansens suksess hadde den plutselig fått noe konkret å samle seg om, en ekte norsk nasjonalhelt. Han belegger dette med å vise til at det ble skrevet en rekke sanger, komponert hyllingsmarsjer og laget alle mulige artikler som ble koblet til Nansen.³²⁹

Øystein Sørensen poengterer også hvilken interesse Nansen skapte for ski og skisport i Norge og ellers i verden. Nansens betydning for skisporten og skienes betydning for Nansen, skriver også tidligere biografier om. Øystein Sørensen argumenterer for at Nansen fremhevet skienes betydning med *hensikt*, og ikke bare som en nødvendig konsekvens av at de brukte ski på ekspedisjonen. Særlig trekker Øystein Sørensen frem Nansens bok *Paa ski over Grønland* fra 1890, som har et eget kapittel om skienes historie og utvikling, og en slags instruksjon om hvordan å gå på ski. Boken fungerte som en fremstilling av skiene i kulturhistorisk sammenheng, men først og fremst var det en lovprising til skisporten, som Nansen omtalte som «idrætternes idræt», skriver han.³³⁰ Også neste biografi i denne oppgaven tilfører det

³²⁸ Fulsås, «En æressag for vor nation», s. 175-176.

³²⁹ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 30-32.

³³⁰ Sørensen, *Fridtjof Nansen*, s. 29.

biografiske narrativet til Fridtjof Nansens Grønlandsekspedisjon et analytisk og medmenneskelig fokus.

Carl Emil Vogt (2011)

I oppgavens forrige kapittel belyste jeg at Vogt presenterer et sammensatt bilde av Nansen i studietiden. Han opplevde både fremgang og anerkjennelse, men han var også grublende og hadde melankolske og dystre sider, skriver Vogt. I delen av biografien hvor Vogt skriver om Grønlandsekspedisjonen blir de ambisiøse og lærevillige sidene ved Nansen fremhevet, så vel som kritiske kommentar til noe av hyllesten Nansens høstet i etterkant av ekspedisjonen.

Mannskapet

Der Vogt skriver om Nansens valg av mannskap til ekspedisjonen kommer en betimelig debatt til overflaten ved at han belyser noen forhenværende lite galante fremstillinger av de samiske deltakerne. Han tilkjennegir at de i samtiden ofte ble omtalt ufint, og at også Nansen hadde noen nedsettende kommentarer i deres retning.³³¹ Dette perspektivet vitner om et postkolonialt og humanistisk analysenivå som ikke er synlig i de foregående biografiene. Vogt skriver at Nansen tok med to samer fordi Nordenskiöld hadde rådet ham til det. Den erfarne polarmannens forståelse var at samenes stedsans og hardførhet var gode egenskaper for en slik tur. Det skulle vise seg at det var gode valg selv om Balto og Ravna egentlig ikke fulgte Nansens kriterier for alder og sivilstand.³³² Nansens omtale av samene er preget av tidens fordommer hevder Vogt, men Nansen avviste dem ikke, heller ikke da førsteinntrykket var ulikt det han hadde forespurt. Vogt poengterer at Nansen også var vennlig og respektfull overfor Balto og Ravna, og at han inviterte dem med på en mottakelse før avreise, selv om de følte seg utilpasse på grunn av alt oppstyret og oppmerksomheten.³³³

³³¹ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 44.

³³² Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 44.

³³³ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 44-45.

Fremstillingen av en leder – Umitormiut Nalagak

Vogts beretninger om Nansens status blant inuittene baserer seg i hovedsak på boken *Paa ski over Grønland*. Beskrivelsene Vogt gjengir derifra vitner om at Nansen var meget bevisst og stolt over sin høye status blant inuittene, og at han søkte å fremheve dette for det norske publikum. Vogt viser dermed en delvis fordekt side av Nansen, slik biografiene til da har fremstilt ham, nemlig hans grep for å iscenesette seg selv som høvding – ikke bare høvding i kraft av å være ekspedisjonens eier og leder, men også som kamerat og medmenneske blant inuittene.³³⁴ Nansen fant sinnsro i fangstmannslivet blant inuittene, og han følte seg raskt knyttet til dem, hevder Vogt. Dette perspektivet er verdt å merke seg, da Vogt tidligere i biografien har beskrevet Nansens indre uro og melankoli, som særlig kom til uttrykk blant sivilisasjonens mas og jag. På Grønland levde han «deres liv, spiste deres mat – som rått spekk, rått kveiteskinn, vinterfrossen krekling med harskt spekk og andre delikatesser».³³⁵ Gleden og respekten var gjensidig, fremhever han, og inuittene delte av alt de hadde og de ga ekspedisjonsdeltakerne ærefulle økenavn. Nansens økenavn var *Nalagak* som betyr høvdingen. Han kunne også bli kalt *Umitormiut Nalagak* som betyr nordmennesenes høvding.³³⁶ Vogt viser også en annen side av Nansens opphold i Godthåb, i motsetning til den ensidig vellykkede, nemlig at han ofte forholdt seg taus og mutt og han hadde tendenser til å isolere seg fra de andre ekspedisjonsdeltakerne. Han ville enten være alene med egne tanker og prosjekter eller være med inuittene og lære av dem. Nansens ønske om noen ganger å trekke seg tilbake og bare være for seg selv lot seg enklere oppfylle for ham blant inuittene på Grønland enn hjemme i Kristiania, der han skulle oppleve voldsom oppmerksomhet, fremhever Vogt.³³⁷

Folkefest i Kristiania, men alle var ikke i feststemning

Vogt skiller seg fra de tidligere biografene ved at han tydelig diskuterer noen kritiske forståelser av den nasjonale omfavnelsen Nansen fikk. Vogt åpner for en forståelse om at hyllesten av ham kan ha vært noe overdreven. Knut Hamsun, som i 1889 var en ung skribent og spirende samfunnsdebattant, fikk publisert en kritisk tekst i Dagbladet 20. juni om hyllesten

³³⁴ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 79.

³³⁵ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 81.

³³⁶ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 79.

³³⁷ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 83.

Nansen fikk etter Grønlandsekspedisjonen.³³⁸ Avisinnlegget var bittert og spydig i tonen, men det frembragte et ordskifte i Dagbladets spalter, hvor Hamsun møtte motbør fra flere hold. Men de aller fleste var mer enn henrykte over ekspedisjonen og særdeles stolte av at den var utført av norske menn. I forlengelse av dette resonnementet fremhever Vogt at Hamsun fikk publisert tilsvar mot kritikken han møtte. Basisen i Hamsuns kritiske svar var at han var sterkt uenig i hvilke bragder som virkelig var viktige for Norge, og hva som fortjente å bli æret og feiret i denne størrelsesorden. Hamsuns angrep på hyllesten av Nansen må sees i lys av Hamsuns egne kulturelle interesser og de nasjonale strømningene i Norge på slutten av 1880-tallet. Hamsun hevdet det var uriktig at en sportsmann, slik han trivialiserende karakteriserte Nansen, skulle bli æret og hyllet så voldsomt og vist frem som en viktig nasjonalhelt. Selv ville Hamsun trekke frem de han anså som de *virkelige* heltene i Norge, altså kunstnere og poeter som også gjorde Norge bemerket på den internasjonale scene, hevder Vogt.³³⁹ Et sentralt aspekt i denne sekvensen er at Vogt diskuterer hvorvidt Hamsuns kritikk mot denne storslåtte feiringen faktisk hadde et relevant poeng og at Hamsun var sjeldent klarsynt. For de kommersielle aktørene som benyttet Nansens suksess til å promotere egne produkter var det mange av. Det ble solgt både votter, luer, ski-utstyr, øl, sigarer, boksmat, søtsaker og kaker i hans navn, for bare å nevne noe. Og disse kommersielle interessene som dro nytte av Nansens suksess, fremhever Vogt at Hamsun så med misnøye på.³⁴⁰ Med en historikers mulighet til å vurdere et stort utvalg av kilder for denne hendelsen i norsk historie, kombinert med analytiske perspektiver som gir resonans i nåtidens samfunn, evner Vogt å vise at datidens kritikere til hyllesten av Nansen, faktisk hadde et legitimt poeng. Vogts argumentasjon baserer seg blant annet på et utdrag av Hamsuns tekst i Dagbladet 28. juni 1889. «Der opstod et Herrens Vejr, som buldrede allevegne, og midt i dette tyktes man at høre de susende Vingeslag af Reklamens Aand.»³⁴¹ Vogt viser også til en kritisk og undrende kommentar fra den norske samfunnsengasjerte forfatteren Peter Egge, som hadde sine betraktninger på folkets hyllest av Nansen. Vogt skriver at Egge mange år senere mintes situasjonen, da han så Nansen stående i vognen som en romersk triumfator, i front av følget som sneglet seg oppover Karl Johansgate, mot slottet.³⁴²

³³⁸ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 94.

³³⁹ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 95.

³⁴⁰ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 95.

³⁴¹ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 95. Sitatet er hentet fra Knut Hamsun i Dagbladet 28.06-1889.

³⁴² Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 95.

Hvordan kan han orke å stå der? tenkte jeg. Hadde noen nordmann, ung eller gammel, noensinne fått en hyldest av slike dimensjoner? Nei, ikke til *den* dags dato. Ikke meg bekjent. – Og hva skulle en mann utrette for å oppnå å bli slik tiljublet? Han måtte vel ha reddet fedrelandet. Helst to ganger. Jeg ble litt forundret, nesten litt forvirret.³⁴³

For ekspedisjonsdeltakerne var det også kraftig kost med all denne oppmerksomheten, og Vogt siterer Nansen på at «Det va haardt at gaa gjennem Grønland,» [...] «men det er mit ramme alvor, naar jeg siger, at det er forsaavidt værre at komme tilbage.»³⁴⁴ Vogt legger til at Nansen kanskje ikke bør bli tatt helt bokstavelig i det utsagnet, men at det var åpenbart at både han og de andre ekspedisjonsdeltakerne syntes det var i overkant med nærmere fire ukers festligheter i Norge den sommeren. Vogt formidler også forståelse for denne henrykte stemningen. Han trekker frem nasjonale strømninger i landet og behovet befolkningen hadde for en norsk helt, som avgjørende for at Nansen ble en slags ukronet norsk konge, bare 27 år gammel.³⁴⁵ Vogt står ikke alene i å beskrive festtilstandene i hovedstaden fra ulike perspektiver for denne perioden. Greve, Øystein Sørensen og Jølle har også i sine biografier en mer nyansert vinkling på hyllesten. De berører Nansens utsagn om at det opplevdes i overkant voldsomt, og de tydeliggjør at hendelsene bør sees i lys av datidens nasjonsbevegelse i Norge.

Harald Dag Jølle (2011)

I Jølles beskrivelser av denne perioden viser han tydeligere tegn til angst og uro hos ekspedisjonslederen og han belyser tiden på Grønland og hjemkomsten til Kristiania i et vitenskapelig og moderne historiefaglig perspektiv.

Ledelse, bekymring og uro

Kapittelet om Grønlandsekspedisjonen kaller Jølle «Vestkysten eller døden» og det har en alvorstynget start der han beskriver Nansens blandede følelser for ekspedisjonen. Det blir tydelig fremstilt at farene ville bli mange og at Nansen, som var arkitekt for ekspedisjonen,

³⁴³ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 95. Forfatteren har sitert Tor Boman-Larsen: *Den evige sne. En skihistorie om Norge*, Oslo 1996, s. 31-32.

³⁴⁴ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 96.

³⁴⁵ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 98.

hadde lagt et stort og tungt ansvar på sine skuldre, – særlig for de fem mennene han skulle lede. «Han visste at dette kunne gå galt. Det var en underlig stemning. Han gledet seg til å komme i gang, men følte samtidig et gnagende ubehag», fremhever Jølle.³⁴⁶ Til sammenligning beskriver Brøgger og Rolfsen planen til Nansen og risikoen han utsatte mennene for på en betydelig tryggere og mer fryktløs måte.

Her er et af kjernepunktene i planen. Alle broer af. Her ligger geniets seiersikre tro paa sig selv, paa sin egen kraft til at naa maalet. Hvad der for den jevne forsigtighed vilde stille sig som det første nødvendige krav, en god og sikker retræmlinje, ser geniet snarere endog som en hindring og betragter mangelen af retræt til og med som en fordel.³⁴⁷

Divergensen i sitatene viser en mer realistisk fremstilling av Nansens tanker om farene ved ekspedisjonen i Jølles biografi, sammenlignet med Brøgger og Rolfsens som har en kompromissløs og heroisk fremstilling av lederen.

Vitenskapelig og postkolonialt perspektiv

Jølle har til tider en natur- og samfunnsvitenskapelig fortellerstemme som tydeliggjør vitenskapelige aspekter ved ulike sider av Nansens liv. Han skriver at Nansen, om bord på *Jason* på vei til Grønland, jobbet med en artikkelserie om selbestanden ved iskanten. En stor forandring som hadde skjedd med bestanden siden 1882, da han sist var i traktene, var at fangsten gikk mye tregere i 1888, og at det var langt færre klappmysser å se. Iskanten som tidligere hadde vært tettpakket av sel, var nå fri for sel, bemerket Nansen.³⁴⁸ Antropologiske aspekter blir redegjort for der Jølle skriver om et møte mellom ekspedisjonsdeltakerne og de inuittiske bosetningene på østsiden av Grønland, hvorpå han bemerker at det var store forskjeller på inuittene på øst- og vestsiden av øya. De vestlige var mer siviliserte enn de østlige, grunnet den danske koloniseringen og tilstedeværelsen i vest, skriver han.³⁴⁹ En episode som beskriver mennenes møte med en gruppe inuitter, da de rodde nordover langs østkysten, belyser den ulike graden av sivilisering grønlenderne da hadde nådd. Nansens tolerante og nysgjerrige karakter blir i disse beskrivelsene også trukket frem.

De ble invitert inn i det ene skinnteltet. Døråpningen hadde et tynt forheng av gjennomsiktig tarmskinn. Tranlukta slo mot dem. Det var folk overalt inne i teltet. Noen lå, noen satt. Barn

³⁴⁶ Jølle, *Nansen*, s. 65.

³⁴⁷ Brøgger og Rolfsen, *Fridtjof Nansen*, s. 148.

³⁴⁸ Jølle, *Nansen*, s. 68.

³⁴⁹ Jølle, *Nansen*, s. 92.

krøp over og under de voksne. En kvinne sto på alle fire og diet barnet sitt. For noen av ekspedisjonsmedlemmene ble kulturkontrasten i største laget, og de forsvant raskt ut igjen. Men Nansen ble. Han var nysgjerrig på dette fremmede livet.³⁵⁰

Jølle fremstiller Nansens møte med inuittene, både på øst- og vestsiden av Grønland, på en måte som tydelig viser at møtene satte spor i ham, i form av at han lærte mye nyttig av inuittene og at han ble veldig glad i dem. Siden skulle han bruke sin posisjon og stemme for å tale deres sak, mot utfordringene den stadig mer nærgående europeiske tilstedeværelsen skapte.³⁵¹

Samene som var med på ekspedisjonen, Samuel Balto og Ole Ravna, får større fokus i biografien til Jølle, enn i de andre biografiene. Jølle skriver at Nansen kanskje var skuffet over samene fordi han hadde regnet med at naturfolket ville mestre villmarka bedre, men han bemerker også at de antagelig hadde den mest rasjonelle tilnærmingen til ekspedisjonen av dem alle fordi de gjorde det for lønnen de ble lovet.³⁵² Jølles beskrivelser av deltakerne knytter fortellingen om ekspedisjonen nærmere samenes posisjon. Balto og Ravna utgjorde én tredel av ekspedisjonen og i denne biografien blir deres versjon tydeligere beskrevet. «Det var ofte Balto som førte ordet, med lange utlegninger om den farefulle skituren, den vanvittige båtturen og om hvordan samene drev sine reinflokker hjemme i Finnmark.»³⁵³ Og etter en fuktig julefest med grønlanderne var ikke Balto i tvil, «slik ei jul hadde han aldri hatt, «det var altsammen `maiet daili`», fremhever Jølle.³⁵⁴ I dette henseende representerer denne biografien et brudd med de første biografienes fraværende fokus på samenes posisjon og rolle. Også Vogt, Øystein Sørensen og Greve har inkludert minoritetenes rolle i sine biografier, men med Jølles beskrivelser komme deres tilstedeværelse og personlighet tydeligere frem.

Av all kunnskapen om inuittene Nansen tilegnet seg er det mange eksempler å skrive om fra Jølles bok, men de tradisjonelle og nedarvede jaktmetodene som Nansen lot seg imponere av blir særlig trukket frem. «Dyktige jegere kunne gjerne komme tilbake med 20 fugl etter en

³⁵⁰ Jølle, *Nansen*, s. 77.

³⁵¹ Vogt, *Fridtjof Nansen*, s. 88-89.

³⁵² Jølle, *Nansen*, s. 85.

³⁵³ Jølle, *Nansen*, s. 93.

³⁵⁴ Jølle, *Nansen*, s. 93.

formiddag i kajakken. Dette var uten moderne skytevåpen, kun ved hjelp av håndkraft med redskap lagd av tre og bein. [...] Fisk på 100-200 kilo ble fanget fra små, spinkle og vinglete enmannsfarkoster i skinn.»³⁵⁵ Nansen var respektfull og reflektert rundt inuittenes kultur hevder Jølle. Han viser eksempler på det i måten han trekker inn Nansens gryende politiske og humanistiske sider.³⁵⁶ Han viser et utdrag fra *Paa ski over Grønland*, der Nansen har skrevet sine tanker om inuittkulturens møte med europeerne: «Hvilken skade har man ikke gjort ved at paaføre dette stakkars folk civilisationen, hvor meget bedre havde de det ikke i sin naturtilstand; de var styggere kan hænde, før vort blod blev blandet i deres aarer, men hvor uendelig meget lykkeligere var de ikke ogsaa.»³⁵⁷ Dette røffe, kjærlige og fortvilte sitatet fra Nansen viser hvilken tosidighet han følte rundt inuittenes situasjon i møte med den siviliserte verden. Jølle viser også en reflektert og melankolsk side hos Nansen der han i det følgende presenterer ekspedisjonens hjemkomst til Norge og møtet med en forventningsfull nasjon og omverden.

Hjemkomst

Jølle skriver at han ikke er overrasket over den store hyllesten Nansen fikk. Han begrunner det med at det var tradisjon for å feire vellykkede ekspedisjoner i andre land i stor skala. Han sammenligner Kristiania i 1889 med hvordan folket i Stockholm, i 1880, tiljublet Nordenskiöld etter at hans polarskute *Vega* returnerte til den svenske hovedstaden, etter den første vellykkede gjennomseilingen av Nordøstpassasjen. Jølle påpeker at siden vitenskapsmannen Nordenskiöld kunne bli en stor svensk nasjonalhelt var det mange som ville forsøke å gjøre Nansen til det samme i Norge, og bruke hans nyervervede posisjon til politiske formål.³⁵⁸

Fra Aulestad kom det hilsen fra Bjørnstjerne Bjørnson: «Også jeg vil i min ensomme båt sejle Dem imøde og hilse Dem vælkommen med det norske flag.» Dikterkongen understreket hvor viktig Nansens bedrift kunne være, og hvordan en skulle bruke den: «Hvad der gæller om for os er at fri os inadtil for åndstvang og utadtil fra Sverige. Enhver dåd som Deres gir et veldig bidrag. Den styrker folkets æresfølelse og mot, og den vækker de fremmedes samfølelse.»³⁵⁹

³⁵⁵ Jølle, *Nansen*, s. 94.

³⁵⁶ Jølle, *Nansen*, s. 97.

³⁵⁷ Jølle, *Nansen*, s. 97. Forfatteren har sitert Nansen fra *Paa ski over Grønland*, 1890.

³⁵⁸ Jølle, *Nansen*, s. 106.

³⁵⁹ Jølle, *Nansen*, s. 106.

Bjørnsons grep om å bruke Nansens posisjon til å fremme nasjonale holdninger i befolkningen, skulle vise seg ved senere anledninger også. Diktet *Fridtjof Nansen* som han skrev i 1895, ett år før *Fram* returnerte fra driften over polhavet, viser hvilken kraft og mulighet han så i Nansen for å styrke nasjonalfølelsen til nordmennene. Dette diktet blir, som vist i kapittel 3 i denne oppgaven, brukt i innledningen i Brøgger og Rolfsens biografi om Nansen fra 1896. Men Brøgger og Rolfsen skriver ikke om diktet i en analytisk kontekst, slik Jølle gjør 115 år senere. Det vitner om en dypere forståelse hos den nålevende forfatteren som, i rettferdighetens tegn, også har hatt kilder fra 115 år tilbake, å belage seg på.

Jølle skriver at det også var andre som søkte å bruke Nansens anseelse for å fremme nasjonsbevegelsen i Norge. Han fremhever at professor Ludvig Aubert, i sin tale til Nansen 1. juni 1889, sa at Nansens suksess var et uttrykk for «Fædrelandskjærligheden – Forståelsen af, at den Slægt, som voxede op under vore Dages Idræt, kunde evne stort for Fædrelandet også i Farens Stund.»³⁶⁰ I samme resonnement poengterer Jølle at Nansen selv uttalte at han opplevde en forbrødring han aldri hadde sett maken til, og at han samtidig utropte en skål for det gamle Norge og dets fremtid.³⁶¹ Jølle viser dermed at Nansen *både* ble trukket frem som et viktig nasjonalt symbol, *og* han selv fremhevet viktigheten av nasjonal forbrødring i sine uttalelser under festdagene. Dette sentrale elementet i historien om Nansen blir i Jølles biografi dermed omtalt på et dypere analytisk nivå, fordi forfatteren tydeligere trekker inn historiske underliggende faktorer som bidro til at hyllesten av Nansen fikk det nasjonale og samlende preg som den gjorde.

Sammendrag

I dette kapittelet har jeg vist at biografiens presentasjoner av Grønlandsekspedisjonen inneholder noe varierende forståelser av Nansens rolle som leder. Brøgger og Rolfsens biografi beskriver hans lederskapsevner med paralleller til eventyrlig styrke, genialitet og selvsikkerhet, som også Jon Sørensen støtter seg til, med krass kritikk mot Nansens kritikere som i samtiden mente at dette var en vel dristig plan å begi seg ut på. Mens de senere

³⁶⁰ Jølle, *Nansen*, s. 107.

³⁶¹ Jølle, *Nansen*, s. 107.

biografiene, fra Greves i 1973 til Vogt og Jølles i 2011, i sterkere grad viser til de urolige og bekymrede sidene ved Nansen, i forbindelse med turens farer og ansvaret han hadde. Hans lederskap blir belyst i mer dempede ordelag og jeg har konkludert med at denne mer realistiske dreiningen er et resultat av større tilgang til kilder, men også at humanistiske retninger innen historiefaget fra 1970-tallet har hatt betydning. Den humanistiske dreiningen viser seg også i omtalen av de samiske og inuittiske personene, som med de nyere biografiene blir presentert i mer respektfulle termer. Biografiene som kom ut etter 1970 har mer helhetlige og respektfulle beskrivelser og evner å trekke deres historie nærmere leseren. Dette er tydelig med billedbruken i biografien til Øystein Sørensen, og tettere beskrivelser av inuittene og samene i Vogt og Jølles bøker. Dette er et signal om at en mer postkolonial retning innen humanistiske fagfelt har formet biografiene som har kommet ut etter 1970.

Hyllesten av Nansen ved hjemkomsten fra ekspedisjonen og den nasjonale statusen han fikk blir skrevet om og analysert på flere ulike nivåer i biografiene. De nyere biografiene, som skriver om Nansen fra omtrent 40 til 80 år etter hans død, har hatt mulighet til å se på hans posisjon i et klima da Nansens status ikke var like voldsom, som den var både i 1931, rett etter hans død, og i 1896, mens han gjennomførte en ny ekspedisjon. Det betyr at de nyere biografiene har hatt anledning til å forstå hyllesten han fikk i lys av hans posisjon i samtiden, og nasjonalstemningen i Norge på den tiden. Derfor beskriver de i sterkere grad hyllesten av ham som stor, og at den var *så stor* nettopp fordi bakenforliggende aspekter i samtiden forsterket følelsene i folket. De nyere biografiene ser hyllesten i et analytisk perspektiv, hvor særlig Vogt og Jølle fremhever en viss aksept til de som mente at hyllesten var overdreven. Brøgger og Rolfsen og Jon Sørensen beskriver ikke hyllesten av Nansen som voldsom eller overdreven, og de fokuserer heller ikke spesielt på å fortelle om den. Det som i stedet er deres fokus er å fremme Nansen og Grønlandsekspedisjonen som et viktig vitenskapelig prosjekt, og formidle den informasjonen til den norske befolkningen.

Kapittel 6 – Konklusjon

I innledningen begrunner jeg denne oppgavens tema og problemstilling med at biografiene om Nansen belyser og forklarer hans roller og posisjoner, frem til sommeren 1889, noe ulikt. Min oppgave avdekker nyanser i forfatternes fremstillinger av Nansen for denne perioden. Disse variasjonene er som små, men betydningsfulle detaljer på et portrett av en stor mann. Tilsvarende funn har også andre historikere belyst; jeg vil trekke frem Silje Solheim Karlsen og Harald Dag Jølles doktorgradsavhandlinger, som begge vurderer litteratur om Nansen og bringer kunnskap til feltet. Mitt håp er at de vil si det samme om mitt bidrag, og at de, og mange andre, fremmer aksept for den ytterligere innsnevringen for tema og periode jeg har stått for.

Jeg har belyst og drøftet mine funn og perspektiver gjennom teksten, men noen av de mest sentrale aspektene vil jeg fremheve i denne sammenfatningen også. Hovedtendensen i biografiens fremstillinger av Nansen for denne perioden er en imponerende fortelling om en utforskende og talentfull gutt, som modner og vokser opp, og med kløkt og vågemot satser han stort på både vitenskap og ekspedisjoner, men også i langt skumlere fora som i det offentlige ordskiftet og hos det motsatte kjønn. Tendensen her er at han ikke var redd for å stikke seg frem og det presenterer biografiene relativt samsvarende. Men med rikere kildemateriale og utviklingen i historiefaget og biografisjangeren, fra 1970-tallet og fremover, kommer mer detaljerte og, kan hende, mer presise fremstillinger av hans personlighet frem. Dette viser seg i at de senere forfatterne fremstiller Nansen mer komplekst.

Greve viser at Nansen var opptatt og nøyaktig i hvordan å fremstille seg selv og sine bragder. Han skriver at Nansen tenkte mye på hvordan folk i samtid og ettertid ville tenke om ham, både innenfor den vitenskapelige sfære og i mer kulturell historisk sammenheng. Øystein Sørensen skriver i biografien, men også i andre publikasjoner, at dette er tydelig i Nansens bruk av bilder og tegninger fra hans ekspedisjoner, for å skape publisitet som var en forutsetning for økonomisk støtte og få mulighet til nye prosjekter. Derfor var Nansen i førersetet med å ta i bruk fototekniske nyvinninger på 1880-tallet. Greve, Øystein Sørensen, Vogt og Jølle presenterer et behov for å skrive nyanserende fremstillinger av Nansen. I mine analyser av de to første biografiene finner jeg mange beskrivelser av Nansen som har vært

med på å forme diskursen om Nansen som nasjonalhelt, også fra perioden *før* han reelt sett ble det. For da Brøgger og Rolfsen skrev sin biografi var Nansens posisjon i samfunnet enorm. Jeg skriver *enorm*, fordi *stor og betydelig* ikke er dekkende nok for hans posisjon i 1896, da han igjen var på tokt til verdens uoppdagede områder, og han ble trukket frem som Norges største og mest beundrede ikon. Og denne forståelsen var Brøgger og Rolfsens biografi med på å skape. Jeg prøver ikke på noen måte å si at Nansen *ikke* hadde vært nasjonalhelt dersom de hadde skrevet en annerledes bok om ham, eller kanskje ikke skrevet i det hele tatt. For hans bragder var meget betydningsfulle for den nasjonale stoltheten og bevisstheten i Norge. Men Brøgger og Rolfsens biografi er av en slik kraftfull karakter at den har vært med på *ytterligere* å styrke manges oppfattelse av Nansen og hans bragder. Jon Sørensens biografi ble skrevet i Nansens siste leveår og den kom ut kun ett år etter hans død. Da var hans liv enda mer imponerende, tatt i betraktning de suksessfulle humanistiske prosjektene han gjennomførte på den internasjonale arena. Jon Sørensens biografi har derfor mange likhetstrekk med biografien til Brøgger og Rolfsen. De er begge fulle av storslagne og heroiserende beskrivelser av Nansen, også for perioden *før* sommeren 1889. Dette ensidig geniale- og heltefokuserte narrative på hans slektstre, oppvekst og modningsprosess er derfor betimelig å vurdere ut fra et historiefaglig perspektiv, som de nyere biografiene har avdekket i et historiefaglig klima med tilgang på rikere kildemateriale, mer moderne analyseverktøy og en tidsmessig buffer mot Nansens liv. De viser i sterkere grad til intime og såre sider av Nansen og fremstiller han mer menneskelig. Det er nok en vanskelig øvelse fordi mange av hans historier fra denne perioden har antagelig sementert seg i folks bevissthet som nærmest umenneskelige. De *menneskelige* sidene av ham kommer altså tydeligere frem i de fire siste biografiene, og det gjøres på ulike måter. Jølle og Vogt har i utgangspunktet hver sine fagrettede vinklinger; det naturvitenskapelige står mest sentralt i Jølles bok, mens det humanistisk- og samfunnsvitenskapelige er grunnpilarene i Vogts beretninger. Jeg vil presisere at dette er utgangspunktet, for begge biografiene behandler de ulike sidene av Nansen og hans virke utfyllende og analytisk. De er også samsvarende med Greve og Øystein Sørensen i at nyanserende biografiske fremstillinger av Nansen er det plass til.

I skrivende stund kommer disse aspektene enda tydeligere frem i offentligheten. Nå er samtlige av Nansens betrodde menn – på *Fram 1* og driften over polhavet mellom 1893-1896

– sine dagbøker transkribert og utgitt. Ifølge redaktøren av boken, Geir Kløver, skal det være mye der som belyser Nansens lederskap i et dunklere lys, ja kanskje må historien om Nansen skrives om, i hvert fall deler som handler om hans humør og ledelse, men også de andre mennenes viktige roller om bord, skriver Helga Tunheim.³⁶² Nansens humør og ledelse er også temaer i biografenes fremstillinger av Grønlandsekspedisjonen, men det er klart at de beskrivelsene ikke er i nærheten av å være like lurvete, i noen biografi, – slik som disse nye aspektene hevdes å være. Det viktigste funnet i min gjennomgang av biografienes fremstillinger av Nansen, frem til han returnerte til Kristiania sommeren 1889, er at det er en betydelig fascinasjon for Nansen og hans liv og virke i denne perioden. Det aspektet ligger som et fundament for senere nyanseringer på noen av fremstillingene av ham, og hyllesten han mottok i kjølvannet av ekspedisjonen over Grønland. Mitt ønske er at denne oppgaven bidrar til ytterligere å belyse litteraturen om Nansen og de biografiske persepsjonene på *hans gjennombrudd og tiden før*, fordi de fortellingene har stor betydning for forståelsen av hans roller og posisjoner i samtiden, og for minnet om ham for kommende generasjoner.

³⁶² www.nrk.no s.v. «Historia om Nansen må skrivas om» av Helga Tunheim, 20. mai 2020.

Litteraturhenvisning

Bøker / trykte artikler

Blom, Ida. «`Nye kvinner`? `Nye menn`? Refleksjoner over endrete forståelser av kjønn, c.1870- c. 1940». I *Erobring og overskridelse. De nye kvinnene inntar verden 1870-1940*, redigert av Tone Hellesund og Marie Okkenhaug. Oslo: Unipub forlag, 2003.

Brøgger, W. C, og Rolfsen, Nordahl. *Fridtjof Nansen 1861-1893*. Kristiania: Det nordiske forlag, 1896.

Campbell, Joseph. *The Hero With a Thousand Faces*. London: Fontana Press, 1993.

Christensen, Olav. «Helterollen og det nasjonalistiske prosjekt. Den norske skiløperhelt fra abstrakt idé til nasjonal norm». *Historisk tidsskrift* 1994, nr. 1 (1994): 51.

Dahl, Ottar. *Norsk historieforskning i det 19. og 20. århundre*. Oslo: Universitetsforlaget, 1990.

Egeland, Marianne. *Biografiens retorikk*. Doktorgradsavhandling. Oslo: Unipub forlag, 2001.

- *Hvem bestemmer over livet? Biografien som historisk og litterær genre*. Oslo: Universitetsforlaget, 2000.

Eriksen, Anne. «Polarheltene – minner og monumenter». I *Norsk polarhistorie 1. Ekspedisjonene*, redigert av Einar Arne Drivenes og Harald Dag Jølle. Oslo: Gyldendal, 2004.

Foucault, Michel. *Diskursens orden*. Oversatt av Espen Schaanning. Oslo: Spartacus, 1999.

Fulsås, Narve. «En æressag for vor nation». I *Norsk polarhistorie 1. Ekspedisjonene*, redigert av Einar Arne Drivenes og Harald Dag Jølle. Oslo: Gyldendal, 2004.

Greve, Tim. *Fridtjof Nansen 1861-1904*. Oslo: Gyldendal norsk forlag, 1973.

- *Fridtjof Nansen 1905-1930*. Oslo: Gyldendal norsk forlag, 1974.

Grønneberg, Elin, og Hellenes, Ragni m. fl. *Spor etter Fridtjof Nansen – en bibliografi*. Masteroppgave. Oslo: Det Norske Nobelinstitut, 2000.

Hagemann, Gro. *Feminisme og historieskriving. Inntrykk fra en reise*. Oslo: Universitetsforlaget, 2003.

Hegge, Per Egil. *Fridtjof Nansen. Bare én vilje*. Oslo: J.M. Stenersens forlag, 2002.

Hide, Øystein. *Erfaring og forståelse. Biografi som teori og praksis*. Oslo: Unipub forlag, 2005.

Ingstad, Helge. *Vesterveg til Vinland. Oppdagelsen av de norrøne boplasser i Nord-Amerika*. Oslo: Gyldendal norsk forlag, 2002.

Jølle, Harald dag. *Innledning til en historiefaglig biografi. Tillegg til Nansen. Oppdageren*. Doktorgradsavhandling. Tromsø: Norges arktiske universitet, 2013.

- *Nansen, Oppdageren*. Oslo: Gyldendal norsk forlag, 2011.
- «Nordpolens naboer». I *Norsk polarhistorie 2. Vitenskapene*, redigert av Einar Arne Drivenes og Harald Dag Jølle. Oslo: Gyldendal, 2004.

Karlsen, Silje Solheim. *Triumf, lojalitet, avstand. Fridtjof Nansens Fram-ekspedisjon (1893-1896) – og bøker i dens kjølvann*. Doktorgradsavhandling. Tromsø: Universitetet i Tromsø, 2011.

Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var*. Oslo: Universitetsforlaget, 1999.

Lee, Hermione. *Biography. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

Lund, Harald Østgaard, og Berg, Siv Frøydis. *Norske polarheltebilder 1888-1928*. Oslo: Forlaget Press / Nasjonalbiblioteket, 2011.

Meyer, Frank, og Myhre, Jan Eivind. *Nordic Historiography in the 20th Century*. Publication series, department of history. Oslo: University of Oslo, 2000.

Nansen, Fridtjof. *Blant sel og bjørn. Min første ishavs-ferd*. Kristiania: Jacob Dybwads Forlag, 1924.

- *Eskimoliv*. Revidert utgave ved Bjørn Helland-Hansen. Oslo: Aschehoug, 1942.
- *Nord i tåkeheimen. Utforskningen av jordens nordlige strøk i tidlige tider*. Revidert utgave. Oslo: Bjørn Ringstrøms antikvariat, 1988.
- *På ski over Grønland*. Revidert utgave ved Bjørn Helland-Hansen. Oslo: Aschehoug, 1942.

Nansen Høyer, Liv. *Eva og Fridtjof Nansen*. Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1954.

- *Nansen og verden*. Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1955.

Næss, Atle: «De tre store», I *Norsk polarhistorie 1. Ekspedisjonene*, redigert av Einar Arne Drivenes og Harald Dag Jølle. Oslo: Gyldendal, 2004.

Pennington, Piers. *The Great Explorers - Store oppdagere*. Oversatt av Bård Kolltveit. Oslo: Faktum forlag, 1986.

Rowe, David C. *The Limits of Family Influence: Genes, Experience, and Behavior*. New York: The Guilford Press, 1994.

- Sandvik, Hilde m. fl. *Pathways of the past. Essays in Honour of Sølvi Sogner*. Time and Thought. No. 7. Oslo: Novus forlag, 2002.
- Sogner, Sølvi. *Far sjøl i stua og familien hans. Trekk fra norsk familiehistorie før og nå*. Oslo: Universitetsforlaget, 1990.
- *I gode og vonde dagar. Familieliv i Noreg frå reformasjonen til vår tid*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2003.
- Stenseth, Bodil. *En norsk elite. Nasjonsbyggerne på Lysaker 1890 – 1940*. Oslo: Aschehoug, 2000.
- Sørensen, Jon. *Fridtjof Nansens Saga*. Oslo: Jacob Dybwads forlag, 1931.
- Sørensen, Øystein. *Fridtjof Nansen, Mannen og myten*. Oslo: Universitetsforlaget, 1993.
- Sørensen, Øystein og Brandal, Nik. *Det norske demokratiet og dets fiender 1918-2018*. Oslo: Dreyers forlag, 2018.
- Titlestad, Torgrim. *Norge i vikingtid. Våre historiske og kulturelle røtter*. Stavanger: Saga Bok, 2012.
- Tonstad, Per Lars. *Urbefolkninger i nord*. Davvi Media O.S, 1988.
- Vogt, Carl Emil. *Fridtjof Nansen, Mannen og verden*. Oslo: Cappelen Damm, 2011.
- Vogt, Hans. *Målstrid og klassekamp*. Oslo: Fram forlag, 1932.
- Woolf, Virginia. «Den nye biografien». I *Erfaring og forståelse. Biografi som teori og praksis*. Redigert av Øystein Hide, s. 39-46. Oslo: Unipub forlag, 2005.
- Wråkberg, Urban. *Polarområdenes gåter*. I *Norsk polarhistorie 1. Ekspedisjonene*, redigert av Einar Arne Drivenes og Harald Dag Jølle. Oslo: Gyldendal, 2004.
- Yuval-Davis, Nira. *Gender & Nation*. London: Sage Publications, 1997.

Elektroniske kilder

Personregister

Brøgger, Waldemar Christopher, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 28. mai 2020.
https://snl.no/Waldemar_Christopher_Br%C3%B8gger

Dohrn, Anton, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 28. mai 2020.
https://snl.no/Anton_Dohrn

Greve, Tim, Norsk biografisk leksikon på snl.no. Hentet 28. mai 2020.
https://nbl.snl.no/Tim_Greve

Jølle, Harald Dag, <http://krsbib.no>, s.v. «Harald Dag Jølle», Hentet 5. september 2019.

Rolfsen, Nordahl, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 28. mai 2020.
https://snl.no/Nordahl_Rolfsen

Nansen, Hans, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 20. mai 2020.
https://snl.no/Hans_Nansen

Sørensen, Jon, <https://lokalhistoriewiki.no>, s.v. «Jon Sørensen», av Pål Giørtz. Hentet 21.05.2019.

Sørensen, Øystein, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 28. mai 2020.
https://snl.no/%C3%98ystein_S%C3%B8rensen

Vogt, Carl Emil, <https://www.hlsenteret.no>, s.v. «Carl Emil Vogt», Hentet 29. desember 2019.

- <https://no.wikipedia.org>, s.v. «Carl Emil Vogt», Hentet 29. desember 2019.

Andre elektroniske kilder

Blå-Myra, <https://dikt.org>, s.v. «Blaa-Myra», Hentet 20. mai 2020.

Blåtårn, Store norske leksikon på snl.no. Hentet 20. mai 2020.

<https://snl.no/Bl%C3%A5t%C3%A5rn>

Kotillon, Den Store Danske på lex.dk. Hentet 28. mai 2020.

<https://denstoredanske.lex.dk/kotillon>

<https://www.nrk.no/kultur/-historia-om-nansen-ma-skrivast-om-1.15022500> Helga Tunheim, 20. mai 2020.

Smithebakken, <https://no.wikipedia.org>, s.v. «Smithebakken», Hentet 7. mai 2020.

Vor Frue Kirke, «Københavns Domkirke» i Den Store Danske, Hentet 13. mai 2020 fra

<http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=113251>

Bildekreditering

s. 69. Nansen, Fridtjof

s. 77. Ukjent fotograf, Nasjonalbiblioteket

s. 78. Fehr, Joh. v.d.

s. 79. Fehr, Joh. v.d.

s. 88. Nansen, Fridtjof

s. 109. Siems, W. & Co.

s. 110. Nansen, Fridtjof

s. 110. Nansen, Fridtjof

s. 111. Nansen, Fridtjof

s. 111. Nansen, Fridtjof